

**T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
GENEL TÜRK TARİHİ PROGRAMI**

TÜRKİYE-BELARUS MÜNASEBETLERİ

(1991-2014)

(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan:

20142204010 Eren Can ASLAN

Danışman:

Doç. Dr. İlyas KEMALOĞLU

İSTANBUL 2016

**T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
GENEL TÜRK TARİHİ PROGRAMI**

TÜRKİYE-BELARUS MÜNASEBETLERİ

(1991-2014)

(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan:

20142204010 Eren Can ASLAN

Danışman:

Doç. Dr. İlyas KEMALOĞLU

İSTANBUL 2016

Eren Can ASLAN tarafından hazırlanan **Türkiye-Belarus Münasebetleri (1991-2014)** adlı bu çalışma aşağıda adları yazılı jüri üyelerince Oybirliğiyle / ~~Oyçokluğuyla~~ Yüksek Lisans Tezi olarak Kabul Edilmiştir.

Kabul (Sınav) Tarihi : 13 / 10 / 2016

(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

Jüri Üyesi : Doç.Dr.İlyas KEMALOĞLU (Danışman)

Jüri Üyesi : Prof.Dr.Nesrin SARIAHMETOĞLU

Jüri Üyesi : Prof.Dr. Okan YEŞİLOT (M. Ü.Öğr.Üy.)

Yedek Jüri Üyesi : Doç.Dr. Giray SAYNUR DERMAN (M.Ü.Öğr.Üy.)

.....

Yedek Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Dr. Tuğba ERAY BİBER

.....

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
TABLO LİSTESİ	III
KISALTMALAR	IV
ÖNSÖZ	VI
ÖZET	VIII
SUMMARY	IX
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM**BELARUS'UN KURULUŞU VE TÜRKİYE-BELARUS DİPLOMATİK
MÜNASEBETLERİNİN TESİSİ**

I.1. Belarus Adının Menşei	11
I.2. Belarus'un Tarihi	12
I.3. SSCB Döneminde Belarus	16
I.4. Belarus Cumhuriyeti'ne Dair İstatistikî Bilgiler	20
I.5. Türkiye-Belarus Arasındaki Diplomatik İşbirliği	22

II. BÖLÜM**TÜRKİYE-BELARUS EKONOMİK MÜNASEBETLERİ**

II.1. Belarus Ekonomisi	32
II.1.1. Sanayî	33
II.1.2. Tarım ve Hayvancılık	35
II.1.3. Enerji	36
II.1.4. Bankacılık	39
II.1.5. Dış Ticaret	40
II.2. Belarus-Türkiye Ekonomik İlişkileri	42
II.2.1. İthalat-İhracat	43
II.2.2. Bavul Ticareti	45
II.2.3. Yatırımlar	48
II.2.3.1. İnşaat	51

II.2.3.2. Telekomünikasyon	54
II.2.3.3. Hafif Sanayî	55
II.2.4. Turizm	56
II.2.5. Bankacılık	58
II.3. Türkiye-Belarus Ekonomik İşbirliğini Olumlu Etkileyen Faktörler	60
II.3.1. Türkiye-Belarus İş Konseyi	60
II.3.2. BETİD (Belarus-Türk İş Adamları Derneği)	63
II.3.3. Serbest Ekonomi Bölgeleri	64
II.4. Türkiye-Belarus Ekonomik İşbirliğinde Sorunlar	65

III. BÖLÜM

TÜRKİYE'DEKİ BELARUSLULAR VE İSTİHDAM ALANLARI

III.1. Türkiye'ye Geliş Nedenleri	66
III.2. İstihdam Alanları	70
III.2.1. Ev Hizmetleri	70
III.2.2. Fuhuş	73
III.3. Türkiye'deki Belarussuların Genel Olarak Yaşadıkları Sorunlar	77
III.4. Karma Evlilikler	79

IV. BÖLÜM

EĞİTİM VE KÜLTÜR ALANINDAKİ MÜNASEBETLER

IV.1. Eğitim ve Kültür Alanındaki İşbirliği	88
IV.2. Kardeş Şehir Projesi	95
IV.3. Türkiye-Belarus Arasındaki Köprü: Belarus Tatarları	97
IV.3.1. Belarus Tatarları ve Tarihî Yerleşimleri	97
IV.3.2. Belarus Tatarları'nın Dinî ve Kültürel Hayatı	99
IV.3.3. Belarus Tatarları'nın Türkiye İle İlişkileri	102
SONUÇ	108
EKLER	114
KAYNAKÇA	123
ÖZGEÇMİŞ	132

TABLO LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo 1 1996-2014 Yılları Arasında Eski Sovyet Cumhuriyetleri İle Yapılan Bavul Ticareti İstatistikleri	47
Tablo 2 Belarus Dışişleri Bakanlığı'na Göre Türk Yatırımcıların Belarus'ta Gerçekleştirdikleri Yatırımlar	50

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
BAZ	: Belarus Otomobil Fabrikası
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BelTPP	: Belarus Ticaret ve Sanayi Odası
BETİD	: Belarus-Türk İşadamları Derneği
BHC	: Belarus Halk Cephesi
Bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
BOKK	: Bakanlıklararası Ortak Kültür Komisyonu
BR	: Belarus Rublesi
BSSC	: Belarus Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti
CEMR	: Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Konseyi
Çev.	: Çeviren
DEİK	: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
EPDK	: Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
GSYİH	: Gayrisafı Yurtiçi Hasıla
IMF	: Uluslararası Para Fonu
IOM	: Uluslararası Göçmenlik Örgütü
KEİÖ	: Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü
KEK	: Karma Ekonomik Komisyonu
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme İdaresi Başkanlığı
MTZ	: Minsk Traktör Fabrikası
MÜSİAD	: Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği
NATO	: Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
OAOMAZ	: Minsk Otomobil Fabrikası
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TAEK	: Türkiye Atom Enerjisi Kurumu

TBMM	:Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TEİAŞ	: Türkiye Elektrik İletim A.Ş.
TETAŞ	: Türkiye Elektrik Ticaret ve Taahhüt A.Ş.
TİKA	: Türk İşbirliği Koordinasyon Ajansı
TÖMER	: Türkçe ve Yabancı Dil Uygulama ve Araştırma Merkezi
UODC	: Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi

ÖNSÖZ

SSCB'nin parçalanması ile birlikte SSCB'ye bağlı 15 cumhuriyet bağımsızlığını kazandı. Bağımsız olan 15 cumhuriyetten biri de Belarus Cumhuriyeti'dir. 16 Aralık 1991 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti tarafından tanınmış olmasına rağmen Türk halkı tarafından pek bilinmeyen ve yaptığım tahlillerde genellikle bir İskandinav ülkesi ve Rusya'ya bağlı özerk bir bölge zannedilip yanlış olarak bilinen Belarus Cumhuriyeti, Türkiye Cumhuriyeti için oldukça önemli bölgesel stratejik partnerdir. Diplomasiden ekonomiye çeşitli alanlarda işbirliği yürüten ve entegre hareket eden bu iki ülkenin, toplumları tarafından da tanınır hale getirilmeleri gerekmektedir. Belarus Cumhuriyeti'nin ve halkının Türk toplumunda tanınırlığının artırılması, buna bağlı olarak toplumların birbirleri hakkında fikir sahibi olmaları ve iki ülke arasında birçok alanda geliştirilen işbirliği hakkında bilgilenmeleri de başarılı bir şekilde yürütülen işbirliğinin daha sağlam temellerde gelişmesine katkıda bulunacaktır. İlâveten tüm Slav ülkelerini Ruslaştırma ve özellikle Rus kadınlarının alışılmış olumsuz imajlarından ötürü "Nataşa" damgasıyla yaftalanmaları bununla beraber Rus, Ukrain ve Belarosluların kategorize edilmeleri de önemli bir sorundur. Bu durumda Belarosluların diğer Slav unsurlardan farkını her alanda ortaya koymak ve diğer unsurlardan ayırt edilebilmelerine katkıda bulunmak oldukça önemlidir. "Türkiye-Belarus Münasebetleri (1991-2014)" adlı tez konusunun seçilmesindeki en önemli sebep de Türk-Belarus münasebetlerini her yönüyle incelemek, Türkiye'de Belarus devleti ile toplumunu tanıtmak ve yanlış algıları ortadan kaldırmaktır.

Bu çalışmamda katkısı olan bölüm arkadaşlarıma, eğitim hayatım boyunca beni cesaretlendiren, ilk öğretmenim dayım Sayın Erdal Zeki Aslan'a, daima yanımda bulunan ve haklarını asla ödeyemeyeceğim nimetlerim sevgili validem Arife Aslan ve saygıdeğer babam Zeki Aslan'a, resmî görüşme ve randevularım için irtibat kuran ve yönlendiren Sayın Alexandr Radkevich'e, sorularımı cevaplandıran Belarus Cumhuriyeti İstanbul Başkonsolosluğu'na, çalışmamın kurgusunda önerileriyle yardımcı olan, her sözüyle hayatıma büyük anlam katan, şefkatiyle

akademisyenliği aşılayan ve engin bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım bana vizyon kazandıran çok kıymetli hocam Sayın Prof. Dr. Nesrin Sarıahmetoğlu'na ve asla desteğini esirgemeyen, çalışmamın planlanmasında, araştırılmasında, yürütülmesinde ve oluşumunda yol gösteren, özveriyle çalışmama ışık tutan, rehberim, çok kıymetli hocam Sayın Doç. Dr. İlyas Kemaloğlu'na sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Eren Can ASLAN

İstanbul 2016

ÖZET

Tarihi boyunca birçok devlet tarafından işgal edilen, yıkıma uğrayan, milyonlarca vatandaşını kaybeden ve yedi kez devlet kuran Belarus Cumhuriyeti, haklı mücadelesiyle nihayetinde bağımsız bir devlet olarak dünya devletleri arasındaki yerini aldı (25 Ağustos 1991). Türkiye Cumhuriyeti uluslararası arenada Belarus'un bağımsızlığını tanıyan ilk devlet oldu (16 Aralık 1991). İki ülke arasındaki ilk resmî ilişkiler 1992 yılında Minsk'te Türk Büyükelçiliği'nin açılmasıyla başladı ve günümüzde diplomasi, ekonomi, eğitim, kültür alanlarında gelişmeye devam etmektedir. Ayrıca münasebetlerin tesisinden günümüze kadar pek çok karma evlilik gerçekleştirildi. Karma evlilikler sayesinde sentez bir toplum yaratılmakta ve bu durum iki ülke ilişkilerine önemli katkı sağlamaktadır. Sayıları 30.000 kadar olan ve Belarus'ta yaşayan Belarus Tatarları da iki ülke arasında köprü görevi görmektedir. Sonuç olarak iki ülke arasında sorun bulunmadığı gibi ilişkiler muhtelif başlıklarda istikrarlı bir şekilde gelişmektedir.

ANAHTAR KELİMELEER: Türkiye-Belarus İlişkileri, SSCB, Belarus, Belarus Tatarları, Karma Evlilik, Bavul Ticareti, Turizm

SUMMARY

Republic of Belarus which was occupied, devastated by many state throughout its history, lost millions of citizens and established the state seven times eventually took place among the states of the world as an independent state with the legitimate struggle (25 August 1991). Republic of Turkey was the first state to recognize the independence of Belarus in the international arena (16 December 1991). The first official relations between the two countries began with opening of the Turkish Embassy in Minsk in 1992 and today continue to evolve in the areas of diplomacy, economy, education and culture. Also from the beginning of relations until today were performed many mixed marriages. Thanks to mixed marriages are created a synthesis society and this situation provides a significant contribution to bilateral relations. The numbers 30.000 Belarusian Tatars living in Belarus and Tatars serve as a bridge between the two countries. As a result, there isn't a problem between the two countries and relationships are developing in a stable manner in various titles.

KEYWORDS: Turkey-Belarus Relations, USSR, Belarus, Belarussian Tatars, Mixed Marriage, Shuttle Trade, Tourism

GİRİŞ

Çalışmanın Amacı

Tez konusu olarak “Türkiye-Belarus Münasebetleri (1991-2014)”nin seçilmesindeki en önemli neden, Türk ilmî araştırmalarında bu sahada görülen büyük boşluk oldu. Nitekim Türkiye’de Belarus’a dair çok az sayıda çalışma mevcuttur. Bunun birçok sebebi vardır. Belarus’un “dışa kapalı” bir ülke olması, araştırmacıların Rusça bilmemesi ve Rusça kaynaklara ulaşma konusunda zorlanmaları, Belarus’un Türkiye’de Rusya ile karıştırılması ve pek bilinmemesidir. Hazırlanan bu tez çalışmasındaki amaç; konunun önemine dikkat çekerek bu alanda çalışacak alan araştırmacılarına yararlı olacak bir çalışma ortaya koymak ve bir ölçüde bu alandaki Türkçe kaynak boşluğunu kısmen de olsa doldurabilmektir. Ayrıca bu çalışma Belarus’un Türk toplumunda bilinirliğinin arttırılmasını ve toplumların birbirlerini tanımalarıyla iki ülke arasındaki işbirliğinin daha sağlam temellerde gelişmesine katkıda bulunmasını hedeflemektedir.

Çalışmanın Kapsamı ve Yöntemi

Çalışmada Belarus Devleti’nin tarihî, siyasî, idarî, ekonomik, ticarî, dinî, sosyo-kültürel yapısı anlatılarak, Türkiye ile ilişkileri diplomasiden karma evliliklere kadar ortaya koyulmaya ve iki ülke arasındaki bağlantı noktası olan kültürel miras Belarus Tatarları’nı her yönleriyle anlatılmaya ve iki ülke ilişkilerinde onların ne tür roller üstlenebilecekleri tahlil edilmeye çalışıldı. Tez çalışması tarihten diplomasiye, ekonomiden kültüre, ekonomiden işletmeye, eğitimden sanata, yatırım olanaklarından bavul ticaretine Türkiye’de ki Belaroslulardan onların istihdam alanlarına ve karma evliliklerden Belarus Tatarları’na kadar uzanan geniş bir konu yelpazesini kapsamaktadır.

Çalışma giriş, dört bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışmanın amacı, kapsamı ve yöntemi ile birlikte çalışmayı oluştururken

yararlanılan ve içerisinde temel kitaplar, raporlar, tezler, makaleler, gazeteler, haber siteleri ve devlet dairelerinin resmî internet sitelerinin yer aldığı başvuru kaynakların tanıtımı yapıldı. “Belarus’un Kuruluşu ve Türkiye-Belarus Diplomatik Münasebetlerinin Tesisi” adlı birinci bölümde Doğu Slavları’nın üç önemli unsurundan biri olan Belarus Cumhuriyeti’nin adının menşei, tarihi, SSCB dönemindeki yeri, günümüz verileri ve siyasî arenada bağımsızlığını tanıyarak Belarus Cumhuriyeti’nin global entegrasyon çabalarına katkıda bulunan Türkiye Cumhuriyeti ile Belarus Cumhuriyeti’nin diplomatik ilişkileri incelendi. “Türkiye-Belarus Ekonomik Münasebetleri” adlı ikinci bölümde Belarus ile Türkiye arasındaki ekonomik işbirliği, Türk yatırımları, turizm, bavul ticareti, ekonomik ilişkilerine katkıda bulunan kurumlar ve ekonomik işbirliğindeki mevcut sorunlara değinildi. “Türkiye’deki Belaroslular ve İstihdam Alanları” adlı üçüncü bölümde Türkiye’ye geliş nedenleri ile birlikte Türkiye’deki Belaroslular’ın istihdam alanları, yaşadıkları problemler ve iki taraf arasındaki karma evlilikler her yönüyle incelendi. “Eğitim ve Kültür Alanındaki Münasebetler” adlı dördüncü bölümde eğitim ve kültür alanındaki işbirliği ve Belarus’ta Türkçe eğitimi ile kardeş şehir projesinin ilişkilere katkısından bahsedilerek Türkiye-Belarus arasındaki bağlantı noktası olan Belarus Tatarları’nın XIV. yüzyıldan itibaren Belarus topraklarına göç etmeleri, Belarus’a yerleşmeleri, dinî-kültürel hayatları, Türkiye Cumhuriyeti ile ilişkileri ve iki ülke arasındaki ilişkilere ne gibi önem ihtiva ettikleri açıklandı. Tezin sonunda sonuç kısmıyla birlikte, kaynakça ve ekler bölümü yer almaktadır.

Tez konusunun Türkiye ve Belarus’ta şimdiye kadar araştırılmamış bir konu olmasının yanı sıra başka zorlukların da olduğunu söylemek gerekir. Bu nedenle tez çalışmasında, kaynak azlığı nedeniyle bölümlerdeki değerlendirmelerde önemli zorluklar yaşanmıştır.

Kaynak sınırlılığı gibi karşılaşılan bu zorluklara rağmen tezde, elde bulunan mevcut bilgiler çerçevesinde 1991-2014 yılları arasında Türkiye-Belarus münasebetleri bütün alanlarda anlatılmaya, etkilerine yer verilmeye çalışılmış ve alan araştırmacılarının istifadesine sunulmuştur.

BAŞVURULAN KAYNAKLAR

Bağımsızlığının ardından Türkiye'nin Belarus'u ilk tanıyan ülke olması nedeniyle iki devletin ilişkilerinin incelenmesi, tarih ilmî ve uluslararası ilişkiler açısından büyük önem arz etmektedir. Bu konunun çalışılmasının en önemli sebebi de bu alandaki boşluğu doldurmaktır. Bununla birlikte Türkiye-Belarus arasındaki ilişkiler incelenmeden önce Türk halkının pek bilmediği Belarus Cumhuriyeti birinci bölümde tanıtılarak Belarus adının menşei, tarihi, SSCB döneminde Belarus ve güncel veriler ışığında Belarus Cumhuriyeti incelendi.

Belarus tarihi ele alınırken Türkçe ve İngilizce yayımlanan kitaplardan istifade edildi. Bu eserlerin başında Akdes Nimet Kurat'ın 1987 yılında kaleme aldığı *Başlangıçtan 1917'ye Kadar Rusya Tarihi* adlı kitap¹ gelmektedir. Eser özellikle birinci bölümde Belarus topraklarının Rus ve Leh mücadelelerine sahne olması ve sonrasında yapılan taksimler neticesinde tamamiyle Rus Çarlığı tarafından ele geçirilmesi süreci anlatılırken kullanıldı. Bu süreçte ayrıca İlyas Kamalov'un *Altın Orda ve Rusya (Rusya Üzerindeki Türk-Tatar Etkisi)* adlı eserinden² istifade edilerek "Rus" adının coğrafi anlam kazanması, Belarus adının menşei, Doğu Slavlarının Belarus, Rus ve Ukrain olarak üçe ayrılması gibi konularda faydalanıldı. Aynı konularda istifade edilen bir başka çalışma da Eşref Bengi Özbilen tarafından Türkçe'ye tercüme edilen George Vernadsky'in *Moğollar ve Ruslar* adlı kitabıdır.³ Yine Tatarların Belarus toprakların akınları, yerleşmeleri ve yerleşim yerleri hakkında Belarus Tatarları'nın anlatıldığı "Eğitim ve Kültür Alanındaki Münasebetler" adlı dördüncü bölümde *Atlas Tartarica*⁴ önemli bilgiler vermektedir.

¹ Akdes Nimet KURAT, **Başlangıçtan 1917'ye Kadar Rusya Tarihi**, TTK Yayınları, Ankara 1987.

² İlyas KAMALOV, **Altın Orda ve Rusya (Rusya Üzerindeki Türk-Tatar Etkisi)**, Ötüken Yayınları, İstanbul 2009.

³ George VERNADSKY, **Moğollar ve Ruslar**, Çev. Eşref Bengi Özbilen, Selenge Yayınları, İstanbul 2007.

⁴ **Atlas Tartarica**, nauçnyy Rukovoditel: Rafail Hakimov, İzdatelstvo Feoriya, Kazan-Moskva-St. Peterburg 2005.

Emin Atasoy ve Erkan Şensekerçi'nin 2015 yılında hazırladığı *Tarihsel, Coğrafi ve Sosyo-Ekonomik Boyutlarıyla Belarus* adlı eserden⁵ yine tezin birinci bölümünde Belarus'un paleolitik çağdaki ilk yerleşimcileri, Belarus ulusunun ataları, Belarus'un Bolşeviklerin eline geçmesi, SSCB'nin çözülmesiyle 1991'de bağımsız olması, Belarus hakkında günümüz verileri konuları anlatılırken yararlanıldı. Söz konusu eser, ayrıca Türkiye-Belarus diplomatik ve Türkiye-Belarus ekonomik ilişkileri hakkında da oldukça yararlı bilgiler vermektedir. Bu bilgiler de Türkiye Cumhuriyeti resmî istatistikleriyle karşılaştırarak kullanıldı.

Türkiye-Belarus ekonomik münasebetlerinin anlatıldığı ikinci bölümde inşaat yatırımlarından bahsedildiği yatırımlar kısmında Türk müteahhitlerinin Belarus topraklarına girişleri, nasıl tanındıkları, kabiliyetleri, hangi şehirlerde inşaat yaptıkları ve yatırım rakamları hakkında oldukça faydalı bir çalışma olan Tunç Tayanç'ın *İnşaatçıların Coğrafyası Türk İnşaat Sektörünün Yurtdışı Müteahhitlik Hizmetleri Serüveni* adlı eserinden⁶ yararlanıldı.

2011 yılında Minsk'te Belarus Devlet Üniversitesi tarafından düzenlenen *Belarus-Türkiye: İşbirliği Yolları II. Uluslararası Bilimsel Konferansı Bildirileri* adlı çalışma doğrudan tezele ilgili en önemli kitaplardan⁷ biridir. Belarus'taki Türk yatırımcılar, Belarustaki Türk inşaat firmaları, Türk şirketlerinin telekomünikasyon alanındaki yatırımları, Türkiye-Belarus ekonomik işbirliğindeki sorunlar, taraflar arasında geliştirilen kültürel işbirliği, kütüphane anlaşmaları, tiyatro ve resim sergileri, şarkı yarışmaları, klasik müzik, opera ve bale alanında ikili temasların geliştirilmesi için yapılan çalışmaların anlatıldığı bölümlerde bu eserden istifade edildi.

⁵ E. ATASOY-E. ŞENSEKERÇİ, *Tarihsel, Coğrafi ve Sosyo-Ekonomik Boyutlarıyla Belarus*, Sentez Yayıncılık, İstanbul 2015.

⁶ Tunç TAYANÇ, *İnşaatçıların Coğrafyası Türk İnşaat Sektörünün Yurtdışı Müteahhitlik Hizmetleri Serüveni*, Tarih Vakfı, İstanbul 2011.

⁷ *Belarus-Türkiye: İşbirliği Yolları II. Uluslararası Bilimsel Konferansı*, Belarus Devlet Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Fakültesi, Minsk 2011.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun bastığı ve M. Yayla ile Y. T. Kaya tarafından hazırlanan *Bankacılık Sektörüne Yabancı Girişi: Küresel Gelişmeler ve Türkiye* adlı kitapçıktan ⁸ Türk-Belarus ekonomik işbirliğinin irdelendiği ikinci bölümde istifade edildi.

Zikredilmesi gereken çalışmalardan biri de Viladimir Likhodedov tarafından Rusça, İngilizce ve Farsça hazırlanan *Belarus and The Muslim World* adlı çalışmadır.⁹ Bu eserden Belarus'un Slav kabilelerinin eline geçmesi, Rusya'nın Belarus topraklarına sahip olabilmek için Litvanya Knezliği ile mücadele başlatması, Tatarların Belarus topraklarına yerleşmelerine neden olan olaylar, iskân edildikleri şehirler, Belarus'ta oluşturulan Tatar diasporası, devlet hizmetlerine yerleştirilmeleri, nüfusları, başlıca uğraşları, 93 Harbi, I. ve II. dünya savaşlarında Belarus'taki Tatar nüfusu, Belarus Tatarlarının fiziksel ve duygusal özellikleri, yayın organları ve dernekleri hakkındaki konularda yararlandı.

Adı geçen temel kitapların yanı sıra tezde çok sayıda rapor ile dergilerde yayımlanan makaleler kullanıldı. Tezde istifade edilen raporlar, Türkiye'nin önde gelen stratejik araştırma merkezleri ile devlet kurumları tarafından yayımlanmıştır.

Bu raporlardan ilki, *Belarus Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti Arasında Diplomatik İlişkilerin Kurulmasının 20. Yılı Münasebetiyle Düzenlenen Türkiye-Belarus Yuvarlak Masa Toplantısının Tam Metni* adlı ORSAM raporudur.¹⁰ Gerek bu rapor gerekse de yine ORSAM tarafından yayımlanan ve Viktor Şadurskiy tarafından hazırlanan *Belarus-Türkiye: Devletlerarası İşbirliğinin Pozitif Dinamikleri* adlı

⁸ M. YAYLA-Y. T. KAYA, “**Bankacılık Sektörüne Yabancı Girişi: Küresel Gelişmeler ve Türkiye**”, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Araştırma Dairesi Çalışma Raporları: 2005/6, Eylül 2005.

⁹ Viladimir LİKHODEDOV, **Belarus and The Muslim World**, Teknologia Publications, Minsk 2010.

¹⁰ “**Belarus Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti Arasında Diplomatik İlişkilerin Kurulmasının 20. Yılı Münasebetiyle Düzenlenen Türkiye-Belarus Yuvarlak Masa Toplantısının Tam Metni**”, ORSAM Tutanakları No:23-The Black Sea International Tutanakları No:6, Ankara 2012.

rapor¹¹ iki ülke arasında diplomatik diyalogun kurulması, iki ülke büyükelçiliklerinin açılması, karşılıklı ziyaretlerin gerçekleştirilmesi, iş toplantılarının, ticaret ve ekonomik işbirliği alanında seminer ve konferansların yapılması, tarafların uluslararası kuruluşlarda birbirlerini desteklemesi, parlamentolar ve dışişleri bakanlıkları düzeyinde ve ekonomik organizasyonlarda toplantılar ve resmî ziyaretler hakkında önemli bilgiler vermektedir.

Yine ORSAM tarafından yayımlanan Galina Mişkiniene'nin hazırladığı *Kültürler Arası Diyalog İdil Ural Bölgesinden Büyük Litvanya Knezliğine Belarus-Litvanya Tatarları* adlı rapordan¹² İslamiyet'in Belarus Tatarlarının hayatındaki rolü, Belarus-Litvanya Tatarlarının dillerini hızla unutmalarının sebepleri, "Kardeş Şehir Projesi" çerçevesinde Malatya Müftülüğü'nün Belarus Müslümanlarına yaptığı destek gibi konularda istifade edildi.

Elena Semak'ın editörlüğünde hazırlanan *Günümüz Şartlarında Türkiye-Belarus Ekonomik Münasebetlerinin Gelişimi* başlıklı ORSAM raporu¹³ ise Türkiye ile Belarus arasındaki ticaret hacmi, Belarus ile Türkiye arasında ticaret alanında imzalanan anlaşmalar, ithalat ve ihracat sıralaması, Belarus ve Türkiye'nin küçük ve orta ölçekli işletmeleri arasında geliştirilen işbirliği, Türk şirketlerinin en aktif yatırım faaliyetleri, Belarus'ta Türk sermayesi ile çalışan şirket sayısı hakkında bilgi içermektedir. Ayrıca İstanbul Ticaret Odası tarafından hazırlanan *Belarus Ülke Raporu (2013)*¹⁴, iki ülke arasında bankacılık alanındaki işbirliği, Belarus ve Türkiye Merkez Bankası genel müdürleri resmî ziyaretleri, bankacılık personel eğitimi, araştırma faaliyetleri, bilgi alışverişi, finans problemlerinin çözümü, malî organizasyon faaliyetleri hakkında önemli bilgiler vermektedir. Bu bilgilerden

¹¹ Viktor ŞADURSKIY, "Belarus-Türkiye: Devletlerarası İşbirliğinin Pozitif Dinamikleri", ORSAM Rapor No:129-The Black Sea International Rapor No:25, Ankara 2012.

¹² Galina MIŞKİNİENE, "Kültürler Arası Diyalog İdil Ural Bölgesinden Büyük Litvanya Knezliğine Belarus-Litvanya Tatarları", ORSAM Rapor No:147-The Black Sea International Rapor No:31, Ankara 2013.

¹³ Elena SEMAK, "Günümüz Şartlarında Türkiye-Belarus Ekonomik Münasebetlerinin Gelişimi", ORSAM Rapor No:128-The Black Sea International Rapor No: 24, Ankara 2012.

¹⁴ "Belarus Ülke Raporu 2013", İTO, <http://www.ito.org.tr/itoyayin/0002428.pdf>, Erişim Tarihi:12.10.2015.

Türkiye-Belarus ekonomik münasebetlerinin anlatıldığı ikinci bölümün yazımında yararlanıldı.

Tezde istifade ettiğimiz bir başka rapor da Belarus ekonomisi, sektörleri ve yeraltı kaynakları hakkında önemli bilgiler içeren İTKİB Genel Sekreterliği AR-GE ve Mevzuat Şubesi tarafından hazırlanan *İhracat Sektörleri Açısından Beyaz Rusya 2008 Raporu*'dur.¹⁵ Bunun dışında çalışmada TİKA'nın 2008 yılı faaliyet raporunu¹⁶ da zikretmek gerekmektedir.

Tezin ikinci bölümü olan ve Türkiye-Belarus Ekonomik Münasebetleri'nin içerisinde yer alan "bavul ticareti" adlı kısımda bavul ticaretinin tanımı, bavul ticaretinin merkezleri ve ticareti yapılan ürünler hakkında Murat Kırıcı'nın 2007 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde hazırladığı *Türkiye'deki Bavul Ticareti Gelişmeler ve Yeni Alternatifler*¹⁷ adlı yayınlanmamış yüksek lisans tezinden istifade edildi.

Türkiye-Belarus arasındaki diplomatik, ekonomik, kültürel ilişkiler, turizm, karma evlilikler, Belarus Tatarları ve özellikle Türkiye'deki Belarussular ve istihdam edildikleri alanlar incelenirken yapılan taramalarda konuyla ilgili Türkiye'de yayımlanan makalelere rastlanıldı. En başta Emin Atasoy ve Elena Galai'nin kaleme aldıkları Marmara Coğrafya Dergisi'nde yayımlanan "İdari ve Bölgesel Coğrafya Perspektifinden Belarus Cumhuriyeti" adlı makaleyi zikretmek gerekmektedir.¹⁸ Yine özellikle Türkiye'deki Belarussuların istihdam alanları ve karşılaştıkları sorunlar konusunda Nilay Etiler ve Kuvvet Lordoğlu'nun hazırladığı "Göçmenlerin

¹⁵ "**İhracat Sektörleri Açısından Beyaz Rusya 2008 Raporu**", İTKİB Genel Sekreterliği AR-GE ve Mevzuat Şubesi, http://www.itkib.org.tr/ihracat/disticaretbilgileri/raporlar/dosyalar/beyaz_rusya_ulke_raporu_haziran.pdf, Erişim Tarihi:12.10.2015

¹⁶ F. GÜR-E. RUTBİL, "**2008 Faaliyet Raporu**", Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Ankara 2009.

¹⁷ Murat KIRCI, "**Türkiye'deki Bavul Ticareti Gelişmeler ve Yeni Alternatifler**", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2007.

¹⁸ E. ATASOY-E. GALAI vd., "**İdari ve Bölgesel Coğrafya Perspektifinden Belarus Cumhuriyeti**", Marmara Coğrafya Dergisi, 30, Temmuz:20-44., İstanbul 2014.

Sağlık Sorunları: Ev Hizmetlerinde Bir Alan Araştırması”¹⁹, Ayla Deniz ve E. M. Özgür’ün *Sosyoloji Dergisi*’nde yayımladıkları “Antalya’daki Rus Gelinler: Göçten Evliliğe, Evlilikten Göçe”²⁰, Ayla Deniz ve E. M. Özgür’ün hazırladığı *Ege Coğrafya Dergisi*’nde yer alan “Rusya’dan Türkiye’ye Ulusaşırı Göç: Antalya’daki Rus Göçmenler”²¹, N. Erol ve A. Hassan’ın hazırladığı ve *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*’de yer alan “Türkiye’ye Gelen Turist Sayısı ile Elde Edilen Turizm Gelirlerinin Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Verilerine Göre Karşılaştırmalı Analizi”²², Ümit Yıldız’ın *International Journal of Language Academy*’de yayımlanan “Yabancılara Türkçe Öğretimi Bağlamında Program, Yöntem, Öğretim Materyali ve Değerlendirme Yöntemleri Sorunu: Belarus Örneği”²³ gibi makaleleri zikretmek gerekmektedir.

Bu makalelerin dışında kaçak göçmen işçiliğinin yol açtığı sorunlar hakkında Taner Akpınar’ın *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*’nde yayımlanan “Türkiye’ye Yönelik Kaçak İşgücü Göçü”²⁴, Arzu Gökalp ve Orhan Ersun Civan’ın hazırladığı ve *Çalışma ve Toplum Dergisi*’nde yer alan “Göçmen İşçi Kavramı ve Göçmen İşçilerin İş Sağlığı ve Güvenliği”²⁵ adlı makalelerden istifade edildi. Yine bu konuda Çiğdem Yalçın’ın hazırladığı “Türkiye’de Ev Hizmetlerinde Çalışan Göçmen Kadınlar ve Ekonomik Şiddet”²⁶, L. Şahin ile Z. Erdem’in

¹⁹ N. ETİLER-K. LORDOĞLU, “Göçmenlerin Sağlık Sorunları: Ev Hizmetlerinde Bir Alan Araştırması”, Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu,

<http://www.sosyalhaklar.net/2010/bildiri/lordoglu.pdf>, Erişim Tarihi:12.02.2016.

²⁰ A. DENİZ-E. M. ÖZGÜR, “Antalya’daki Rus gelinler: Göçten Evliliğe, Evlilikten Göçe”, *Sosyoloji Dergisi*, III. 27., İstanbul 2013.

²¹ A. DENİZ-E. M. ÖZGÜR, “Rusya’dan Türkiye’ye Ulusaşırı Göç: Antalya’daki Rus Göçmenler”, *Ege Coğrafya Dergisi*, 19., İzmir 2010.

²² N. EROL-A. HASSAN, “Türkiye’ye Gelen Turist Sayısı ile Elde Edilen Turizm Gelirlerinin Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Verilerine Göre Karşılaştırmalı Analizi”, *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 1/2, Ankara 2013.

²³ Ümit YILDIZ, “Yabancılara Türkçe Öğretimi Bağlamında Program, Yöntem, Öğretim Materyali ve Değerlendirme Yöntemleri Sorunu: Belarus Örneği”, *International Journal of Language Academy*, Volume 3/1 Spring, Oulu 2015.

²⁴ Taner AKPINAR, “Türkiye’ye Yönelik Kaçak İşgücü Göçü”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 3., Ankara 2010.

²⁵ A. GÖKALP-O. E. CİVAN, “Göçmen İşçi Kavramı ve Göçmen İşçilerin İş Sağlığı ve Güvenliği”, *Çalışma ve Toplum Ekonomi ve Hukuk Dergisi*, 1., İstanbul 2011.

²⁶ Çiğdem YALÇIN, “Türkiye’de Ev Hizmetlerinde Çalışan Göçmen Kadınlar ve Ekonomik Şiddet”, *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, 7, no.1., Ankara 2015.

hazırladığı “Ev Hizmetlerinde Yabancı İşgücü İstihdamı”²⁷, S. Erdoğan ve G. Toksöz’ün hazırladığı “Kadınların Görünmeyen Emeginin Görünen Yüzü Türkiye’de Ev İşçileri”²⁸, Sinem Yıldırım alp’ın kaleme aldığı “Türkiye’de Ev Hizmetinde Çalışanların Sorunları”²⁹ gibi makalelerden de ilgili bölümlerde istifade edildi. Bunun dışında Uğur Batı’nın yazdığı “Hayatın Arka Sokakları: Seks İşçilerine Karşı Toplumsal Şiddet”³⁰ ve O. Bahar ile F. K. Bingöl’ün yayımladıkları “Türkiye’de İç Göç Hareketlerinden İstihdam ve İşgücü Piyasalarına Etkileri”³¹ adlı makaleleri de zikretmek gerekmektedir.

Çalışma oluşturulurken kültürel ve ekonomik ilişkiler alanlarında çeşitli yıllarda dergi, gazete ve internet gazetesi haber sitelerinde yayınlanan makalelerden ve raporlardan istifade edildi. Tezin güncel bir konu olması sebebiyle Sabah, Akşam, Vatan, Milliyet, Yeni Şafak, Habertürk gazeteleri ve Ntvmsnbc, HaberRus, TurkRus.com, Haber7.com, Gazeteport, Turcomoney, T24 İnternet Gazetesi, Turizmde Bu Sabah, Turkishny, Park Magazin, Haberler.com, Mihrap Haber gibi ulusal ve yerel internet gazeteleri ile internet haber sitelerinden diplomasiden karma evliliklere kadar her alanında faydalanıldı. Bu konudaki dağınık bilgiler toplanarak, yapılan araştırmalar dikkatle karşılaştırarak gazete haberleri verilmeye çalışıldı.

Tez çalışmamızda Belarus Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği, T.C. Ekonomi Bakanlığı, T.C. Dışişleri Bakanlığı, MÜSİAD, BETİD, DEİK, İzmir ve Samsun ticaret odaları, Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, Türkiye Diyanet Vakfı ve Malatya Müftülüğü’nün resmî internet sitelerinden geniş bir şekilde faydalanıldı.

²⁷ L. ŞAHİN-Z. ERDEM, (2008), “Ev Hizmetlerinde Yabancı İşgücü İstihdamı”, Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi, X, 2., Ankara 2008.

²⁸ S. ERDOĞDU-G. TOKSÖZ, “Kadınların Görünmeyen Emeginin Görünen Yüzü Türkiye’de Ev İşçileri”, Çalışma Koşulları ve İstihdam Serisi, 42, Ankara 2013.

²⁹ Sinem. YILDIRIMALP, “Türkiye’de Ev Hizmetinde Çalışanların Sorunları”, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4 (1)., Karabük 2014.

³⁰ Uğur BATI, “Hayatın Arka Sokakları: Seks İşçilerine Karşı Toplumsal Şiddet”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, X, 2., İzmir 2008.

³¹ O. BAHAR-F. K. BİNGÖL, “Türkiye’de İç Göç Hareketlerinden İstihdam ve İşgücü Piyasalarına Etkileri”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, XV, 2., Isparta 2010.

Belarus'un şehirleri, resmî dili, devlet başkanı, komşuları, para birimi, ekonomik faaliyetleri, ihrac kalemleri, resmî tatil günleri, doğal kaynakları, Belarus-Türkiye dışişleri bakanlıkları istişare toplantıları, ziyaretler, uluslararası arenadaki gelişmeler, ikili münasebetlerdeki sorunlar, Türkiye-Belarus hükümetlerarası karma ekonomik komisyon toplantıları, Belarus ekonomisinin ana sektörleri, sanayî sektörü, üretilen ve ihrac edilen tarım araçları, Belarus'un önemli beyaz eşya şirketleri, tarım ve süt ürünleri üretimi ve dünya pazarına ihracatı, Belarus'un ticarî ilişkiler kurduğu AB ülkeleri, Belarus'un Avrupa'dan ihrac ve ithal ettiği ürünler, ticaret ve sanayî odaları arasında işbirliği anlaşmaları, serbest ekonomik bölgeler ve avantajları, eğitim, bilim, kültür ve spor alanlarında işbirliği, kardeş şehir anlaşmaları hakkında Belarus Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği resmî internet sitesi önemli bilgiler içermektedir. T.C. Dışişleri Bakanlığı'nın resmî internet sitesi ise Türkiye-Belarus siyasi ilişkileri, parlamentolararası ilişkiler, dostluk ve işbirliği grupları, dışişleri bakanlıkları arasında karşılıklı ziyaretler hakkında bilgi içermektedir.

Belarus sanayî sektöründeki önemli firmalar, Çernobil Nükleer Faciası'nın Belarus'un tarım sektörüne etkileri, Belarus petrol boru hatları, Belarus bankaları ve muhabirlik anlaşması, Türkiye-Belarus ticaretinde taşıma yolları, inşaat alanındaki Türk yatırımları ve miktarları, Belaruslu turistler, serbest ekonomi bölgeleri hakkında T.C. Ekonomi Bakanlığı önemli bilgiler içermektedir. Belarus sanayisi, petrol rafinerileri, kimya fabrikaları, Belarus otomobil fabrikası, Türkiye-Belarus dış ticaret hacmi, Belarus'ta faaliyet gösteren Türk firmaları, yatırım yapılabilecek alanlar, Türkiye-Belarus İş Konseyi, Türk-Belarus İş Konseyi ortak toplantıları, sanayî sektörünün şehirlere dağılımı, Belarus'un ekonomik durumu, Türk-Belarus ikili işbirliğinin geliştirilmesi, Belarus'taki yatırım olanakları hakkında Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu hakkında İzmir Ticaret Borsası, Samsun Ticaret ve Sanayi Odası, Türkiye Genç İş Adamları Konfederasyonu, MÜSİAD, Türkiye Diyanet Vakfı ve BETİD gibi kurum ve kuruluşların internet siteleri birinci elden bilgi vermektedirler.

I. BÖLÜM

BELARUS'UN KURULUŞU VE TÜRKİYE-BELARUS DİPLOMATİK MÜNASEBETLERİNİN TESİSİ

I.1. Belarus Adının Menşei

Belarus; Rusya ve Ukrayna ile birlikte Doğu Slavlarının 3 büyük unsurundan biridir. Rus adı başlangıçta Baltık ile Fin-Ural halklarının yaşadıkları bölgelerde ticaret yollarını denetimleri altında tutan Varyaglardan oluşan knezin askerlerinin yönetici sınıfı için kullanılmaktaydı. Sonra ise Normanların Doğu Slavlarını idareleri altına almaları ve Slavların kurdukları yerleşim birimlerini tek çatı altında birleştirmeleri sonucu bu isim coğrafi anlam kazanarak “Rusya” adını aldı. XI. yüzyılda Normanlar Slavlar arasında tamamen asimile olurken Rus adı bölgede yaşayan Slavlar için kullanılmaya başlandı.³²

“Beyaz Rus” adı ise çok daha geç bir tarihte, XII. yüzyılda ortaya çıktı. Bu isim, günümüz Beyaz Rusya’sı için kullanılmadan önce Kuzey-Doğu Rus toprakları için kullanıldı. Beyaz Rusya için ise bu terim yoğun olarak ancak XVI. yüzyıldan itibaren kullanıldı.

“Beyaz Rus” teriminin kökeni ile ilgili çok sayıda görüş mevcuttur. Bunlardan ilkinde göre bu terim, Altın Orda’nın hâkimiyetinin dışında kalan topraklar için kullanılıyor ve isimdeki “beyaz” terimi de “bağımsız, hür” anlamına geliyordu. Bu tezi savunanların başında M. Dovnar-Zapolskiy, M. Lübvskiy, A. Potebnya gibi bilim adamları gelmektedir. Tatişev gibi tarihçiler ise ismin, bu topraklarda yaşayan insanların sahip oldukları beyaz saç ve beyaz kıyafetten geldiği görüşündeydiler. İlk meşhur Rus tarihçisi N. Karamzin’e göre ise “beyaz”, “ulu, büyük” anlamındaydı. Bir diğer Rus tarihçisi G. Vernadskiy ise aynen diğer halklarda olduğu gibi Ruslarda’da renklerin yönleri ifade ettiği, Batı’daki Rusların “beyaz” terimiyle tasvir

³² İlyas KAMALOV, *Altın Orda ve Rusya (Rusya Üzerindeki Türk-Tatar Etkisi)*, 60.

edildiğini, mavi renginin Doğu Rusları için kullanıldığını yazmaktadır.³³ İleri sürülen görüşler arasında en mantıklısı aslında Vernadskiy'in görüşüdür. Buna benzer başka örnekler de mevcuttur. Örneğin Rus topraklarını yaklaşık 2.5 asır boyunca hâkimiyet altında tutan Altın Orda Ak Orda ve Gök Orda olarak ikiye ayrılmış ve "Ak Orda" terimi, devletin batı topraklarını ifade etmek için kullanılmıştı.³⁴ Dolayısıyla görüşümüze göre "Beyaz Rusya" ya da "Belarus" adı, Batı Rus toprakları için kullanılan bir terimdi. 1569'da Litvanya ile Lehistan birleşince Lehler, Litvanya içerisinde bulunan Rus topraklarını "Beyaz Rusya" olarak adlandırmaya başladılar. Ruslar bu toprakları yeniden ele geçirdiklerinde bu ismi, söz konusu coğrafya için kullanmaya devam ettiler. Nitekim 1796'da Çarlık Rusyası'na bağlı Beyaz Rusya Vilayeti kuruldu, Çarlık Rusya'sı yıkıldıktan ve SSCB kurulduktan sonra ise bu vilayet, Beyaz Rusya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti adını aldı.

I.2. Belarus Tarihi

Belarus topraklarının ilk sakinleri Paleolitik Çağ'daki göçebe kabilelerin sığır yetiştiricileridir. Gomel yakınlarındaki Zuroviçi kazılarında elde edilen bulgulara göre bölgedeki yerleşimler 27 bin yıl öncesine kadar uzanmaktadır. Bölgedeki Slav varlığı M.S. VI. ve VIII. yüzyıllara aittir. Ancak bölgedeki Slav kavimlerinden önce bölgede Baltık kavimlerinin bulunduğu bilinmektedir.³⁵ Baltık kabileleri (günümüz Litvanyalıların ve Letonyalıların ataları) Doğu Baltık Bölgesi ile Belarus topraklarına Bronz Çağ'da (M.Ö.3000-2000) yerleşti. Karanlık Çağ'ın ilk yıllarından başlayarak ise Slav kabileleri Belarus topraklarının içine nüfuz etmeye başladı. İlk 1000 yılın sonunda Belarus'un günümüz bölgelerinin büyük kısmı Slav kabilelerinin eline geçti.³⁶

Belarus ulusunun ataları olarak kabul edilen belirli aileler bu topraklardaki ilk siyasî oluşumları başlattılar. Bunlar günümüz Belarus sınırlarının kuzeyinde Polotsk

³³ George VERNADSKY, *Moğollar ve Ruslar*, 283-285.

³⁴ İlyas KAMALOV, *a.g.e.*, 71-72.

³⁵ E. ATASOY-E. ŞENŞEKERCİ, *Tarihsel, Coğrafi ve Sosyo-Ekonomik Boyutlarıyla Belarus*, 18-19.

³⁶ Viladimir LİKHODEDOV, *Belarus and The Muslim World*, 38.

ve Smolensk'te yerleşen Kriviçler, güneyinde Pripet boyunca ve Berezina sahasında yer alan Dregoviçler, doğusunda Gomel bölgesinde bulunan Radimiçler, merkez kesimlerinde Drevljaneler ve kuzeybatıda ikamet eden ve Baltık topluluğu olan Yatviaglar'dır. Kriviçler Polotsk ve Smolensk prenslikleri ile Pskov Devleti'nin kurucusudur. Drevlyaneler ise Turov, Pinsk ve Navagrudak prensliklerini kurdular.³⁷

Burada kurulan Turov, Polotsk ve diğer knezlikler öteki Rus knezlikleri ile birlikte IX. yüzyılın ikinci yarısında kurulan Kiev Rusyası içerisinde yer aldılar. Ancak Kiev Rusyası'nın özellikle Kıpçakların saldırıları neticesinde (XII. yüzyılın ikinci yarısında) parçalanması dolayısıyla burada Slavların topraklarında gözü olan Litvanya yayılmaya başladı. Böylece Slavlar parçalanmış oldu. Batı Slav (Rus) toprakları Litvanya içerisinde yer alırken, Doğu Rus knezlikleri 1242 yılından itibaren Altın Orda Devleti'ne bağlı hâle geldiler.³⁸ Doğu ve batının ayrımı sosyal ve kültürel değişimlere de yol açtı. En önemlisi de Slav halkları Rus, Ukrain ve Beyaz Rus olarak ayrıldı. Fakat bu ayırmadan doğu kısmı pek etkilenmedi ve Moskova idaresi altında birleşen Doğu knezlikleri kültür ve geleneklerini muhafaza etti. Ancak Litvanya'nın idaresi altında kalan bugün Ukrayna ile Belarus'un kapladığı coğrafyada bulunan Batı Rus knezlikleri kültürel ve dinî asimilasyona maruz kaldı ve günümüzde üç ayrı devleti oluşturan bu üç halk arasında büyük farklar oluştu.³⁹

Doğu knezliklerinin Moskova etrafında birleşerek Altın Orda hâkimiyetinden kurtulmalarından (1480) sonra Rusya, Belarus topraklarına sahip olabilmek için Litvanya Knezliği ile mücadele başlattı. XIV. yüzyıl sonunda Litvanya ile Lehistan'ın birleşmesi, Litvanya'yı Ruslara karşı koyma sürecinde güçlendirdi. Ancak Litvanyalıların Lehlerin etkisiyle Katolikliği kabul etmesi, Ortodoks Beyaz Rusları rahatsız etti. Hem bu husus hem de Litvanya'nın Lehistan ile kalıcı birliğe yanaşmada güçlük çıkarması şüphesiz artık iyice güçlenen Moskova Rusyası'nın

³⁷ E. ATASOY-E. ŞENŞEKERCİ, **a.g.e.**, 19.

³⁸ Viladimir LİKHODEDOV, **a.g.e.**, 38.

³⁹ İlyas KAMALOV, **a.g.e.**, 216-218.

işine yaradı.⁴⁰ Smolensk'i 1514 yılında ele geçiren Ruslar, 1535 yılında Vilnius'a kadar geldiler.⁴¹

Rusya-Lehistan mücadelesinin gerçekleştiği bir başka bölge ise o dönem Alman şövalyelerinin elinde bulunan günümüzde ise Estonya ve Letonya'nın tümünü kapsayan Livonya idi. Bahsi geçen bölgenin adıyla anılan Livonya Savaşları da Çar IV. Ivan (1547-1584) döneminde Rusya ile Lehistan arasında yapıldı (1558-1583). 1558 yılının başında Rus kuvvetleri Livonya'ya girdiler ve burayı tahrip ettiler. Bunun üzerine Alman şövalyeleri müttefik bulmak için Alman imparatoru ile İsveç ve Lehistan devletlerinden yardım istediler. Çar IV. İvan, Livonya'nın Leh kralının hâkimiyetini tanınması ve hudut kalelerine Leh garnizonlarının yerleştirilmesi üzerine, Lehistan-Litvanya'ya da savaş açtı. Rus kuvvetleri tarafından Polotsk şehri ele geçirildi. 1576'da Lehistan tahtına Stefan Bathory'nin geçmesiyle Livonya Savaşı'nın seyri değişti. Kralın ordusu Polotsk'u geri aldı ve 1580 yılı Ağustos'unda yeniden harekete geçerek Ruslar'ı büyük bir yenilgiye uğrattılar. Çar güçlü kral ile anlaşma yolunu aradı. Papa ikili arasında barış akdi için vekili Jezuit Possevin'i görevlendirdi. Müzakerelere Zapolski Yam mevkiine yakın bir köyde, 15 Aralık 1581 tarihinde başlandı. Anlaşma sonucunda Ruslar Livonya'dan vazgeçtiler. Buna karşılık Stefan Bathory elinde bulunan Rus şehirleri Velikie Luki, Zavolocyce, Nevel, Cholm, Sebej, Ostrov, Krasny, Izborsk, Gdov ve Pskov'un banliyölerini Çar'a iade etti. Bu şartlar üzerinde, 6 Ocak 1582 tarihinde on yıllık bir barış anlaşması imzalandı. Ancak bu topraklar diğer hükümdarlar döneminde yeniden sorun olmaya başladı ve daha fazla devlet meseleye dâhil oldu.⁴²

Aleksey Mihayloviç (1645-1676) döneminde 1654 yılının başında Ukrayna Hetmanı Hmel'nitski'nin Moskova himayesine girmesiyle Ruslar Lehistan'a karşı yeniden saldırıya geçtiler. Lehler ebedî barışa güvenerek sınırlarını ve bölgelerini Ruslardan korumak için tedbir almadılar. Ruslar, harp ilan etmeksizin 1654

⁴⁰ Viladimir LİKHODEDOV, **a.g.e.**, 38.

⁴¹ "Beyaz Rusya Cumhuriyeti", **TURSAB AR-GE Departmanı**, https://www.tursab.org.tr/dosya/982/10ocbelarusdergi_982_4969786.pdf, Erişim Tarihi: 10.12.2015.

⁴² Akdes Nimet KURAT, **Başlangıçtan 1917'ye Kadar Rusya Tarihi**, 160-167.

Mayıs'ında Lehistan'a ait Smolensk'e hücumla başladılar. Haziran sonunda Rus kuvvetleri Smolensk'i kuşattı ve diğer Rus birlikleri de Litvanya'ya girdiler. Ukrayna Hetmanı Hmel'nitski'nin yardıma gönderdiği 20.000 kişilik Kozak ordusu da Belarus'a girdi. Kozaklar Gomel ile Mogilev şehirlerini aldıktan sonra burada yaşayan Yahudileri öldürdüler ve Lehistan'ın doğu bölgeleri Rusların eline geçti. Smolensk şehri ise 23 Eylül'de teslim oldu. Ruslar ilerleyerek Vitebsk şehrini aldılar. 1655 yazında Rus kıtaları Litvanya'nın içlerine doğru ilerlediler. Vilno şehri birkaç hafta sonra da Grodno, Ruslar'ın eline geçti. Moskova kuvvetleri, Rus tarihinde ilk defa olmak üzere, Avrupa'da bu kadar ileriye sokulabildi. Polotsk ve Vitebsk şehirlerinin Rusların eline geçmesiyle yalnız Litvanya değil, Livonya (bugün Estonya ve Letonya'nın tümünü kapsayan bölge) yolu da Çar'ın kuvvetlerine açılmış oldu.⁴³

1700-1721 yılları arasında yapılan Büyük Kuzey Savaşı'nda ise Belarus, İsveç Kralı XII. Karl tarafından işgal edildi. İsveç ordusunun Rus Çarı I. Petro'ya yenildiği 1709'daki Poltava Savaşı sonucu Belarus, Ruslar tarafından tekrar ele geçirildi.⁴⁴

Belarus topraklarının tamamının Rusya'ya katılımı ise II. Katerina (1762-1796) döneminde gerçekleşti. Bu dönemde Leh Kralı III. August son günlerini yaşıyordu. Rusya, Çar I. Petro'dan beri Lehistan'da nüfuz kazanmış olduğundan tahta Rusya yanlısı birinin çıkmasını istiyordu. Tam bu sıralarda Litvanya'daki Ortodoks ahalinin başı olan Belarus Piskoposu himaye isteyerek II. Katerina'ya müracaat etti. 1763'te Leh Kralı III. August öldü. II. Katerina'nın arzusu üzerine Leh tahtına, Stanislav Poniatovski, IV. August adıyla tahta çıktı. Bu durum Lehistan'da Rusya'ya karşı bir tepkiye yol açtı ve çeteci grupların hareketlenmesiyle iç savaş başladı. II. Katerina ve Avusturya Lehistan'a askerî kuvvetler gönderdiler. Böylece Lehistan üç devletin meselesi hâlini aldı. 1772 yılında bu defa üç devlet Lehistan'da yaptıkları askerî harekâtların masraflarının karşılığı olarak, bazı bölgeleri kendilerine

⁴³ Akdes Nimet KURAT, **a.g.e.**, 231-232.

⁴⁴ "Belarus Tarihi", **ATN**, <http://atn.com.tr/?pid=33>, Erişim Tarihi:12.10.2015.

almaya karar verdiler. Aralarında yaptıkları bu paylaşımına göre Rusya Belorusya (Beyaz Rusya)'yı; Prusya, Büyük Lehistan'ın bir kısmını (Brandenburg ile Doğu Prusya'yı ayıran sahayı), Avusturya da Galiçya'yı aldı. Ancak Rusya Belarus'un geri kalan topraklarını da ele geçirme konusunda kararlıydı. Leh milliyetçilerinin ayaklanması Lehistan'ın ikinci kez bölünmesine sebep oldu. 1793 yılında Rusya büyük pay alarak Volinya, Podolya ve Minsk'i ele geçirdi. 1795 yılında Lehistan'ın üçüncü kez taksimi yapıldı ve Lehistan Rusya, Avusturya ve Prusya arasında tamamen paylaşıldı. Rusya bu taksim sırasında Litvanya ve Kurlandiya sahasını; Varşova dâhil olmak üzere Lehistan'ın merkez kısmını aldı. II. Katerina, Rusya'nın uzun zamandan beri düşmanı olan Lehistan'ın büsbütün ortadan kalkmasını ve böylece Rusların batıya doğru geniş ülkeleri ele geçirmesine olanak sağladı.⁴⁵

I.3. SSCB Döneminde Belarus

XVIII. yüzyılın sonunda Belarus toprakları Çarlık Rusyası'nın içerisinde yer alsa da Çarlığın yıkılışı ve özellikle de Çarlık topraklarında kurulan Bolşevik Rejimi'nin I. Dünya Savaşı'ndan çekilmesi dolayısıyla Belarus 3 Mart 1918 tarihli Brest-Litovsk Antlaşması sonucu bir kez daha Rusların elinden çıktı. Ancak Moskova, Belarus'u geri alma konusunda kararlıydı.

Rusya'nın Batı'ya açılan kapısı olarak gördüğü Belarus için başlattığı veraset kavgası Polonya'dan aynı ölçüde karşılık bulunca Doğu Avrupa'da Şubat 1919'dan itibaren Rusya-Polonya Savaşı başladı. Belarus, Almanların çekilmesi sonrasında ikiye bölündü ve ülkenin bir kısmı Polonya ordusunun işgali altına girdi. 4 milyon nüfuslu Batı kanadı Polonya toprağı oldu. Minsk dâhil olmak üzere ülkenin büyük bir bölümü de Bolşevik yönetimine bağlandı.⁴⁶ Sovyet yönetimi etkisiyle 1 Ocak 1919 yılında Belarus Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti (BSSC) bir anlamda (II. Belarus Cumhuriyeti) kuruldu. Ancak üzerinden birkaç ay geçmeden Belarus Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti 27 Şubat 1919 yılında dağıtılıp Litvanya ile birleştirilerek III.

⁴⁵ Akdes Nimet KURAT, **a.g.e.**, 286-289.

⁴⁶ E. ATASOY-E. ŞENŞEKERCİ, **a.g.e.**, 40-41.

Belarus Cumhuriyeti olan Litvanya-Belarus Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti kuruldu.⁴⁷ Polonya-Rusya Savaşı devam ederken Kızıl Ordu'nun desteğiyle bu defa 31 Temmuz 1920'de Belarus'ta IV. Cumhuriyet kuruldu. Polonya-Rusya Savaşı İngiltere ve Fransa'nın arabuluculuğuyla Ekim 1920'de sona erdi. Savaş sonunda imzalanan 18 Mart 1921 tarihli Riga Barış Antlaşması ile yeni bir paylaşım gerçekleştirildi. Böylece Belarus'un batısı Polonya, doğusu ise Rusya tarafından ilhak edildi.

30 Aralık 1922 tarihinde V. Cumhuriyet dönemi başladı. SSCB'ye dâhil olduğu yılların ilk döneminde başta Vitebsk, Mogilev, Gomel ve Smolensk olmak üzere birçok kent yeniden Belarus'a bağlandı. Belarusça ulusal dil olarak serbest bırakıldı ve Belarus Ortodoks Kilisesi özerkliğe kavuştu.⁴⁸

Ancak Stalin'in iktidara gelmesinden sonra tam bir kargaşa ve katliam dönemi yaşandı. Belarus aydınları tutuklanıp idam edildi veya sürgüne gönderildi. Belarus dili ve kültürü de unutturulmaya çalışıldı. Tarım nüfusu kolektivizm baskısı altına alındı. Ciddi olarak şiddet uygulandı ve muhalefet edenler akıl almaz işkencelerle cezalandırıldı. Kesintisiz devam eden katliam, işkence, sürgün ve tecrit uygulamaları 1950'lere kadar sürdü ve 2.000.000 Belarus vatandaşının hayatına mal oldu.

Bu katliamlar yaşanırken ekonomik olarak güçlenip askerî gücünü muhafaza edebilmek için ise sanayî alanında önemli çalışmalar başlatıldı. Askerî endüstri, metalurji, kimya ve mekanik sektörlerinde olmak üzere 79 büyük kuruluş açıldı, vasıflı işçi çoğaldı, kentleşme hız kazandı.

Polonya yönetimi tarafından idare edilen Belarus topraklarında da durum farklı değildi. Stalinvari sert ve baskıcı uygulamalar mevcuttu. Polonyalılaştırma

⁴⁷ E. ATASOY-E.GALAI, **İdari ve Bölgesel Coğrafya Perspektifinden Belarus Cumhuriyeti**, 20-44.

⁴⁸ E. ATASOY-E. ŞENŞEKERCİ, **a.g.e.**, 41-42.

politikası ile 400 Belarus okulu kapatıldı ve 15 Belarus gazetesinin yayını durduruldu. Daha sonra Alman işgali ile bu bölge Molotov-Ribbentrop Paktı uyarınca Belostok hariç SSCB'ye bağlandı. SSCB ise bu toprakları Belarus'a devretti, fakat Almanya karşısında Litvanya'nın askerî desteğini sağlayabilmek amacıyla Belarus'un "Kudüs"ü kabul edilen önemli kenti Vilnius'u Polonya'ya iade etti.

II. Dünya Savaşı'nda Belarus bir kez daha yıkıma uğradı. 1943 yılına kadar Nazi ordusu Belarus'u harabeye çevirdi. Nihayet Sovyet yönetiminin 4 Temmuz 1944 tarihinde Alman işgaline son vermeyi başararak bu işgal de son buldu. Ancak Nazi Almanyası'nın Belarus'a faturası oldukça ağırdı. Geride 140 katliam bölgesi, 200'ü aşkın toplama kampı, çoğu sivil ve diri diri yakılmış 2.500.000 ceset, enkaza dönen 209 kent ve 9.200 köy, % 85'i kullanılamaz hâle gelmiş bir sanayîkaldı.⁴⁹

Belarus tüm olumsuzluklara rağmen kısa süre içerisinde yaralarını sarmayı başardı. SSCB'nin en büyük tarım cumhuriyetlerinden biri olan Belarus 1970'lerde birliğin en güçlü sanayî bölgesi hâline geldi. 1961'den 1972'ye kadar petrole dayalı endüstri % 9.7'den % 18'e, kimyasal madde üretimi yıllık 1.866 tondan 18.450 tona, beyaz eşya üretimi yıllık 12.020'den 99.500'e yükseldi.⁵⁰

Ancak 1986 yılında ağır ve ciddi sorunlara yol açan "Çernobil Reaktör Kazası" yaşandı. Ukrayna'nın Çernobil kentinde meydana gelen nükleer patlama sonucunda rüzgârla taşınan radyoaktif tozlar Belarus topraklarının % 70'ini etkiledi ve 2.500.000 insan radyoaktif toza maruz kaldı. 30 Ekim 1988'de ise Minsk ilindeki Kurapatı ormanında toplu mezarlık keşfedildi. Bunun Stalin döneminde katledilen 250.000 insanın mezarı olduğu anlaşıldı. Bu olay ciddi protestolara neden oldu. Katliama yönelik protestoların şiddetle bastırılması büyük bir öfke ve nefrete

⁴⁹ E. ATASOY-E. ŞENŞEKERCİ, **a.g.e.**, 42-43.

⁵⁰ E. ATASOY-E. ŞENŞEKERCİ, **a.g.e.**, 45.

sebebiyet verdi.⁵¹ Sonuç olarak kitlesel büyük bir tepki meydana geldi ve kısa sürede millî bir uyanışa neden oldu. Minskli gençler tarafından başlatılan Talaka hareketi, Belaruslu 28 aydının 1986 yılı Aralık ayında Sovyet lideri Gorbaçov'a mektup yazarak Belarus dil ve kültürünün yasalar ile koruma altına alınmasını istemeleri, 1988'de Belarus şehitleri örgütünün kurulması, 19 Şubat 1989'da Dinamo Stadi'nda 45.000 seyircinin reform yanlısı tezahüratı, 24-25 Haziran 1989'da Belarus Halk Cephesi (BHC)'nin kurulması, 27 Haziran'da kültürel bir olay ve millî uyanışa destek sağlayan bir gelişme olarak Belarus Dil Derneği'nin açılması ve Belarus Halk Cephesi'nin 25 Şubat 1990 yılında Minsk'te Çernobil Faciası protestosuna 150.000'i aşkın Belarus vatandaşıyla katılması, muhalefeti oluşturan önemli gelişmelerdi. Bu toplumsal tepkiler Belarus'a istediğini 26 Ocak 1990'da verdi ve Belarus Yüksek Konseyi Belarusça'yı Belarus'un resmî dili ilan etti. 27 Temmuz 1990 tarihinde kendi ordusunu, para birimini ve dış politikasını belirleyebilecek egemen devlet olduğunu duyurdu. Nihayet 25 Ağustos 1991 tarihinde Belarus Cumhuriyeti resmen ilan edildi. Ulusal bayrak olarak da Litvanya Knezliği'nin askerî arması kabul edildi. Belarus, Ukrayna ve Rusya liderleri 8 Aralık 1991'de Brest'in Viskuli kentinde Belovejskaya Antlaşması'nı imzalayarak SSCB'yi dağıtma ve Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)'nu kurma kararı aldılar.⁵²

Tarihi boyunca birçok devlet tarafından işgal edilen, yıkıma uğrayan, milyonlarca vatandaşını kaybeden ve yedi kez cumhuriyet kuran Belarus toprakları nice devletlerin hâkimiyetine geçti. Ancak haklı mücadelesiyle istediğini alan Belarus nihayetinde bağımsız bir devlet olarak dünya devletleri arasındaki yerini aldı.

⁵¹ E. ATASOY-E. ŞENŞEKERCİ, **a.g.e.**, 45-46.

⁵² E. ATASOY-E. ŞENŞEKERCİ, **a.g.e.**, 46-47.

I.4. Belarus Cumhuriyeti'ne Dair İstatistikî Bilgiler

Beyaz Rusya, Belarus ya da resmî adıyla Belarus Cumhuriyeti eski bir SSCB cumhuriyetidir. 25 Ağustos 1991 tarihinde bağımsız olan Belarus Cumhuriyeti'nin başkenti Minsk'tir. Başlıca şehirleri ise Brest, Gomel, Grodno, Mogilev ve Vitebsk'tir. Resmî dilleri Rusça ve Belarusça olan cumhuriyetin devlet başkanı bu görevi 1994'ten beri yürüten Aleksandr Lukaşenko'dur.

207.600 km² yüzölçümüyle geniş bir coğrafyada yer alan ve kışları soğuk ve nemli geçen bir iklime sahip olan ülke konum olarak Kuzey Avrupa'da yer almaktadır. Toplam sınırı 2.900 km olan Belarus komşuları batıda Polonya ile 407 km, kuzeybatıda Litvanya ile 502 km, kuzeyde Letonya ile 141 km, doğuda Rusya Federasyonu ile 959 km ve güneyde Ukrayna ile 891 kilometrelik sınıra sahiptir. Belarus'un nüfusu 1 Ocak 2013 verilerine göre 9.463.800 kişidir. Ülkenin etnik gruplara göre dağılımı şu şekildedir: Belarus % 83.4, Rus % 8.2, Leh % 3.1, Ukrain % 1.7, Yahudi % 0.13, diğer % 3.5.

Ulusal para birimi Belarus Rublesi (Br) olan ülkenin 2014 yılı GSYİH'sı 76.139.000 Dolar ve kişi başına 18.246 Dolar'dır. İstihdam edilen 4.600.000 kişiye karşılık 24.900 kişi işsizdir. Ekonomik faaliyetlere göre istihdam oranlarında sanayî % 25.5 ile birinci sırada bulunmakta ve ardından % 18.2 ile serbest girişimcilik gelmektedir. Onları takiben sırasıyla % 13.8 ile ticaret; motorlu taşıt, beyaz eşya ve kişisel eşya onarımı, % 10.2 ile tarım, avcılık ve ormancılık, % 10 eğitim sektörü, % 7.9 ile inşaat, % 7.4 ile ulaşım ve ulaştırma ve son olarak % 7 en düşük oranla sağlık ve sosyal hizmetleri gelmektedir.⁵³

Belarus'un dünya üretiminde üst sıralarda olan temel sanayî dalları metalürji, makine yapımı sanayî, hafif sanayî, gıda sanayî, kimya ve petrokimya sanayîdir. 8.927 hektar tarım alanı yüzölçümüyle tarım ve hayvancılık alanlarındaki üretim ürünleri (patates, sebze, şeker pancarı, keten, süt vs.) aynı zamanda önemli ihraç

⁵³ "Belarus Hakkında Genel Bilgiler", **Belarus Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği**, http://turkey.mfa.gov.by/print/tr/belarusziyaret/belarus_hakkinda/, Erişim Tarihi: 12.10.2015.

kalemlerini de oluşturmaktadır. Doğal kaynakları bakımından çok zengin olmayan Belarus'un başlıca doğal kaynakları ise torf, granit taşı, dolomit, kalker, kil, kum, küçük petrol ve doğal gaz yataklarıdır. 2008 verilerine göre toplam petrol boru hattı 2.984 km, petrol ürünleri boru hattı 1.107 km ve gaz boru hattı 7.421 km'dir. Teknolojik altyapısı güçlü olan Belarus, Dünya Posta Birliği tarafından yapılan araştırmalara göre elektronik posta hizmetleri veren ülkeler arasında hizmet kalitesi konusunda ilk 10 ülke arasında yer almaktadır. Ayrıca 7.000.000 internet kullanıcısıyla internet kullanımı yüksek olan Belarus'un ülke genelinde geniş bir internet ağı bulunmaktadır. Ülke, ulaştırma alanında da iyi bir altyapıya sahiptir. Ülkenin gelişmişlik düzeyine paralel olarak ölçülen ulaşım ağı uzunluğu yüksektir. Ülkenin demiryolu uzunluğu 5.511 km, karayolu uzunluğu ise 85.700 km'dir.⁵⁴

Belarus Cumhuriyeti'nin resmî tatil günleri şunlardır: 1 Ocak Yılbaşı, 7 Ocak Ortodoks Noeli, 8 Mart Kadınlar Günü, 15 Mart Anayasa Günü, 1 Mayıs Emekçiler Dayanışma Günü, 9 Mayıs Zafer Günü, 3 Temmuz Bağımsızlık Günü, 25 Aralık Katolik Noeli. Ayrıca Merhumları Anma Günü veya merhumların Paskalyası olan Radunitsa, Ortodoks Paskalyası'ndan sonraki ikinci haftanın Salı günü kutlanır. Belarus'ta Belarus Alfabesi Günü önemli ulusal bayramlardan biridir ve her sene Eylül ayının ilk Pazar günü kutlanır. Geleneksel olarak kutlamalar Belarus'un tarihî şehirlerinde yapılmaktadır. İlk olarak, bu bayram 1994 yılında Polotsk şehrinde kutlandı. Sonraki yıllarda ise Turov, Navagrudak, Nesvij, Orşa, Pinsk, Zaslavl, Mstislavl, Mir, Kamenets, Postavı şehirlerinde kutlandı. Ayrıca 1996 yılından beri her sene Belarus'ta "Dojinki" tarım emekçileri festival-fuarı yapılmaktadır.⁵⁵

⁵⁴ "Belarus Hakkında Genel Bilgiler", **Belarus Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği**, http://turkey.mfa.gov.by/print/tr/belarusziyaret/belarus_hakkinda/, Erişim Tarihi:12.10.2015.

⁵⁵ "Belarus Resmi Tatil Günleri", **Belarus Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği**, <http://turkey.mfa.gov.by/tr/belarusziyaret/bayramlar/>, Erişim Tarihi:12.10.2015.

I.5. Türkiye-Belarus Arasındaki Diplomatik İşbirliği

Türkiye, Belarus'un bağımsızlığını (16 Aralık 1991) tanıyan ilk devlet oldu. Bunun sebebi ise bu yeni devlet ile uluslararası alanda işbirliği kurma ve dostluk geliştirme isteğidir. Bu istek, Türkiye'nin Sovyetler Birliği'ndeki gelişmeleri yakından takip ettiğini ve bu bölgedeki varlığını güçlendirme niyetini göstermektedir.⁵⁶ Türkiye'nin ardından Belarus Cumhuriyeti'ni tanıyan ve diplomatik ilişki kuran diğer devletler ise sırasıyla Ukrayna (27 Aralık 1991) ve bir gün sonra Amerika Birleşik Devletleri (ABD) (28 Aralık 1991) oldu.⁵⁷ Bu tarihten itibaren Belarus, Türkiye'nin Doğu Avrupa siyasetinde önemli rol oynayacak bir ülke olacaktır. Türkiye'nin bu ülkeyle arasında herhangi bir sorun bulunmadığı gibi ilişkiler muhtelif başlıklarda istikrarlı bir şekilde gelişmektedir.⁵⁸ İkili işbirliğinin gelişmesinde daha 1990'lı yılların başında Türkiye'nin Belarus'ta büyükelçilik açması ve bu adımı takip eden karşılıklı resmî ziyaretler de önemli rol oynadı.

25 Mart 1992 tarihinde Belarus ile Türkiye Cumhuriyeti arasında diplomatik münasebetler tesis edildi ve 10 Nisan 1992 tarihinde Minsk'te Türk Büyükelçiliği açıldı ve atanan ilk Minsk Türk Büyükelçisi Mehmet Tansu Okadan bu görevi 1998 yılının Şubat ayının sonuna kadar yürüttü.

Büyükelçiliğin açılışından sonra ilk resmî ziyaretler gerçekleşti. 1992 yılında parlamentolararası diyalog için Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Hüsamettin Cindoruk TBMM heyeti ile birlikte Belarus'u ziyaret etti. Çok geçmeden taraflar arasında Belarus-Türkiye İşbirliği Konseyi kuruldu. Bu konseyin amacı, Belarus ve Türkiye cumhuriyetleri arasındaki ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi ve iki ülke iş çevreleri arasında temasların kurulmasıdır. Konseyin çalışmaları karşılıklı

⁵⁶ "Belarus Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti Arasında Diplomatik İlişkilerin Kurulmasının 20. Yılı Münasebetiyle Düzenlenen Türkiye-Belarus Yuvarlak Masa Toplantısının Tam Metni", **ORSAM Tutanakları No:23-The Black Sea International Tutanakları No:6**, 7-9.

⁵⁷ E. ATASOY-E. ŞENŞEKERCİ, **Tarihsel, Coğrafi ve Sosyo-Ekonomik boyutlarıyla Belarus**, 358.

⁵⁸ Mevlüt ÇAVUŞOĞLU, **2015 Yılına Girerken Dış Politikamız**, Dışişleri Bakanlığı'nın 2015 Mali Yılı Bütçe Tasarısının TBMM Genel Kurulu'na Sunulması Vesilesiyle Hazırlanan Kitapçık, 36.

ziyaretlerin gerçekleşmesine, iş toplantılarının, ticaret ve ekonomik işbirliği alanında seminer ve konferansların yapılmasına imkân sağladı.⁵⁹

İki ülke arasındaki ilişkiler üst düzey görüşmelerle devam etti ve 14 Aralık 1993 tarihinde Dışişleri Bakanlıkları arasında bir protokol imzalandı. Bu protokol gereğince Dışişleri Bakanlıkları arasında düzenli toplantıların yapılması kararlaştırıldı.

İlişkiler gayet olumlu ve samimi bir havada gelişmekte iken iki ülke münasebetleri çok geçmeden sorunla karşılaştı ve ilişkiler durduruldu. 1994 yılı sonunda Belarus, Türk Büyükelçiliği'nde görevli iki Türk diplomatı diplomatlara yakışmayan faaliyetlerde bulduklarını ileri sürerek yurtdışı etti. Türk tarafı ise suçlamaları reddetti. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Belarus'un bu adımını haksız olarak addetti ve bu süreci takip eden dönemde Türk Hükümeti Belarus'a yapılacak tüm resmî ziyaretleri iptal etti, ikili anlaşmalar üzerindeki çalışmalarını durdurdu ve Belarus'a verilmesi kararlaştırılan 100 milyon Dolar'lık krediyi de askıya aldı.⁶⁰

Bununla birlikte iki ülke arasındaki sorun çok uzun sürmedi 1995 yılında münasebetler tekrar düzeldi ve 1995 yılı Ağustos ayında Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Erdal İnönü, Belarus'u ziyaret etti.

Belarus ve Türkiye Cumhuriyetleri arasındaki diplomatik münasebetler, Belarus Devlet Başkanı Aleksandr Lukaşenko'nun 24 Temmuz 1996'da Türkiye'ye gerçekleştirdiği ziyaret ile zirveye çıktı. Aleksandr Lukaşenko'nun bu ziyareti, ikili ilişkiler açısından çok önemlidir. Görüşmelerin sonucunda iki ülke arasında Dostluk ve İşbirliği Anlaşması imzalandı. Anlaşma 18 maddeden oluşmakla birlikte Belarus ve Türkiye arasında iyi komşuluk, işbirliği, karşılıklı güvene dayalı münasebetlerin

⁵⁹ Viktor ŞADURSKİY, "Belarus-Türkiye: Devletlerarası İşbirliğinin Pozitif Dinamikleri", **ORSAM Rapor No:129-The Black Sea International Rapor No:25**, 8.

⁶⁰ Viktor ŞADURSKİY, **a.g.m.**, 8-9.

geliştirilmesini, tarafların birbirlerinin siyasî bağımsızlık, egemenlik, toprak bütünlüğüne saygı duymalarını, içişlerine müdahale etmemelerini öngörmektedir. Ayrıca iki yılda en az bir kez en üst düzeyde toplantıların yapılmasını öngören anlaşmanın 6. maddesinde Dışişleri Bakanlıkları arasında düzenli istişarelerin yapılmasının ihtiyacından da bahsedilmektedir. Bu ziyaretin temel sonuçlarından biri de Türkiye’de Belarus Büyükelçiliği’nin açılmasıdır. Belarus Cumhuriyeti tarafından görevlendirilen ilk Ankara Belarus Büyükelçisi N. Lepeško oldu ve 16 Temmuz 1997 yılında Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel büyükelçiye güven mektubunu sundu. 1991-1997 yılları arasında kat edilen bu mesafeye rağmen 1990’ların ikinci yarısında Belarus-Türkiye ilişkilerinin çok sağlam temellerde geliştiği söylenemez. İkili münasebetler, Belarus’un Batı ile yaşadığı sorunların gölgesinde kaldı. ABD ve Avrupa Birliği, Belarus Cumhuriyeti’nin anti-demokratik bir siyaset izlediğini, insan hakları ve özgürlüklerini sınırladığı ve kısıtladığını gerekçe göstererek Belarus’a yaptırım uyguladı.⁶¹

Bütün bunlardan dolayı 1997 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), Belarus Cumhuriyeti ile dostluk grubunun oluşturulmasına destek vermediği gibi iki ülke arasında imzalanan Dostluk ve İşbirliği Anlaşması’nın onaylanması ertelendi. Daha büyük kırılma ise Haziran 1998 yılında gerçekleşti ve Türk Hükümeti, Batılı ülkelerin Belarus’a karşı izlediği siyaseti destekledi ve Belarus Türk Büyükelçisi Şule Fatma Soysal’ı Türkiye’ye çağırdı. Anlaşılacağı üzere küresel devletler ve kuruluşların tutum ve uygulamaları, Türkiye Cumhuriyeti’nin Batı’ya entegrasyon çabaları, Batı’nın Belarus’a karşı uyguladığı ambargo, Türk-Belarus münasebetlerini olumsuz etkiledi. Ancak taraflar arasındaki sorunlu dönem sonbahar 1998’de sona erdi ve Türk Büyükelçisi Şule Fatma Soysal yeniden Minsk’e gönderildi. 1998 yılının sonbaharında Belarus Dışişleri Bakanı İvan Antonoviç, Türkiye’ye resmî bir ziyaret yaptı ve bu ziyaretinde Türkiye Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, Başbakan Mesut Yılmaz ve Dışişleri Bakanı İsmail Cem ile görüştü. Bu önemli görüşmede Belarus Dışişleri Bakanı İvan Antonoviç ikili münasebetlerden bahsetti,

⁶¹ Viktor ŞADURSKİY, “Belarus-Türkiye: Devletlerarası İşbirliğinin Pozitif Dinamikleri”, 9.

iki ülkenin de uluslararası sorunlara yaklaşımlarının benzer olduğunu ve Avrupa Birliği'nin siyasî tutumundan rahatsız olduğunu belirtti.⁶²

İvan Antonoviç'in ziyaretinin üzerinden çok geçmeden 1998 yılının Kasım ayında Belarus Millet Meclisi Başkanı P. Şipuk Türkiye'yi ziyaret etti. Bu ziyaret özellikle parlamentolar arası ilişkilerin gelişmesine oldukça büyük katkı sağladı. Bu ziyaretten bir yıl sonra, Kasım 1999 tarihinde Belarus Devlet Başkanı Aleksandr Lukaşenko, İstanbul'un ev sahipliği yaptığı AGİT Zirvesi nedeniyle Türkiye'ye geldi. Aleksandr Lukaşenko bu ziyaretinde Türkiye Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ile de bir araya geldi. Şubat 2000 tarihinde Belarus Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı olan Ural Latipov Türkiye'yi ziyaret etti. Ziyaretin ana amacı, Belarus-Türkiye Hükümetlerarası Ortak Ekonomik Komisyonu'nun ikinci toplantısının gerçekleştirilmesiydi. Ural Latipov Türkiye Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ile görüştü. Görüşme sonrasında Demirel, ikili ilişkileri geliştirmek için Türkiye'nin istekli olduğunu dile getirdi. Ural Latipov'un Başbakan Bülent Ecevit, Maliye Bakanı Tunca Toskay, Devlet Bakanı Rüştü Kazım Yücelen, AB Bakanı Şükrü Sina Gürel ile gerçekleştirdiği görüşmelerin konusu ise taraflar arasındaki işbirliğinin ileri seviyelere çıkarılması oldu.⁶³

2000'li yılların başında iki ülke arasındaki münasebetler ivme kazandı ve diplomatik görüşmelerin sayısı arttı. Bu gelişmelerin önemli bir örneği iki ülke liderinin New York Milenyum Zirvesi'nde bir araya gelmesidir. Açılış konuşmasını dönemin BM Genel Sekreteri Kofi Annan'nın yaptığı üç gün süren BM'nin kalkınma hedefleri dâhilinde gerçekleşen New York Milenyum Zirvesi'nde 189 ülke ve temsilcileri bir araya geldi. Zirvede dünya genelinde yoksullukla mücadele, savaşların sona erdirilmesi, silahsızlanmaya gidilmesi, eğitim olanaklarının artırılması, AIDS ve Sıtma hastalıkları ile mücadele konuları tartışıldı. Eylül 2000 tarihinde düzenlenen bu zirvede Belarus Devlet Başkanı Aleksandr Lukaşenko,

⁶² Viktor ŞADURSKİY, "Belarus-Türkiye: Devletlerarası İşbirliğinin Pozitif Dinamikleri", 9.

⁶³ Viktor ŞADURSKİY, "Belarus-Türkiye: Devletlerarası İşbirliğinin Pozitif Dinamikleri", 9.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ile bir görüşme gerçekleştirdi.⁶⁴

2002 yılında Türkiye’de iktidara Recep Tayyip Erdoğan başkanlığındaki Adalet ve Kalkınma Partisi’nin gelmesiyle birlikte Türkiye Cumhuriyeti yakın çevre ülkelerine daha fazla önem vermeye başladı. Aynı tarihte Belarus Cumhuriyeti de dış politikasını gözden geçirdi. 1990’lı yılların ikinci yarısı itibariyle Belarus kendi coğrafi bölgesinden uzak bölgelerde ekonomik varlığını artırma yoluna gitti.

İki ülke arasındaki ilişkilere önemli katkı sağlayan diğer bir görüşme de dışişleri bakan yardımcılar seviyesinde gerçekleştirilen ortak istişare toplantıdır. Bu toplantılar 2000, 2001, 2004, 2005, 2006, 2008, 2009, 2010 ve 2011 yıllarında ve son olarak 2014 yılında sırasıyla Belarus ve Türkiye’de gerçekleşti. Bu toplantıların konuları ise siyasî, ticarî ve ekonomik münasebetler, uluslararası arenada işbirliği, yatırım konuları, kültür, turizm ve eğitim alanlarında işbirliğinin geliştirilmesi ve konsolosluk meseleleridir. Görüşmelerde bölgesel ve küresel meseleler de tartışıldı. Taraflar Belarus Cumhuriyeti Türkiye’nin sorun yaşadığı Yunanistan ve Suriye meselelerine karışmama sözü verdi, Türkiye’nin iç meselelerini destekleyerek Kürt meselesine terörle mücadele açısından yaklaştığını belirtti. Taraflar insan hakları ve yeni bir Avrupa güvenlik sistemi kurulması konusunda da birbirlerini desteklediler. İki ülke uluslararası platformdaki örgütlerde birbirlerinin adaylıklarını destekleme sözü de verdiler. Bu alandaki işbirliği AGİT, Avrupa Konseyi, KEİÖ gibi örgütlerde görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti, Belarus’un NATO ile işbirliğini de desteklemekte, ayrıca Belarus Parlamentosu’na Avrupa Konseyi Parlamentolar Meclisi’nde özel davetli statüsünün tekrar verilmesini ve üyeliğe kabulünü savunmaktadır. Bu desteklerden ilkinde 2005 yılı Ekim ayında Türkiye’nin çabasıyla Belarus, KEİÖ’ne gözlemci statüsünde üye kabul edildi, 2007 yılında bu üyelik uzatıldı. Türkiye Belarus’un 2007-2009 dönemi BM Ekonomi ve Sosyal Konseyi’ne

⁶⁴ “Milenyum Zirvesi’nde Liderler Geçidi”, **Ntvmsnbc**, <http://arsiv.ntv.com.tr/news/28291.asp>, Erişim Tarihi:28.12.2015.

üyeliğini de destekledi. Belarus ise 2009-2010 BM daimi olmayan üyeler seçiminde oyunu Türkiye’den yana kullandı.⁶⁵

İki ülke arasındaki ilişkilerin hız kazanması açısından Belarus Devlet Başkanı Aleksandr Lukaşenko’nun 2010 yılı Ekim ayında gerçekleştirdiği ziyaret ile Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ile yaptığı görüşmeler önemli rol oynamaktadır. Görüşmelerin gündemini ise uluslararası arenadaki gelişmeler, ikili münasebetlerdeki sorunlar ve başta ekonomi alanı olmak üzere işbirliği potansiyeli gibi konular teşkil etti. Lukaşenko bu görüşmede ilişkileri stratejik ortaklık seviyesine çıkarmak istediklerini belirtti. Belaruslu lider, Türk tarafına karşılıklı olarak her iki ülkede de teknolojik montaj ürünlerinin yapımını ve hafif sanayî, ilim, eğitim, teknoloji, turizm, ulaşım ve lojistik alanlarında işbirliğinin geliştirilmesini teklif etti.⁶⁶

2012 yılında taraflar arasında diplomatik ilişkilerin 20. yıldönümü kutlandı. Belarus Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasında diplomatik ilişkilerin kurulmasının 20. yılı münasebetiyle Eylül 2012 tarihinde Bilkent Üniversitesi’nde Türkiye’deki Belarus Büyükelçi’nin katılımıyla Türkiye-Belarus Yuvarlak Masa Toplantısı gerçekleştirildi. Ekonomiden siyasete çeşitli alanlarda işbirliği ve entegrasyon konuları masaya yatırıldı ve ilişkilerin geliştirilmesi için diplomat ve akademisyenler tarafından durum değerlendirilmesi yapıldı.

2013 yılı Mart ayında ise münasebetleri yeni bir seviyeye çıkaracak gelişme yaşandı. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ile Belarus Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Aleksandr Lukaşenko vizelerin karşılıklı olarak kaldırılmasına ilişkin anlaşmayı imzaladılar. Vizelerin kaldırılmasının iki ülke arasındaki özellikle kültür ve turizm alanındaki işbirliğini arttıracığı düşünülmektedir. 2013 Ekim ayında ise Belarus Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı

⁶⁵ Viktor ŞADURSKİY, “Belarus-Türkiye: Devletlerarası İşbirliğinin Pozitif Dinamikleri”, 10-11.

⁶⁶ “Siyasi İlişkiler”, **Belarus Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği**, http://turkey.mfa.gov.by/print/tr/bilateral_relations/political/, Erişim Tarihi:12.10.2015.

Vladimir Makey Türkiye'ye ziyarette bulundu ve Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan ile görüştü. Ziyaret çerçevesinde “Belarus-Türkiye Hükümetlerarası Karma Ekonomik Komisyon Toplantısı” da yapıldı.⁶⁷

2013 yılında hız kazanan üst düzey ziyaret ve görüşmeler 2014 yılında da devam etti. 28 Ağustos 2014 tarihinde Belarus Başbakanı Mihail Miyasnikoviç 12. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın yemin törenine katılmak vesilesiyle Türkiye'ye ziyarette bulundu.⁶⁸

Diplomatik ilişkilere katkı sağlayan bir diğer müessese elçiliklerdir. Elçiliklerin faaliyetleri, özellikle ticaret ve yatırım alanlarındaki işbirliğinin gelişmesine önemli katkıda bulundu. 26 Ocak 2011 tarihinde iki ülke ilişkilerine katkı sağlayan bir olay daha yaşandı ve İstanbul'da Belarus Cumhuriyeti Başkonsolosluğu açıldı. İki ülke ilişkilerinde fahri konsolosluklar da kullanılmaktadır. Belarus Cumhuriyeti'nin Türkiye'de 5 fahri konsolosu⁶⁹ vardır. Bu fahri konsoloslukların görevleri ise şunlardır: Belarus Devleti ve vatandaşlarının hak ve çıkarlarını korumak, ekonomik, ticarî, ilmî ve kültürel münasebetlerin gelişimine katkıda bulunmaktır.⁷⁰

Parlamentolararası ilişkiler de üst düzeyde gelişmektedir. Türkiye'nin Belarus'ta 2000, 2004, 2008 yıllarında yapılan parlamento seçimlerinin sonuçlarını kabul etmesinin bunda önemli payı vardır. 2001 yılında Belarus Parlamentosu'nda “TBMM Dostluk ve İşbirliği Grubu”, 2002 yılı Nisan ayında ise TBMM'de “Belarus Parlamentosu Dostluk ve İşbirliği Grubu” oluşturuldu.⁷¹ 2011 yılında Türkiye'de,

⁶⁷ “Siyasi İlişkiler”, **Belarus Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği**,

http://turkey.mfa.gov.by/print/tr/bilateral_relations/political/, Erişim Tarihi:12.10.2015.

⁶⁸ “Türkiye-Belarus Siyasi İlişkileri”, **Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı**,

<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-belarus-siyasi-iliskileri.tr.mfa> TCDB, Erişim Tarihi:20.09.2015.

⁶⁹ 2015 verisine göre Belarus Cumhuriyeti Adana Fahri Konsolosu -Mustafa Bayık; Antalya Fahri Konsolosu -Lâçin Mirza; Alanya Fahri Konsolosu -Fatih Akın; Bursa Fahri Konsolosu - Aybar Uluca; İzmir Fahri Konsolosu - Murat Yorgancıoğlu. (Bkz. Belarus Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği, Fahri Konsoloslar), http://turkey.mfa.gov.by/print/tr/honorary_consul/, Erişim Tarihi:12.10.2015.

⁷⁰ Viktor ŞADURSKİY, “Belarus-Türkiye: Devletlerarası İşbirliğinin Pozitif Dinamikleri”, 11.

⁷¹ “Siyasi İlişkiler”, **Belarus Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği**,

http://turkey.mfa.gov.by/print/tr/bilateral_relations/political/, Erişim Tarihi:12.10.2015.

2012 yılında Belarus'ta gerçekleşen meclis seçimlerinin sonucunda parlamentolararası dostluk grupları yeniden kuruldu. Belarus tarafından grup başkanı görevini Belarus Cumhuriyeti Millî Meclisi Cumhuriyet Konseyi Bölgesel Politikası ve Yerel Özyönetim Daimi Komisyon Başkanı Svetlana Gerasimoviç yürütmektedir. Türkiye adına ise bu görevi TBMM milletvekili Zeyid Aslan üstlendi.

Kasım 2013 yılında TBMM Başkanı Cemil Çiçek, Belarus Cumhuriyeti'ne resmî ziyaret gerçekleştirdi. Belarus Parlamentosu Cumhuriyet Konseyi Başkanı Anatoliy Rubinov TBMM Başkanı Cemil Çiçek'in davetlisi olarak 13-16 Ekim 2014 tarihleri arasında Türkiye'ye resmî bir ziyarette bulundu.⁷² Çok geçmeden 2014 yılı sonunda, 29-30 Aralık 2014 tarihinde, Belarus Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Viladimir Makey İstanbul'a bir çalışma ziyaretinde bulunarak Türk işadamları ile bir toplantı gerçekleştirdi.⁷³

Sonuç olarak iki ülke arasında sorun bulunmadığı gibi ilişkiler üst düzey ziyaretlerle birlikte önemli gelişmeler göstermektedir. Bağımsızlığını yeni kazanan bu devlet ile uluslararası alanda işbirliği ve dostluk geliştirme isteğinde olan ve Sovyetler Birliği'ndeki gelişmeleri yakından takip eden Türkiye, Belarus'un bağımsızlığını (16 Aralık 1991) tanıyan ilk devlet oldu.

10 Nisan 1992 tarihinde Minsk'te Türk Büyükelçiliği'nin açılışından sonra resmî ziyaretler gerçekleştirmeye başladı. Belarus ve Türkiye cumhuriyetleri arasındaki ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi ve iki ülke iş çevreleri arasında temasların kurulmasına katkı sağlayacak olan Belarus-Türkiye İşbirliği Konseyi kuruldu. Sonrasında iş toplantıları, ticaret ve ekonomik işbirliği alanında seminer ve konferanslar yapıldı. Bu icraatların ardından diplomatik ilişkiler bir üst aşamaya geçti ve dışişleri bakanlıkları arasında düzenli toplantıların yapılması kararlaştırıldı.

⁷² "Parlamentolararası İşbirliği", **Belarus Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği**, http://turkey.mfa.gov.by/print/tr/bilateral_relations/political/parlamentolararası/, Erişim Tarihi:12.10.2015.

⁷³ "Türkiye-Belarus Siyasi İlişkileri", **Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı**, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-belarus-siyasi-iliskileri.tr.mfa> TCDB, Erişim Tarihi:20.09.2015.

Kısa süreli bir sorunun çözümünün ardından Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Erdal İnönü, Belarus'u ziyaret etti. Belarus ve Türkiye cumhuriyetleri arasındaki diplomatik münasebetler, Belarus Devlet Başkanı Aleksandr Lukaşenko'nun 24 Temmuz 1996'da Türkiye'ye gerçekleştirdiği ziyaret ile zirveye çıktı ve iki ülke arasında Dostluk ve İşbirliği Anlaşması imzalandı. Bir diğer önemli sonuçta Türkiye'de Belarus Büyükelçiliği'nin açılmasıdır. ABD ve AB'nin Belarus'a anti-demokratik uygulamaları nedeniyle yaptırım uyguladı ve Türkiye de Batının tarafında yer alarak büyükelçisini geri çağırdı. Ancak bu sorun da çok uzun sürmedi. Ardından dışişleri ve meclis başkanları düzeyinde ziyaretler devam etti.

2000'li yılların başında iki ülke arasındaki münasebetler ivme kazandı ve diplomatik görüşmelerin sayısı arttı. 2000 tarihinde düzenlenen New York Zirvesi'nde Belarus Devlet Başkanı Aleksandr Lukaşenko, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ile bir görüşme gerçekleştirdi. 2002 yılında Türkiye'de iktidara Recep Tayyip Erdoğan başkanlığındaki Adalet ve Kalkınma Partisi'nin gelmesiyle birlikte Türkiye Cumhuriyeti yakın çevre ülkelerine daha fazla önem vermeye başladı. Aynı tarihte Belarus Cumhuriyeti de dış politikasını gözden geçirdi. Uluslararası platformda iki ülke birbirini destekleyen bir portre çizmeye başladı. Bu alandaki işbirliği AGİT, Avrupa Konseyi, KEİÖ gibi örgütlerde görüldü. Diplomatik ilişkilere katkı sağlayan bir diğer müessese elçiliklerdir. Elçiliklerin faaliyetleri, özellikle ticaret ve yatırım alanlarındaki işbirliğinin gelişmesine önemli katkıda bulundu. 26 Ocak 2011 tarihinde iki ülke ilişkilerine katkı sağlayan bir olay daha yaşandı ve İstanbul'da Belarus Cumhuriyeti Başkonsolosluğu açıldı.

İlişkiler oldukça iyi bir konuma ulaştı ve 2012 yılında taraflar arasında diplomatik ilişkilerin 20. yıldönümü kutlandı. 2013 yılı Mart ayında ise münasebetleri yeni bir seviyeye çıkaracak gelişme yaşandı. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ile Belarus Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Aleksandr Lukaşenko tarafından vizelerin karşılıklı olarak kaldırılmasına ilişkin anlaşma imzalandı. Bu önemli gelişme kültür ve turizm alanındaki işbirliğini arttırdı.

Çok önemli bir gelişme de 28 Ağustos 2014 tarihinde Belarus Başbakanı Mihail Miyasnikoviç'in 12. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın yemin törenine katılmak vesilesiyle yaptığı Türkiye ziyaretidir. Uzun yıllar boyunca yapılan başkanlık, parlamentolar, dışişleri bakanlıkları düzeyinde ve ekonomik organizasyonlarda toplantılar ve resmî ziyaretler gerçekleştirildi. Türkiye Cumhuriyeti ile Belarus Cumhuriyeti'nin son derece samimi ve dostane tavırları, stratejik işbirliğini geliştirme çabaları, birçok alanda imzalanan onlarca anlaşma ve ortak hareket etme arzuları iki ülkenin ilişkilerini son derece olumlu etkiledi ve tesis edilen münasebetlerin gelişimine fevkalade katkı sağladı.

İki ülkenin dünya meselelerine olan yaklaşımları birbirine yakın olduğu görünmektedir. Bölgede ve genel olarak Avrasya'da giderek artan siyasi ve ekonomik ağırlığı, Türkiye'yi Belarus açısından cazip bir ortak hâline getirmektedir. Belarus da Türkiye açısından önemli bir ülkedir. Yaklaşık olarak 10 milyon nüfuslu bu ülke, Türk malları için önemli bir pazar konumundadır. İki ülke arasındaki münasebetlerin yalnızca faydacı temelde gelişmesi ve ideolojik sınırlamalardan uzak olması iki ülkenin çıkarına olacaktır. Türkiye Batı ile münasebetlerine zarar vermeden Belarus Cumhuriyeti ile her seviyede dostluk münasebetlerini sürdürmektedir.⁷⁴

⁷⁴ Viktor ŞADURSKİY, "Belarus-Türkiye: Devletlerarası İşbirliğinin Pozitif Dinamikleri", 13-14.

II. BÖLÜM

TÜRKİYE-BELARUS EKONOMİK MÜNASEBETLERİ

II.1. Belarus Ekonomisi

Belarus Cumhuriyeti 1950’li yıllara kadar tarıma dayalı bir ekonomiye sahipken SSCB dönemi sanayî politikaları sonucunda bir sanayî ülkesi hâline geldi. 1990-1995 yılları arasında Belarus ekonomisinde durgunluk yaşansa da Rusya Federasyonu’nun Belarus Cumhuriyeti’ne tanıdığı tavizler, enerji borçlarının bir kısmının Rusya tarafından silinmesi ve başarılı şekilde uygulanan ekonomi politikaları neticesinde ekonomideki kriz çok uzun sürmedi. Devletin kontrolündeki ekonomi tarım ürünleri, ağır iş makineleri, enerji makineleri ve orman ürünlerine dayanmaktadır. Ülkede kamyon, motosiklet, buzdolabı, televizyon, bilgisayar, askerî malzeme ve teçhizat, ev eşyaları üretimi yapılmakta ve eski SSCB ülkelerine ihraç edilmektedir. 1992 ve 1998 yılları arasında sanayî sektörünün GSYİH içindeki payı % 50.3’ten % 36.5’e, tarım sektörünün GSYİH’da % 22 olan payı % 12.7’e düştü. Bu dönemde hizmet sektörünün GSYİH’daki payı ise artış gösterdi; 1992’de % 27 iken, 1996’da % 32.4 oldu. 2007 yılı itibariyle sanayî sektörünün GSYİH’ya % 40.6 oranında bir katkısı bulunmaktadır ve bu sektör ekonominin en önemli sektörüdür. Sanayî sektörünü ulaşım ve haberleşme, ticaret gibi hizmet sektörleri, tarım ve inşaat izlemektedir.⁷⁵

Belarus Hükümeti, özel kuruluşlar üzerinde önemli bir kontrol mekanizması kurmuş durumdadır. Belarus ekonomisi, ihracatın büyük kısmını gerçekleştirdiği Rus ekonomisindeki gelişmelerden doğrudan etkilenmektedir. Rus ekonomisinin petrole bağlı bir ekonomi olması nedeni ile petrol fiyatlarının gidişatı Rus ve Belarus ekonomisi için önem taşımaktadır. İhracatını büyük oranda da Rusya’ya

⁷⁵ “İhracat Sektörleri Açısından Beyaz Rusya 2008 Raporu”, İTKİB Genel Sekreterliği AR-GE ve Mevzuat Şubesi, http://www.itkib.org.tr/ihracat/disticaretbilgileri/raporlar/dosyalar/beyaz_rusya_ulke_raporu_haziran.pdf, Erişim Tarihi: 12.10.2015.

gerçekleştirmektedir. Batı ülkelerine ihracatı da temelde Rusya kaynaklı hammaddelere dayalıdır.

Belarus ekonomisinin ana sektörleri şunlardır: makine üretimi, metalûrji, metal işleme, tarım makineleri ve traktör üretimi, inşaat malzemeleri üretimi, aydınlatma ve tekstil endüstrileri, kimya ve petrokimya endüstrisi, elektrikli makine ve elektronik, tarım, ormancılık ve ahşap sanayî, bilişim sektörü, inşaat ve enerji.⁷⁶

II.1.1. Sanayî

Sanayî sektöründe devletin payı % 85'tir. Motor, elektrikli eşya, buzdolabı üretimi ile Minsk ana bölge ve zirai makine ile petrol rafinerisinde Gomel ikinci bölge olarak yapılandırıldı. Belarus'ta motor endüstrisi gelişmiş durumdadır. Ülkenin en büyük kuruluşu konumunda Minsk Motor Fabrikası bulunuyor. Altı adet yan sanayî kuruluşuna sahip fabrika toplam 12.320 kişiye istihdam sağlamaktadır.⁷⁷

Belarus'un başkenti Minsk, Sovyet döneminden kalma büyük sanayî kuruluşlarına sahiptir. Burada makine, traktör, kamyon, otomobil motoru, rulman, elektronik eşya, buzdolabı ve tekstil ürünleri imalatı yapılmaktadır. Gomel'de başta zirai makineler olmak üzere makine imalatı gelişmiştir. Ayrıca Gomel bölgesi sınırları içerisinde petrol rafinerileri de bulunmaktadır. Mogilev ve Grodno kentlerinde kimya fabrikaları mevcuttur.⁷⁸

Belarus Cumhuriyeti'nde makine üretimi yapan komplekslerin içerisinde otomobil sanayisi tüm üretimin 1/4'ini oluşturmaktadır. Belarus yük kamyonları, otobüs ve özel araç üretiminde uzmanlaşmıştır. Bu alanda kilit kurumlar OAO MAZ

⁷⁶ "Belarus Ekonomisi", **Belarus Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği**, http://turkey.mfa.gov.by/print/tr/ticaret_ve_ekonomi_servisi/belarus_ekonomisi/dis_ticaret/, Erişim Tarihi: 12.10.2015.

⁷⁷ E. ATASOY-E. ŞENŞEKERCİ, **Tarihsel, Coğrafi ve Sosyo Ekonomik Boyutlarıyla Belarus**, 335.

⁷⁸ "Belarus Ülke Bülteni 2012 Raporu", **DEİK**, <http://www.deik.org.tr/Contents/FileAction/2598>, Erişim Tarihi: 12.10.2015.

(Minsk Otomobil Fabrikası) ve BAZ (Belarus Otomobil Fabrikası)'dır.⁷⁹ Belarus Otomobil Fabrikası ayrıca doğal kaynakların çıkarılmasında kullanılan makinelerin üretimini yapmakta ve bu alanda dünyanın en önemli üreticileri arasında yer almaktadır. Dünya pazarında yaklaşık % 33, Rusya ve BDT ülkeleri pazarında ise % 96 paya sahiptir.⁸⁰

Belarus Cumhuriyeti aynı zamanda önemli tarım araçları üreticisidir. Sektördeki önemli üreticiler, Minsk Motor Fabrikası, Gomselmaş (tarım makineleri üreticisi), Bobruyskselmaş (tarım makineleri üreticisi), Minsk Traktör Fabrikası (MTZ). Belarus traktör, biçerdöver ve yem biçerdöverleri konusunda ileri bir teknolojiye sahiptir. Aynı zamanda Belarus Traktör Fabrikası dünya üzerindeki piyasa ihtiyacının % 9.6'lık bölümünü karşılayarak⁸¹ ABD ve Japonya'nın ardından üçüncü büyük traktör üreticisi konumundadır.⁸²

Belarus şirketleri beyaz eşya ve ev aletleri alanında da başarılı çalışmalar, kaliteli üretimler gerçekleştirmektedir. Üretimde "Gorizont" ve "Vityaz" marka televizyonlar, "Atlant" marka buzdolapları elektrikli ev aletlerine örnek verilebilir. Toplu taşıma araçları üretiminde ise "Belkomunmaş" marka tramvay ve trolleybüsler ile "Amkador" marka yol inşaatı araçları önemli bir paya sahiptir. Belarus Devlet Konsorsiyumu bünyesinde 60'tan fazla petro-kimya fabrikası bulunmakta ve ürünlerini yaklaşık 100'den fazla ülkeye ihraç etmektedir. Tüm bu kurumlar Uluslararası ISO9000 standartlarında üretim yapmaktadırlar.⁸³

⁷⁹ "Belarus Ekonomisi", **Belarus Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği**, http://turkey.mfa.gov.by/print/tr/ticaret_ve_ekonomi_servisi/belarus_ekonomisi/dis_ticaret/, Erişim Tarihi: 12.10.2015.

⁸⁰ "Belarus Ülke Bülteni 2012 Raporu", **DEİK**, <http://www.deik.org.tr/Contents/FileAction/2598>, Erişim Tarihi: 12.10.2015.

⁸¹ "Belarus Ekonomisi", **Belarus Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği**, http://turkey.mfa.gov.by/print/tr/ticaret_ve_ekonomi_servisi/belarus_ekonomisi/dis_ticaret/, Erişim Tarihi: 12.10.2015.

⁸² "Belarus Ülke Bülteni 2012 Raporu", **DEİK**, <http://www.deik.org.tr/Contents/FileAction/2598>, Erişim Tarihi: 12.10.2015.

⁸³ "Belarus Ekonomisi", **Belarus Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği**, http://turkey.mfa.gov.by/print/tr/ticaret_ve_ekonomi_servisi/belarus_ekonomisi/dis_ticaret/, Erişim Tarihi: 12.10.2015.

Belarus Metal Kompleksi bünyesinde çelik boru, çelik metal, çelik rulo ve tel üretimi yapan kompleksler bulunmaktadır. Ülkede çelik ürünlerinin en büyük üreticisi “RUP” (Belarus Metal Fabrikası)’tur.

Belarus’ta, kimya ve petrokimya sanayi de oldukça gelişmiştir. Suni gübre üreten “Belaruskali” firması, dünya suni gübre ihracatının % 16’sını gerçekleştirmektedir. Petrokimya ürünleri konusunda uzman Belarus firmalarından biri olan “Belneftekhim” 2008 yılından bu yana Türkiye’de de faaliyet göstermektedir. Belneftekhim akrilik elyaf, jeotekstil keten, viskoz filament ipliği ve parafin gibi maddeleri ihraç etmektedir.⁸⁴ Kimya sektöründeki en büyük işletmeler Belaruskali, Belneftekhim, Grodno Azot, Gomel Kimya Fabrikası, Grodnokhimvolokno, Mogilevkhimvolokno, Polymir, Belshina’dır.

Ülkede ilaç sanayi de gelişmiştir. Sektördeki önemli firmalar arasında Borisov Tıbbî Preparatlar Fabrikası, Grodno Tıbbî Preparatlar Fabrikası ve Belmedpreparat sayılabilir.

Ormancılık, ahşap işleme ve kâğıt sektöründe en büyük üreticiler Pinskiy, Molodechnomebel, Belarusian Oboi, Fandok, Ivatsevichidrev’dir.⁸⁵

II.1.2. Tarım ve Hayvancılık

Toplam arazinin % 50’sini tarım alanlarının oluşturduğu Belarus’ta bu alanın % 90’ı kamu kesimince kullanılmaktadır. Tarım arazilerinin toplamı 90.000 km²’dir. Ekili alanın % 50’sinde tahıl üretimi yapılmaktadır. En fazla üretilen ürünler ise patates, keten, tahıl ve şeker pancarıdır.⁸⁶ Ülke patates üretiminde dünyada sekizinci

⁸⁴ “Hızlı Gelişme Modeli”, **Diplomat Atlas**,

<http://www.diplomat.com.tr/atlas/sayilar/sayi8/sayfalar.asp?link=s8-9.htm>, Erişim Tarihi:09.10.2015.

⁸⁵ “Beyaz Rusya Sektörler”, **T.C. Ekonomi Bakanlığı**,

<http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Beyaz%20Rusya/html>, Erişim Tarihi:08.12.2015.

⁸⁶ E. ATASOY-E. ŞENŞEKERCİ, **a.g.e.**, 334.

sıradadır. Belarus Cumhuriyeti Tarım Bakanlığı'na göre ülke keten üretiminde dünyada üçüncü sırada yer alarak dünya pazarının % 16'lık keten ihtiyacını karşılamaktadır.⁸⁷ Buğday, bitkisel yağ ve ayçiçeği tohumu ihracatı yapılmaktadır.

Tarımın yanı sıra Belarus'ta hayvancılık da gelişmiştir. Belarus dünya pazarının % 1.6'lık süt, % 3.9'luk yağ ve % 2'lik peynir ihtiyacını karşılamaktadır. Avustralya, Yeni Zelanda, Brezilya ve Arjantin ile birlikte en büyük süt ürünleri ihracatçıları arasında yer almaktadır. Belarus süt üretiminde bütün BDT ülkeleri içinde 1., Avrupa'da ise 4. sıradadır. Yıllık gıda ihracatı 5 milyar Dolar'ı aşmakta ve bu rakam giderek artmaktadır.⁸⁸

Aslında Belarus'un tarım ve hayvancılık sektörleri daha iyi bir konumda olabilirdi. Ancak 1986 yılında yaşanan Çernobil Nükleer Faciası Belarus'un tarım sektörünü olumsuz yönde etkiledi. Bu kaza sonrası radyasyonun rüzgârla kuzeye taşınmış olması sebebiyle başta ülkenin güneyindeki Gomel, Mogilev ve Brest bölgeleri ile Minsk bölgesinin güneyi olmak üzere tarımsal alanlar önemli ölçüde radyasyona maruz kaldı. Ülke topraklarının % 23'ü radyasyon seviyesinin insan sağlığı için kabul edilebilir oranları aşması sebebiyle tarımsal üretime kapalıdır.⁸⁹

II.1.3. Enerji

Ülke az miktarda petrol ve kömür yataklarına sahiptir. Ülkedeki tebeşir, alçıtaşı ve alüminyum kaynakları, inşaat sanayi tarafından kullanılmaktadır. Ayrıca,

⁸⁷ "Belarus Ekonomisi", **Belarus Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği**, http://turkey.mfa.gov.by/print/tr/ticaret_ve_ekonomi_servisi/belarus_ekonomisi/dis_ticaret/, Erişim Tarihi:12.10.2015.

⁸⁸ "Belarus Ekonomisi", **Belarus Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği**, http://turkey.mfa.gov.by/print/tr/ticaret_ve_ekonomi_servisi/belarus_ekonomisi/dis_ticaret/, Erişim Tarihi:12.10.2015.

⁸⁹ "Beyaz Rusya Sektörler", **T.C. Ekonomi Bakanlığı**, <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Beyaz%20Rusya/html>, Erişim Tarihi:08.12.2015.

kimya ve gübre sanayileri sınırlı miktardaki demir ve demir dışı metal cevherlerinden ve fosfat kaynaklarından faydalanmaktadır.⁹⁰

Ülke rezervleri ihtiyacın çok altında olup yalnızca % 10'unu karşılamaktadır. Bundan dolayı ülke, enerji yönünden dışa bağımlıdır. Ülke hammadde tedarikini Rusya ile 1996 yılında imzalanan Birlik Anlaşması kapsamında yapıyor. Bu anlaşma doğrultusunda yıllık 21-24 milyon ton petrol alınıyor. Ayrıca Belarus'un ulusal petrol ve doğalgaz şirketi Beltrangaz'a Rus doğalgaz şirketi Gazprom 2007 yılından beri ortaktır.⁹¹

Belarus doğalgaz ve petrol ihtiyacını Rusya Federasyonu'ndan, elektrik ihtiyacını ise Rusya ve Litvanya'dan karşılamaktadır. Rusya kaynaklı kredi (10 milyar Dolar) ve teknoloji ile 2012 yılında Litvanya sınırındaki Grodno ilinde yapımına başlanan 2000 MW'lık nükleer santral tamamlandığı zaman⁹² bu santralin ülkenin elektrik enerjisi üretiminin % 27-30'unu sağlaması beklenmektedir.⁹³ Belarus'taki AES-2006 tipi 1200 MWe'lık iki güç ünitesinden oluşacak olan ilk nükleer güç santralının inşaatı tüm hızıyla devam etmektedir. Türkiye Akkuyu Nükleer Santrali'ne benzer şekilde Belarus'taki nükleer santralin tasarım ve inşaatı da Rus JSC NIAEP-JSC Atomstroyexport Şirketi tarafından gerçekleştirilmektedir. Üretim tesislerine ilişkin yapı montaj çalışmaları 2015 yılı sonunda tamamlanan santralin ilk güç ünitesinin 2017'de, ikincinin ise 2018'de işletmeye alınması planlanmaktadır.

⁹⁰ "İhracat Sektörleri Açısından Beyaz Rusya 2008 Raporu", **İTKİB Genel Sekreterliği AR-GE ve Mevzuat Şubesi**, http://www.itkib.org.tr/ihracat/disticaretbilgileri/raporlar/dosyalar/beyaz_rusya_ulke_raporu_haziran.pdf, Erişim Tarihi:12.10.2015.

⁹¹ Emin ATASOY-Erkan ŞENŞEKERCİ, **a.g.e.**, 339-340.

⁹² "Belarus Türk Yatırımcıları Bekliyor", **Turcomoney**, <http://www.turcomoney.com/belarus-yatirimcileri-bekliyor.html>, 1 Aralık 2014, Erişim Tarihi:24.11.2015.

⁹³ "Beyaz Rusya Sektörleri", **T.C. Ekonomi Bakanlığı**, <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Beyaz%20Rusya/html>, Erişim Tarihi:08.12.2015.

Türkiye’de Mersin Akkuyu’da açılması planlanan nükleer santralin ve Grodno Astravyets Nükleer Santrali’nin Rus şirketi tarafından yapılması iki ülkenin arasında yeni bir alanda işbirliğini de meydana getirebilir. Nitekim JSC NIAEP- JSC Atomstroexport Şirketi’nin bir süre önce Türk enerji uzmanlarına benzer bir nükleer santralin sahasındaki çalışmaları görme önerisinde bulunması üzerine nükleer santral hakkında bilgi almak, altyapı çalışmalarını inceleyebilmek ve tüm çalışmaları yerinde görebilmek için başta Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı olmak üzere Türkiye Atom Enerjisi Kurumu (TAEK), Türkiye Elektrik Ticaret ve Taahhüt A.Ş. (TETAŞ), Orman Genel Müdürlüğü, Türkiye Elektrik İletim A.Ş. (TEİAŞ) ve Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK) temsilcilerinden oluşan bir Türk heyeti Belarus’a gitti. Akkuyu NGS A.Ş temsilcilerinin rehberliğinde nükleer santrale en yakın yerleşim birimi olan Grodno şehrine bağlı Astravyets’i ziyaret eden heyete Belaruslu yetkililer yardımcı binalardan nükleer reaktörün konumuna kadar inşa edilmekte olan tüm tesisleri tanıttı ve sürecin başından itibaren tüm tecrübelerini paylaştılar.⁹⁴

Belarus’ta tüketilen enerjinin % 85’i doğal gaz kaynaklıdır ve hükümet 2020 yılında kadar doğal gazın payını % 60.6’ya indirmeyi öngörmektedir. Yine bu dönem içinde petrolün payının % 5.8’den % 4.1’e inmesi, varolan % 0.7 paya sahip kömür oranının % 7.2’ye artırılması planlanmaktadır.⁹⁵

Belarus’un taşıdığı bir diğer önem ise Avrupa Birliği’ne yönelik gaz akışını sağlama noktasında önemli bir transit ülke olmasıdır. Ülke Rus gazını sevkiyat konusunda önemli rol oynamaktadır. Belarus’un dâhil olduğu bir başka önemli proje “Viking Projesi”dir. Litvanya, Belarus ve Ukrayna tarafından yürütülen Viking Projesi, enerji kaynakları da dâhil olmak üzere bölgedeki konteyner taşımacılığı ihtiyacını önemli oranda karşılayan bir projedir. Rus doğal gazı ve petrolünün

⁹⁴ “Türkiye’den resmi bir heyet Belarus Nükleer Güç Santral Saha’sını ziyaret etti”, **Akkuyu Nükleer**, <http://www.akkunpp.com/turkiyeden-resmi-bir-heyet-belarus-nukleer-guc-santral-sahasini-ziyaret-etti>, Erişim Tarihi:12.03.2016.

⁹⁵ “Beyaz Rusya Sektörler”, **T.C. Ekonomi Bakanlığı**, <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Beyaz%20Rusya/html>, Erişim Tarihi:08.12.2015.

Avrupa'ya ulaştırılmasında önemli bir transit ülke olan Belarus önemli boru hatlarına da sahiptir. “Drujba” petrol boru hattı ile Belarus, Rusya'dan ham petrol almaktadır. Torjok-Minsk-Ivatsevichi, Ivatsevichi-Dolina, Ivatsevichi-Slonim-Grodno, Minsk-Vilnius, Minsk-Gomel, Kobrin-Brest-Varşova, Yamal-Avrupa, Dashava-Minsk, Ivatsevichi-Vilnius-Riga hatları da önemli boru hatlarıdır.⁹⁶

Rusya ile Avrupa arasındaki petrol ticaretinin % 50'si, doğalgaz ticaretinin % 30'u, AB-Rusya mal ticaretinin karayolu üzerinden yapılan bölümünün ise neredeyse tamamı Belarus üzerinden geçmektedir. Bu da Belarus'u gerek Rusya gerekse de AB açısından önemli partner hâline getirmektedir.

II.1.4. Bankacılık

Belarus Cumhuriyeti, SSCB'nin dağılmasıyla 1991 yılında bankacılık sistemini yeniden yapılandırarak Sovyetler Birliği'nin devlet bankasının Belarus şubesi olan Gosbank'ı ülkenin Merkez Bankası'na dönüştürdü. Ülkedeki 31 ticarî banka ya devlet kontrolünde ya da devlet mülkiyetindedir. Ülkenin en büyük iki bankası Belarusbank ve Belagroprombank'tır.

Belarus'ta 31 banka faaliyet göstermektedir. Bunlardan bazıları şunlardır; “Joint Stock Company Belagroprombank”, “Savings Bank Belarusbank”, “Belarusian Bank of Development and Reconstruction”, “Belinvestbank”, “Fransabank”, “Technobank”, “Belorussian Swissbank”, “Priorbank”, “Paritetbank” ve “VTB Bank”tır.⁹⁷

⁹⁶ “Beyaz Rusya Sektörler”, T.C. Ekonomi Bakanlığı, <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Beyaz%20Rusya/html>, Erişim Tarihi:08.12.2015.

⁹⁷ “Beyaz Rusya Sektörler”, T.C. Ekonomi Bakanlığı, <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Beyaz%20Rusya/html>, Erişim Tarihi:08.12.2015.

II.1.5. Dış Ticaret

Belarus'un en önemli ticarî ortağı Rusya Federasyonu'dur. Belarus Cumhuriyeti ihracatının % 40'lık kısmını bu ülkeye yapmakta ve ithalatının da % 50'lik kısmını bu ülkeden sağlamaktadır. BDT ülkeleri arasında Ukrayna ikinci, Kazakistan ise üçüncü sırada yer almaktadır.

Belarus Cumhuriyeti, Avrupa Birliği ülkelerinden en fazla Hollanda, Letonya, Almanya, Polonya, İtalya, İngiltere, Belçika, Çek Cumhuriyeti ve Fransa ile ticarî ilişkiler geliştirmektedir.⁹⁸

Ülkenin ana ihraç kalemleri arasında makine donanım ürünleri, petrol ürünleri ve gübre yer almaktadır. Rusya'yı ihracatta Hollanda, ithalâta ise Almanya ve Ukrayna izlemektedir. Belarus ihracatının % 45'i AB ülkelerine yapılmaktadır.⁹⁹

Belarus Cumhuriyeti'nde üretilen ürünlerin % 65'lik bölümü yurt dışına ihraç edilmektedir. Belarus 185'ten fazla ülke ile ticarî ilişkiler geliştirmektedir. Belarus en fazla

- Potasyum gübre (dünya piyasasındaki payı % 3)
- Damperli kamyon (dünya piyasasındaki payı % 30)
- Traktör (dünya piyasasındaki payı % 10)
- Biçerdöver (dünya piyasasındaki payı % 7) ihraç etmektedir.¹⁰⁰

Bunun dışında Belarus şu ürünleri de ihraç etmektedir: petrol ürünleri ve ham petrol, potasyum ve azot gübre, metal, kamyon, traktör, kimyasal elyaf, lastik, süt, et ürünleri ve şeker. Ana ithalat ürünleri ise enerji kaynakları (petrol, doğal gaz), hammadde ve bileşenleri veya ekipmanları (kimya sanayi, makine parçaları için

⁹⁸ "Belarus Ekonomisi", **Belarus Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği**, http://turkey.mfa.gov.by/print/tr/ticaret_ve_ekonomi_servisi/belarus_ekonomisi/dis_ticaret/, Erişim Tarihi: 12.10.2015.

⁹⁹ E. ATASOY-E. ŞENŞEKERCİ, **a.g.e.**, 335.

¹⁰⁰ A.Erdal Sargutan, "84 Ülke ve Türkiye'nin Karşılaştırmalı Sağlık Sistemleri", <http://www.sargutan.com/page17.html>, Erişim Tarihi: 10.12.2015.

metaller ve bunların hammadde ürünleri). Hizmet sektörü ihracatında % 50'lik oran Avrupa Birliği birinci, % 25'lik payla Rusya Federasyonu ikinci sırada yer almaktadır.¹⁰¹

Ülkenin siyasî ve ekonomik yapısı bakımından son dönemde yaşanan en önemli gelişmelerden biri Gümrük Birliği Anlaşması'dır. Rusya Federasyonu, Belarus, Kazakistan ve daha sonra üye olan Ermenistan (2014) ve Kırgızistan (2015), Gümrük Birliği çerçevesinde ortak gümrük tarifesi uygulamaktadır. Üye ülkeler arasında mallar serbest dolaşımdadır ve gümrük kontrolleri yapılmamaktadır. Gümrük Birliği ülkeleri arasında Ocak 2012 itibariyle de Ortak Ekonomik Alan oluşturuldu. Gümrük Birliği ile Belarus, önemli bir ticarî avantaj sağladı. Nitekim Rusya'nın Belarus'a uyguladığı doğalgaz fiyatı, 2012'de 165.6 Dolar/1000 m³, 2013'te 166 Dolar/1000 m³, 2014'te 178 Dolar/1000 m³ olarak ifade edilmektedir. Rusya'nın Belarus'a, Avrasya Birliği'ne katılması karşılığında tanıdığı bu ayrıcalığın ülkeye yılda 3 milyar Dolara yakın katkısı oldu.¹⁰²

Belarus ekonomisine ve siyasî ilişkilerine olumlu katkı sağlayan son dönemdeki gelişmelerden biri de Ukrayna Krizi'dir. Belarus Cumhuriyeti Ukrayna Krizi'nde birçok yönden kârlı çıktı. Arabuluculuğu üstlenen Belarus siyasi kazanımlarının yanı sıra ekonomi alanında da bu krizden yararlanmayı bildi. Nitekim Belarus-Ukrayna ticarî işbirliğinin de arttığını görüyoruz. Şöyle ki Ukrayna, daha önce Rusya'dan aldığı ürünleri Belarus'tan almaya başladı. Rus gazını Belarus üzerinden Avrupa'ya ulaştırması öngörülen "Yamal-Avrupa 2" boru hattı yeniden görüşülmeye başlandı. Enerji projesinin hayata geçmesi, bu bağlamda Belarus açısından büyük önem arz etmektedir.¹⁰³

¹⁰¹ "Belarus Ekonomisi", **Belarus Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği**, http://turkey.mfa.gov.by/print/tr/ticaret_ve_ekonomi_servisi/belarus_ekonomisi/dis_ticaret/, Erişim Tarihi: 12.10.2015.

¹⁰² "Belarus Türk Yatırımcıları Bekliyor", **Turcomoney**, <http://www.turcomoney.com/belarus-yatirimcileri-bekliyor.html>, Erişim Tarihi: 24.11.2015.

¹⁰³ İlyas KEMALOĞLU, "Ukrayna Krizinin Kârlısı: Belarus", <http://www.ilyaskemaloglu.com/guncel-detay.aspx?d=116>, Erişim Tarihi: 12.10.2015.

Sonuç olarak ekonomik yönden Rusya'ya fazlasıyla bağımlı olan Belarus'un yakın zamanda ekonomik olarak daha da büyümesi beklenebilir. Ancak, enerjinin tamamını ve hammaddeleri Rusya'dan aldığı, ihracat ve ithalattaki en büyük ortağının Rusya olduğu göz önüne alındığında bağımsız ekonomi politikaları uygulayabilmesi pek kolay görülmemektedir.

II.2. Belarus-Türkiye Ekonomik İlişkileri

Türkiye'nin Belarus'un bağımsızlığını tanınmasıyla diplomatik temaslara başlandı, devlet adamları ve yöneticiler arasında karşılıklı ziyaretler gerçekleşti, ekonomik, ticarî ve teknik alanlarda işbirliği geliştirildi. 25 Mart 1992 tarihinde "Türkiye-Belarus Ekonomik İşbirliği Protokolü" imzalandı.¹⁰⁴ 1992 yılında Türkiye ile Belarus arasındaki ticaret hacmi 8.5 milyon Dolar iken 1993'te ise 3.2 milyon Dolar seviyesine geriledi.¹⁰⁵ 1994 yılına kadar oldukça düşük bir seviyede olan Türkiye-Belarus dış ticaret hacmi, 1995 yılında canlanmaya başladı.¹⁰⁶ Bunun sebeplerinden biri de 1995'te "Türkiye-Belarus arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması" ve 1996'da "Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması"nın imzalanmasıdır.

Belarus Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı ile birlikte Belarus-Türkiye arasındaki ticarî ve ekonomik münasebetler, imzalanan anlaşmalar çerçevesinde gelişmektedir. Belarus ile Türkiye arasında ticaret alanında imzalanan anlaşmalar ekler kısmında Ek2'de verilmiştir.¹⁰⁷

¹⁰⁴ "Belarus Ülke Bülteni 2012 Raporu", **DEİK**, <http://www.deik.org.tr/Contents/FileAction/2598>, Erişim Tarihi:12.10.2015.

¹⁰⁵ Elena SEMAK, "Günümüz Şartlarında Türkiye-Belarus Ekonomik Münasebetlerinin Gelişimi", **ORSAM Rapor No:128-Eylül 2012 The Black Sea International Rapor No:24**, Ankara Eylül 2012, 9.

¹⁰⁶ "Belarus Ülke Bülteni 2012 Raporu", **DEİK**, <http://www.deik.org.tr/Contents/FileAction/2598>, Erişim Tarihi:12.10.2015.

¹⁰⁷ Elena SEMAK, "Günümüz Şartlarında Türkiye-Belarus Ekonomik Münasebetlerinin Gelişimi", 9-10.

Bu anlaşmalar içerisinde en kapsamlısı hiç şüphesiz 8 Eylül 1993 tarihli Ticaret ve Ekonomi Alanlarında İşbirliği Anlaşması'dır. Söz konusu anlaşma temelinde kurulan Karma Ekonomik Komisyonu, toplantılarını belirli aralıklarla yapmaktadır. Belarus-Türkiye İş Konseyi de faaliyetlerini sürdürmektedir. Münasebetlerin gelişimi açısından büyük önem arz eden ve 16 Aralık 2008 tarihinde yapılan Karma Ekonomik Komisyonu'nun 4. toplantısında aşağıdaki kararlar alındı:

- Ticaret, yatırım, inşaat ve ikili ticarî ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla Eylem Planı'nın (2009-2010) hayata geçirilmesi;
- Vize işlemlerinin kolaylaştırılması ve hızlandırılması için tedbirlerin alınması;
- Özel bir ticaret rejiminin oluşturulması için olanakların araştırılması;
- İki ülkenin sanayî müesseseleri arasında işbirliğinin başlatılması;
- Teknoloji alanında Türk tarafının Belarus tarafına eğitim ve teknik desteğin sağlanması;
- İnşaat alanında işbirliği olanaklarının değerlendirilmesi;
- Turizm alanında işbirliğinin geliştirilmesi.¹⁰⁸

Türkiye-Belarus ticarî münasebetleri de adı geçen anlaşmalar ve Karma Ekonomik Komisyonu'nun aldığı kararlar çerçevesinde gelişmektedir.

II.2.1. İthalat-İhracat

Belarus ile Türkiye, birbirlerinin üretim ve ihracatlarını tamamlamaktadırlar. Türkiye'nin Belarus'a ihracatında en önemli payı örme mensucat, otomotiv sanayî ürünleri, meyve ve sebzeler, kauçuk ürünleri, metal eşya ve kimyasallar oluşturmaktadır. Türkiye'nin Belarus'tan ithalâtında ise hammadde ve ara mallar, mineral yakıtlar, demir ve çelik, dokumaya elverişli bitkisel lifler ve dokumacılık ürünleri ağırlıklı yer tutmaktadır.¹⁰⁹ Türkiye, Belarus'un ticaret ortakları arasında 20.

¹⁰⁸ Elena SEMAK, "Günümüz Şartlarında Türkiye-Belarus Ekonomik Münasebetlerinin Gelişimi", 10.

¹⁰⁹ "Belarus Ülke Bülteni 2012", **DEİK**, <http://www.deik.org.tr/Contents/FileAction/2598>, Erişim Tarihi: 12.10.2015.

sırada,¹¹⁰ Belarus ihracatında ise 22. sırada yer almaktadır. Belarus ithâlatında ise Türkiye 16. sırada bulunmaktadır.¹¹¹ Ayrıca Belarus ikili ticarete fazla verdiğimiz ülkelerden biridir.¹¹² Türkiye-Belarus ticaretinde taşıma yolları açısından bir değerlendirme yapılırsa örneğin 2009 yılında, ihracatımızın % 76'sı karayolu, % 14'ü denizyolu, % 7'si havayolu, ithâlatımızın ise % 65'i denizyolu, % 22'si karayolu, % 10'u havayolu ile yapılmıştır.¹¹³

Belarus Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Aleksandr Lukaşenko'nun 2010 yılı Ekim ayında Türkiye'ye gerçekleştirdiği ziyaret sırasında otomotiv sektörü ve tarım alanlarında ortak projeler geliştirme konusunda kararlar alındı.¹¹⁴ Belarus ve Türkiye'nin küçük ve orta ölçekli işletmeleri arasında da işbirliği kuruldu. 14 Şubat 2012 tarihinde Ankara'da Belarus Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı ile Türkiye Cumhuriyeti Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) arasında bir işbirliği protokolü imzalandı. Protokol, girişimcilik alanında devlet politikalarının yönleri hakkında bilgi paylaşımını, küçük ve orta ölçekli işletmelerin geliştirilme ve desteklenmesi için Belarus-Türkiye çalışma grubunun oluşturulmasını öngörmektedir. Ayrıca Türkiye-Belarus iş çevreleri arasında doğrudan temasların kurulması ve geliştirilmesi için koşulların sağlanmasını hedeflemektedir.¹¹⁵ Kasım 2013 tarihinde Belarus Ticaret ve Sanayi Odası (BelTPP) Minsk Şubesi ile MÜSİAD arasında işbirliği anlaşması imzalandı. Ziyaret sırasında Belarus Cumhuriyeti Büyükelçisi Andrey Şavinykh, makine yapımı alanındaki projelerin, özellikle otomobil ve tarım makine montaj üretimi geliştirme, otomobil

¹¹⁰ L. Evgeniy KONSTANTİNOVİÇ, "Belarus Türkiye İlişkilerine Genel Bir Bakış", **Belarus-Türkiye: İşbirliği Yolları II. Uluslararası Bilimsel Konferansı**, Belarus Devlet Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Fakültesi, Minsk 25 Şubat 2011, 194.

¹¹¹ Elena SEMAK, "Günümüz Şartlarında Türkiye-Belarus Ekonomik Münasebetlerinin Gelişimi", 11.

¹¹² "Belarus Ülke Raporu 2013", **İTO**, <http://www.ito.org.tr/itoyayin/0002428.pdf>, Erişim Tarihi:12.10.2015.

¹¹³ "Sektörler", **T.C. Ekonomi Bakanlığı**, <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Beyaz%20Rusya/html>, Erişim Tarihi:08.12.2015.

¹¹⁴ L. Evgeniy KONSTANTİNOVİÇ, **a.g.e.**, 193.

¹¹⁵ Elena SEMAK, "Günümüz Şartlarında Türkiye-Belarus Ekonomik Münasebetlerinin Gelişimi", 14.

parçalarının üretimine yönelik tesislerin kuruluşu gibi Belarus-Türkiye ortaklık projelerin gerçekleştirilmesi için geniş perspektiflerin mevcut olduğunu ifade etti.¹¹⁶

II.2.2. Bavul Ticareti

Bavul ticareti Belarus'un da dâhil olduğu eski Sovyet coğrafyasının içinde bulunduğu ekonomik şartların etkisi ile dış ticarete ortaya çıkan bir ticaret şeklidir. Yabancı uyruklu vatandaşların bir ülkeden satın aldıkları malları bir başka ülkeye valiz ya da bagajlarında tekrar satmak amacıyla götürmeleri olarak tanımlanan bavul ticareti Türkiye'de özellikle 1980'lerde ortaya çıktı ve 1990'lı yıllarda Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra hızla gelişti.

Eski Sovyet vatandaşlarının iki ülke arasında yolculuk edilerek gerçekleştirilmesinden dolayı "mekik ticareti" adını verdikleri bu ticaret 1960'larda Kıbrıs'tan bavullarla mal getirilip Türkiye'de satılmasına benzetildiği için Türkler buna "bavul ticareti" ismini verdiler. Çoğunlukla kayıt dışı olan bavul ticareti hem ülkemize yabancı mal girişi hem de ülkeden mal çıkışı şeklinde gerçekleştirilir.¹¹⁷

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Rusya, Belarus, Ukrayna, Romanya, Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan'dan Türkiye'ye gelen ve özellikle İstanbul'un Laleli semtindeki şirketlerle çalışan kişiler aracılığıyla başlayan bavul ticareti günümüzde hâlâ önemli bir gelir kaynağı olarak kabul edilmektedir.¹¹⁸

Bavul ticareti ülkeler arasında mekik dokuyan yüz binlerce insandan oluşan geniş bir ilişki ağı oluşturmaktadır. Türkiye'nin toplam ihracat gelirinin üçte birini

¹¹⁶ "Belarus-Türkiye MÜSİAD İşbirliği Görüşmeleri Hakkında", **Belarus Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği**, <http://turkey.mfa.gov.by/tr/embassy/news/b80741b68a633c31.html>, Erişim Tarihi:24.11.2015.

¹¹⁷ Murat KIRCI, "Türkiye'deki Bavul Ticareti Gelişmeler ve Yeni Alternatifler", **Yüksek Lisans Tezi**, 10-13.

¹¹⁸ "Türkiye ile Rusya Arasında Bavul Ticareti Halen Canlı", **Turkishny**, <http://www.turkishny.com/economy-news/7-economy-news/170744-turkiye-ile-rusya-arasinda-bavul-ticareti-halen-canli#.VhuF4vntmko>, 14.01.2015, Erişim Tarihi:12.10.2015.

oluşturan bavul ticareti 2012’de 6 milyar Dolar iken 2013 yılında 7.4 milyar Dolar’a çıktı. Türkiye’nin 2014 yılında 8.6 milyar Dolar olan bavul ticaretinin yüzde 49’una karşılık gelen 4.2 milyar Dolarlık bölümü Rusya ile gerçekleştirildi. Bavul ticaretinde Rusya’nın ardından % 19 ile Ukrayna, % 8 ile Belarus, % 6 ile Türkmenistan, % 4 ile İran, % 3’erlik payla Azerbaycan, Gürcistan, Özbekistan gelmektedir.¹¹⁹ Bavul ticareti içindeki en büyük pay hazır giyim ve ev tekstili ürünlerindedir. Yine deri ürünleri, ayakkabı, altın, oto yedek parça, yapı malzemeleri, gıda ürünleri, plastik ürünleri, elektrik malzemeleri, inşaat boyası ve inşaat malzemeleri de bavul ticaretinin önemli kalemlerindedir.

Laleli günümüzde bavul ticaretinin merkezi durumundadır. 1991 yılından itibaren Sovyetlerdeki gelişmeler sonrasında bölgenin ticarî hareketliliği de hız kazandı. Laleli hâlen tekstil firmalarının dünyaya açılmasında önemli bir kapı olma özelliğini devam ettirmektedir. Bugün Laleli’de 7.000 mağaza yer almaktadır. Laleli bavul ticaretinin başlamasından bu yana her yıl ülkeye yaklaşık 5 milyar Dolar’lık döviz girdisi sağlamaktadır. Ayrıca Laleli’den başka Osmanbey, Zeytinburnu, Merter ve Karaköy de bavul ticaretinin merkezlerindedir.¹²⁰ Osmanbey, Laleli ve Merter piyasası, Türkiye hazır giyim toplam ihracatının üçte ikisi kadar ciro yapmaktadır.¹²¹

¹¹⁹ “Rusya İle Bavul Ticareti 2014’te 4.2 Milyara İndi”, **Habertürk**, 06 Nisan 2015.

¹²⁰ Murat KIRCI, **a.g.t.**, 17-26.

¹²¹ “Bavul ticareti kayıt altına alınıyor”, **Son Devir**, <http://www.sondevir.com/ekonomi/3985/bavul-ticareti-kayit-altina-aliniyor>, 23 Mayıs 2011 Erişim Tarihi: 12.10.2015.

Tablo No.2:1996-2014 Yılları Arasında Eski Sovyet Cumhuriyetleri İle Yapılan Bavul Ticareti İstatistikleri¹²²

YILLAR	TUTAR (Milyar USD)
1996	8.8
1997	5.8
1998	3.6
1999	2.2
2000	2.9
2001	3.1
2002	4.1
2003	3.9
2004	3.8
2005	2.4
2006-2010	4.5-5.6
2011	4.4
2012	6.2
2013	7.4
2014	8.6

Bavul ticareti, kayıt dışı ekonominin bir parçası olduğundan istatistikî veriler kesin olmadığı gibi bunlar bavul ticaretinin toplam miktarını vermekte, ayrı ülkeler çapında bilgi toplamı içermemektedir. Belarus'un Türkiye ile bavul ticaretindeki

¹²² "Rusya İle Bavul Ticareti 2014'te 4.2 Milyara İndi", **Habertürk**, 06 Nisan 2015.

payının % 8 olduğu tahmin edilmektedir. 2014 yılı için bu oran yaklaşık 690.000.000 Dolar'a denk gelmektedir. Bavul ticaretinin vergisel açıdan ülkeye bir katkısı bulunmamakta fakat bavul ticareti için ülkeye gelecek turistlerin sayısındaki artış ekonomi açısından önem taşımaktadır. Bavul ticareti, Türkiye için yüksek oranda döviz girdisi ve çok sayıda üretim tesisinin kurulmasına imkân vererek istihdam olanağı sağladı. Ayrıca küçük ve orta boy işletmeler büyüdü. Bavul ticareti sayesinde hazır giyim, deri giyim ve deri eşyalar, hediyelik eşya, bijuteri, elbise, küçük ev eşyaları, ayakkabı, mefruşat ve mutfak eşyaları gibi ürünlerin satışı arttı.¹²³

Türkiye-Belarus münasebetleri açısından da bavul ticareti önemli rol oynadı ve oynamaya devam etmektedir. Nitekim iki ülke arasındaki resmî ticaret hacmi 2014 yılı itibariyle 628.700.000 Dolar iken, Türkiye ve Belarus arasındaki bavul ticaretinin hacmi 690.000.000 Dolar seviyesindedir. Bunun dışında bavul ticareti, Türkiye'ye Belarus'tan turist akışını ve Belarusluların Türkiye'yi daha iyi tanımalarını sağlamaktadır.

II.2.3. Yatırımlar

Belarus yatırıma son derece müsait bir ülkedir. Ucuz kalifiye iş gücü, transit ulaşım alt yapısı ile coğrafi konumu, tesislerin teknolojik yeterliliği, yatırım teşvikleri gibi hususlar uygun zemini hazırlamaktadır. Ayrıca Rusya, Kazakistan ve Belarus'un kurmuş olduğu Ortak Ekonomik Gümrük Birliği, yatırımcılar için ticarî anlamda hizmet, emek, sermaye gibi yeni imkân ve olanaklar sunmaktadır.¹²⁴ Belarus, Gümrük Birliği Anlaşması sonucunda Rusya'ya, Kazakistan'a açılan bir kapı olarak görülmektedir ve bu Türk yatırımcılar için son derece avantajlı bir durumdur. Belarus ana istasyon gibi kullanılarak 185.000.000 nüfuslu bu pazarlara

¹²³ M. DUMAN-N. SAMADOV, Türkiye ile Rusya Federasyonu Arasındaki İktisadi ve Ticari İlişkilerin Yapısı Üzerine Bir İnceleme, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 25-47.

¹²⁴ Şatlık AMANOV-Emin EMİRZA, "Avrasya'da Entegrasyon Girişimleri ve Türkiye: Tarihsel ve Deneyim ve Geleceğe Bakış", **Belarus-Türkiye: İşbirliği Yolları II. Uluslararası Bilimsel Konferansı**, Belarus Devlet Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Fakültesi, Minsk 25 Şubat 2011, 206.

gümrüksüz ticaret yapılabilir.¹²⁵ Ayrıca Türkiye Belarus'un bu tür uyum süreçlerini kullanarak kendi ürünleri için yeni pazarlar bulma imkânı kılmaktadır. Belarus ise bu süreçte Türkiye'nin Orta Doğu, Güney Kafkasya, Hazar Bölgesi ve Orta Asya'daki otoritesinden faydalanabilir.

Belarus ekonomisine Türk şirketlerinin en aktif yatırım faaliyetleri 2000'li yıllarda gerçekleşti.¹²⁶ Ülkede yerli ve yabancı yatırımları çekmek için yatırım ortamının oluşması için Ulusal Program kapsamında yatırım kanunu çıkartıldı. Belarus Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın 31 Aralık 2010 tarihli 4 No'lu önergesi kabul edildi ve yabancı yatırımcıları ülkeye çekebilmek için uygun ortam hazırlandı. Türkiye Sanayici ve İş Adamları Konfederasyonu tarafından İstanbul'da düzenlenen "Türkiye-Dünya 2010" adlı forumda ikili ekonomik ve ticarî işbirliğini geliştirmek için istişareler yapıldı ve Belarus'un serbest ekonomik bölgelerinde Türk girişimciler yatırım yapmaları için teşvik edildi.

Türk yatırımcıları Belarus ekonomisine doğrudan yatırım yapan ülkeler arasında ilk üç sırada yer almaktadırlar.¹²⁷ Türk yatırımları yalnızca Türk işletmecilere kazanç sağlamakla kalmadı, bu yatırımlar sayesinde çok sayıda Belarus vatandaşı istihdam edildi. T.C. Minsk Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği kayıtlarına göre, 2012 yılına kadar Belarus'ta otel işletmeciliği ve diğer hizmetler, perakende ticaret ve imalat sektörlerinde faaliyet gösteren 30'dan fazla Türk firması bulunmaktaydı.¹²⁸ Günümüzde ise Belarus'ta Türk sermayesi ile çalışan 35'ten fazla şirket bulunmaktadır.¹²⁹

¹²⁵ "Belarus Türk Yatırımcıları Bekliyor", **Turcomoney**, <http://www.turcomoney.com/belarus-yatirimcileri-bekliyor.html>, Erişim Tarihi:24.11.2015.

¹²⁶ Elena SEMAK, "Günümüz Şartlarında Türkiye-Belarus Ekonomik Münasebetlerinin Gelişimi", 12.

¹²⁷ Reha ÇAMUROĞLU, "Türkiye-Belarus İlişkileri Gelecek Perspektifi", **Belarus-Türkiye: İşbirliği Yolları II. Uluslararası Bilimsel Konferansı**, Belarus Devlet Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Fakültesi, Minsk 25 Şubat 2011, 185.

¹²⁸ "Belarus Ülke Bülteni 2012Raporu", **DEİK**, <http://www.deik.org.tr/Contents/FileAction/2598>, Erişim Tarihi:12.10.2015.

¹²⁹ Elena SEMAK, "Günümüz Şartlarında Türkiye- Belarus Ekonomik Münasebetlerinin Gelişimi", 13.

Tablo No.3:Belarus Dışişleri Bakanlığı'na göre Türk Yatırımcılarının Belarus'ta Gerçekleştirdikleri Yatırımlar¹³⁰

2004	1.2 milyon Dolar
2005	1.7 milyon Dolar
2006	1.3 milyon Dolar
2007	1.5 milyon Dolar
2008	2.7 milyon Dolar
2009	9.7 milyon Dolar
2010	10.1 milyon Dolar

Bu alandaki işbirliğinin potansiyelin çok altında olduğunu söylemek gerekmektedir. Bunun dışında aşağıdaki alanlarda yatırımların gerçekleştirilmesi için uygun zeminin olduğu söylenebilir:

- 1) Belarus'ta turizm sektöründe de yatırım imkânları bulunmaktadır. Ülkedeki iyi otellerin sayısı oldukça düşüktür. Doğal güzellikleri ile turizm açısından potansiyel teşkil eden Belarus'ta gelişmiş tesislerin artmasıyla turizm sektörünün canlanması mümkündür.¹³¹ Bu süreçte Türkiye, Belarus için hem örnek teşkil edebilir hem de Türk şirketleri için iş imkânı yaratılabilir.
- 2) Belarus, tekstil sektöründe boya ve kimyasallar gibi ürünlerde dışa bağımlıdır. Tekstil boyaları ve kimyasallar, Türkiye açısından ihracat potansiyeli arz etmektedir.
- 3) Belarus'ta özellikle telekomünikasyon, karayolları ve enerji gibi alanlarda altyapı yatırımlarına büyük ihtiyaç duyulmaktadır. Otomotiv sanayi de

¹³⁰ Rupakova YEVGENİYE, "Türkiye'nin Belarus'ta Yatırım Projeleri", **Belarus-Türkiye: İşbirliği Yolları II. Uluslararası Bilimsel Konferansı**, Belarus Devlet Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Fakültesi, Minsk 25 Şubat 2011, 246.

¹³¹ "Belarus Ülke Bülteni 2012 Raporu", **DEİK**, <http://www.deik.org.tr/Contents/FileAction/2598>, Erişim Tarihi: 12.10.2015.

yüksek bir potansiyel arz etmektedir. Belarus, öncelikle altyapı yatırımlarına ihtiyaç duymaktadır. Belarus Hükümeti, ülkenin telekomünikasyon şebekesinin yenilenmesi, Belarus Telekom'un yeniden yapılandırılması, enerji santrallerin kurulması gibi projelere öncelik vermektedir. İnşaat sektöründe altyapı projelerinin yanı sıra yerel yönetimlerce desteklenen otel, toplu konut ve alışveriş merkezi inşası ile ilgili büyük ve küçük ölçekli çok sayıda proje vardır.

- 4) Altyapı projelerine ek olarak otomotiv ve gıda sanayi de Türk girişimcileri için potansiyel arz etmektedir. Gıda sektöründe özellikle süt, et, buğday işleme tesisleri alanında yatırım yapılabilir. Belarus'un önemli miktarda ayçiçek tohumu, bitkisel yağ ve kaliteli buğday ithal ettiği göz önüne alındığında önemli bir ihracat potansiyelinin varlığı ortaya çıkmaktadır.¹³²

Belarus'un Türkiye ile ticarete ortak hareket etmesi ve sıkı işbirliği içinde olunması Belarus'un son derece yararına olacaktır. Belarus pazarının yalnızca Türkiye'ye değil Türkiye'nin komşusu olan yakın bölgelere de dâhil olmasına ve faaliyet göstermesine son derece katkı sağlayacaktır ve bu durum Belarus için elzemdir. Aynı şeyler Türkiye için de geçerlidir.

II.2.3.1. İnşaat

İNŞAAT alanı, Türkiye-Belarus ekonomik münasebetlerinin bir başka önemli ayağını teşkil etmektedir. Bu alandaki işbirliği 1990'lı yılların başına kadar uzanmaktadır.

Berlin Duvarı'nın yıkılıp Almanya'nın birleşmesi, Doğu Almanya'daki Rus askerlerinin dönüşü ve onlara yapılacak konutların ihâleleri gibi zincirleme olaylar, Türk müteahhitleri için yeni fırsatlar yarattı.

¹³² "Belarus Ülke Bülteni 2012 Raporu", **DEİK**, <http://www.deik.org.tr/Contents/FileAction/2598>, Erişim Tarihi: 12.10.2015.

Berlin duvarı yıkıldıktan sonra Alman Hükümeti'nin gündemindeki öncelikli konu, Doğu Almanya'daki Sovyet ordusu askerlerinin ülkelerine dönmesiydi. Tahliyeyi hızlandırmak üzere Sovyet subayları için kendi ülkelerinde konut yaptırılmasına karar verildi ve Almanlar bu projeye 8.5 milyar Marklık bir fon ayırdı. Bu çerçevede, Sovyetler Birliği'ne dönecek yaklaşık 225.000 asker için 1994 sonunda ihtiyaç duyulan 72.000 konutun öncelikle 45.000'inin yapımı kararlaştırıldı. Bu durum Türk müteahhitler için yeni bir pazar oldu. İşte Türk inşaat şirketlerinin Belarus ülkesine girişi bu şekilde başladı.¹³³

Açılan ilk ihalede yapılacak konut sayısı 4.522 idi. 11'i Almanya, geri kalanı ise Fransa, İtalya, İsveç, Avusturya ve Türkiye menşeli olmak üzere toplamda 24 şirket ihaleye katıldı. İhaleyi kazanan iki Alman bir Avusturya firmasının yanında iki Türk müteahhit şirketi ENKA ve Tekser de yer aldı. Türk müteahhitleri zor koşullarda, hızlı ve nispeten düşük maliyetle iş yapmakla ünlü idiler. ENKA, 1.5 milyar Mark ile en büyük payı aldı. İstanbul, Minsk, Wiesbaden, Stockholm ve Londra'daki ENKA ofisleri çok hızlı bir şekilde Belarus'a 1.519 kamyon, 1.747 vagon dolusu malzeme ve 3.300 işçi ve mühendis yolladı. ENKA İnşaat'ın patronu Şarik Tara mühendislerine "Rakiplerimiz şantiyelerini kurmadan işi bitirmenizi istiyorum" talimatını verdi.¹³⁴

Konut inşasını ilk tamamlayan, işi tek başına üstlenen ENKA oldu. Belarus'un, Borisov şehrindeki 5 katlı, 725 daireli 12 apartman, kapalı yüzme havuzu olan bir ana okul ve alışveriş merkezinden oluşan bir yerleşmeyi Ocak 1991 tarihinde 173 günde bitirdi. Tekser de Baranoviçi'de 600 konut yapımını Nisan-Aralık 1992 tarihinde kısa sürede tamamladı. Daha sonra ENKA yine tek başına Slonim'de proje üstlendi. İnşaat alanında Belaruslar, Türk inşaat şirketlerinin şantiyelerine dâhi hayran kaldılar. Türk şirketlerin şantiyelerinin içerisinde özel güvenlik güçleri, çalışanların her türlü gereksinimini karşılayan yapılar, mühendisler

¹³³ Tunç TAYANÇ, **İnşaatçıların Coğrafyası Türk İnşaat Sektörünün Yurtdışı Müteahhitlik Hizmetleri Serüveni**, 134.

¹³⁴ Tunç TAYANÇ, **a.g.e.**, 135.

ve yöneticiler için radyo telefonlar, bilgisayarlar, Borisov ile İstanbul arasında çalışan otobüs seferleri ve dinlenme odaları bulunuyordu.¹³⁵

Bu tarihten sonra diğer Türk inşaat şirketleri de dikkatlerini Belarus'a çevirdiler. Emsaş, Makimsan, Zafer, Üçgen, İmpek A.Ş. gibi inşaat şirketleri Belarus'ta faaliyet göstermeye başladı.¹³⁶

Mart 2001'de faaliyete geçen Juravinka Eğlence ve Dinlence Kompleksi'nin yapımını İmpek A.Ş.'nin finanse ettiği gruba bağlı FE Minselco şirketi üstlendi. Müteahhit firmalardan ENKA, Klöckner-Salzgitter Konsorsiyumu içinde Temmuz 1993'te Minsk'te, Tschist Porous gaz beton, çatı kiremidi, kireç ve kuru harç fabrikalarının yapımına başladı, Ağustos 1996 ile Nisan 1997 arasında kademeli olarak bu projeleri tamamladı. Zafer İnşaat, Minsk'teki ABD Büyükelçiliği binasının onarımını ve ek bina yapımını taşeron olarak üstlendi (Haziran 1997-Mayıs 1998). Makimsan Asfalt Taahhüt İnşaat Sanayi ve Ticaret A.Ş. ise 1996-1998 yılları arasında Rusya ile Belarus arasındaki CM-1-3 karayolunun onarımını tamamladı. Emsaş da, 2000 yılına doğru Minsk'in dönemin en lüks hoteli olan dört yıldızlı Hotel Minsk'in restorasyonuna başladı. Belarus'ta 1990'ların ilk yarısında yapılan asker konutlarının yerini 2000'lerin ilk yarısında otel inşaatı ve onarımı ile konut yapımı aldı. Diğer Türk inşaat firmaları olan Özaltın İnşaat A.Ş. ve Eriş İnşaat A.Ş. de Minsk'te konut inşaat ettiler.¹³⁷

2000 yılında Minsk Oteli'ni restore eden ve bundan dolayı Belarus Devlet Nişanı alan Emsaş, Belarus'ta en fazla müteahhitlik işlerini alan Türk firmalarının başında gelmektedir. Ardından Belarus Cumhuriyeti'nin ilk beş yıldızlı hoteli olan Crown Plaza Prenses Grup tarafından yapıldı.¹³⁸

¹³⁵ Tunç TAYANÇ, **a.g.e.**, 135.

¹³⁶ Tunç TAYANÇ, **a.g.e.**, 167.

¹³⁷ Tunç TAYANÇ, **a.g.e.**, 167-168.

¹³⁸ "Belarus Cumhuriyeti Devlet Nişanı Emsaş'a", **MÜSİAD**, <http://www.musiad.org.tr/tr-tr/haberler/belarus-cumhuriyeti-devlet-nisani-emsasa>, Erişim Tarihi:24.11.2015.

Yine Eriş İnşaat Şirketi alışveriş merkezi, Günay İnşaat spor tesisleri, Belekşi İnşaat lüks konut inşa ettiler. Ayrıca Eriş İnşaat Belarus şirketi Subenko ile çimento fabrikası kurmak için anlaştı, Günay İnşaat da altyapı ve hava alanı inşaatı tasarlamaktadır. Gürbak ve Beltürk-Stroy Finans firmaları da hastane ve büyük konut projelerine imza attılar. Genel olarak Türk inşaat firmaları Belarus'ta altyapı, spor kompleksleri, alışveriş ve yaşam merkezleri, konutlar, büyük lüks otellerin inşasını gerçekleştirmekte ve yenileme işleriyle uğraşmaktadırlar.¹³⁹

İnşaat alanındaki yatırımlar konusunda Türkiye, Rusya'dan sonra ikinci sırada yer almaktadır. 1991 yılında ENKA İnşaat Şirketi'nin askerî konut projesiyle ülkeye giren Türk müteahhitlerince 1991-2000 döneminde 436.000.000 Dolarlık müteahhitlik projesi tamamlandı, ancak 2001-2007 döneminde bu ülkede müteahhitlik işi üstlenilmedi. 2008-2013 döneminde ise Türk müteahhitlik firmalarınca ülkede tamamlanan veya yapımına devam edilen işlerin toplam tutarı 380.000.000 Dolar'dır. Mart 2014 itibarı ile Belarus'ta bugüne kadar üstlenilen işlerin toplamı (tamamlanan işler ve yapımı devam edenler) yaklaşık 816.000.000 Dolar'dır.¹⁴⁰

Türk şirketlerinin Belarus'ta kısa sürede son derece büyük ve başarılı işler gerçekleştirmesi onların günümüzde de Belarus'ta proje üstlenmelerini kolaylaştırmaktadır.

II.2.3.2. Telekomünikasyon

Türk yatırımcıların Belarus'ta ilgilendikleri ikinci alan telekomünikasyondur. 2008 yılında Turkcell Belarus GSM ZAO Best firmasına ait olan cep telefonu

¹³⁹ Rupakova YEVGENİYE, "Türkiye'nin Belarus'ta Yatırım Projeleri", **Belarus-Türkiye: İşbirliği Yolları II. Uluslararası Bilimsel Konferansı**, Belarus Devlet Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Fakültesi, Minsk 25 Şubat 2011, 246.

¹⁴⁰ "Beyaz Rusya Sektörler", **T.C. Ekonomi Bakanlığı**, <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Beyaz%20Rusya/html>, Erişim Tarihi:08.12.2015.

operatörü Life hisselerinin % 80'ini 600.000.000 Dolar'a satın aldı. Best GSM'in 1.500.000 kullanıcısı bulunmaktadır.¹⁴¹

II.2.3.3. Hafif Sanayî

Türk şirketlerinin yatırım yaptıkları üçüncü alan, hafif sanayidir. Bu alan Türkiye'de çok gelişmiştir. 2008 yılında Baranovici Pamuklu Bez Fabrikası'nda kot ürünlerini üretecek ortak bir şirket kuruldu. Bunun dışında Vatan Makina Şirketi, Orşan Konserve-Et Fabrikası'na teknolojik ve teknik makineler satma ihalesini kazandı. Belarus'un Türkiye'den gemi satın alma ve kiralama alanında da işbirliği bulunmaktadır. Zepter Grubu'nun katılımıyla Belarus'ta Deniz Taşımacılığı Şirketi (Belmorflot) kuruldu. Bu şirket, kiralanen gemilerle yük taşımaktadır.¹⁴²

Ayrıca bahsi geçen Türk şirketlerine ilâveten Mogilev kentinde; ev tekstili üretimi yapan Karbelteks, bebek bezi üreticisi BelEmsa, plastik pencere yalıtım malzemesi üreten SBI Kauçuk; Gomel-Raton serbest bölgesinde ise çelik boru üretimi ile uğraşan Dangi Profil faaliyet göstermektedir.

Perakende tekstil ürünlerinde Minsk ve diğer kentlerde Colin's 12 mağaza açtı. Colin's firmasının başarılı faaliyetlerinin ardından diğer Türk tekstil markaları da Belarus pazarına giriş yaptı. Perakende tekstil sektörünün Türkiye'deki önemli markalarından DeFacto, Mayıs 2015 tarihinde Minsk'te yer alan Galileo Mall'da 783m²'lik alanda açtığı ilk mağazasıyla Belarus'a giriş yaptı. Olumlu tepkilerin ardından hız kesmeden lokasyon çalışmalarına devam etti. Belarus'ta büyümeyi ve Türk tekstilini Belaruslulara tanıtmayı ve daha fazla insana ulaşmayı hedefleyen

¹⁴¹ L. Evgeniy KONSTANTİNOVİÇ, "Belarus Türkiye İlişkilerine Genel Bir Bakış", **Belarus-Türkiye: İşbirliği Yolları II. Uluslararası Bilimsel Konferansı**, Belarus Devlet Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Fakültesi, Minsk 25 Şubat 2011, 194.

¹⁴² Elena SEMAK, "Günümüz Şartlarında Türkiye- Belarus Ekonomik Münasebetlerinin Gelişimi", 14.

DeFacto bir ay sonra ise Belarus'un Gomel şehrindeki Secret AVM'de 780 m² lik bir alanda ikinci mağazasını açtı.¹⁴³

Moda Zeki Gölhan (erkek giyim), Nil Örne ve Karteks (kumaş), Gürçelik (endüstriyel mutfak), Cantek Mobilya, Evyap, Nobel İlaç ve Özden Kimya (ayakkabı bakım ürünleri) firmaları Belarus pazarında temsil edilmektedir.¹⁴⁴

II.2.4. Turizm

1977 yılında onaylanarak yürürlüğe giren “Güney Antalya Turizm Gelişim Projesi” ve Türkiye’de turizm sektörünü düzenleme, geliştirme, dinamik bir yapı ve işleyişe kavuşturma amacıyla 1982 yılında çıkarılan “Turizmi Teşvik Kanunu” ile birlikte, Türkiye’nin 1980 sonrası dışarıya açık liberal politikalarla yönetilmeye başlaması, ülkeye giriş-çıkış prosedürlerinin azaltılması, Türkiye’nin özellikle ticarî bakımdan gittikçe önem kazanması, ülkenin güney ve batı sahillerinde turizmin hızla gelişmesine yol açtı.¹⁴⁵

Türkiye’de turizmin özellikle 1990’lı yıllardan itibaren hareketli bir sektör hâline gelmesiyle bu alana yapılan yatırımlar, teşvikler arttı. Böylece turizm yüksek bir hızda gelişme gösterdi. Türkiye’deki nispeten ucuz yaşam ve tatil olanakları, coğrafi yakınlığın sağladığı kolay ve ucuz seyahat fırsatları Belarus vatandaşları da dâhil olmak üzere birçok turisti Türkiye’ye çekti.¹⁴⁶

1980’li yıllarda Türkiye’yi yılda ortalama 1.200.000 turist ziyaret ederken ve Türkiye bundan 327.000.000 Dolar gelir elde ederken, 2011 yılında 33.300.000 turist geldi ve Türkiye 29.000.000.000 Dolar kazandı. 30 yıllık sürede dünyanın önde

¹⁴³ “DeFacto Belarus’ta Büyüyor”, **Akşam**, 29 Haziran 2015.

¹⁴⁴ “Belarus Yatırımcıları Bekliyor”, **Turcomoney**, <http://www.turcomoney.com/belarus-yatirimcileri-bekliyor.html>, 01 Aralık 2014, Erişim Tarihi:09.10.2015.

¹⁴⁵ Ayla DENİZ-E.M. ÖZGÜR, “Antalya’daki Rus gelinler: Göçten Evliliğe, Evlilikten Göçe”, **Sosyoloji Dergisi**, 160.

¹⁴⁶ Ayla DENİZ-E.M. ÖZGÜR, “Rusya’dan Türkiye’ye Ulusaşırı Göç: Antalya’daki Rus Göçmenler”, **Ege Coğrafya Dergisi**, 15.

gelen destinasyonları arasına girerek “Tourism Highlights 2012 Edition” bülteninde 6. sıraya kadar yükseldi.¹⁴⁷ Bu süreçte SSCB’nin dağılması ile seyahat özgürlüğüne kavuşan başta Ruslar olmak üzere eski Sovyet vatandaşları için Türkiye en önemli tatil yeri hâline geldi.

Eski Sovyet coğrafyasından gelenlerin sayısı 1988 yılında 21.567 iken, 1990 yılında bu sayı 222.537’ye yükseldi. BDT coğrafyasından gelenler sonraki yıllarda da düzenli olarak artarak 2010 yılında 6.075.484 kişiye ulaştı.¹⁴⁸ 2000-2008 yılları arasında Belaruslu turist sayısında da büyük artış yaşandı. Belarus vatandaşları Türkiye’ye daha çok turist olarak gelerek bavul ticareti de yapmaktadırlar. Turistik amaçlı olarak Türkiye’ye Belarus’tan gelenlerin sayısı da sürekli artış göstermektedir. Bu çerçevede, Türkiye’ye gelen Belaruslu turist sayısı 2000 yılında sadece 8.000 iken¹⁴⁹ 2008 yılında bu sayı Türkiye’yi 152.614’e çıkıttı. 2010 yılında ise Belarus’tan Türkiye’ye gelen ziyaretçi sayısı 152.421 kişi idi. 2011’de 123.000 olan Belaruslu turist sayısı 2012’de 138.000’e ve 2013’te de 200.000’e ulaştı.¹⁵⁰ Kalış süreleri uzun olan ve konforlu otelleri tercih eden Belaruslu turistler tatil için özellikle Antalya’yı tercih etmektedirler. 2015 yılında ise Belarus’tan Türkiye’ye gelen ziyaretçi sayısı 204.000 iken bu sayının 138.000’i Antalya’yı tercih etti.¹⁵¹

Türkiye İstatistik Kurumu’nun verilerine göre Türkiye’yi ziyaret eden Belarusluların % 54’ü tatil, % 7.2’si akraba ve yakınlarını ziyaret, % 7.2’si alışveriş için gelmektedir. Ortalama gelir düzeyine sahip bu kişiler, genellikle 4-5 yıldızlı otelde kalıyor ve otel dışı aktivitelere fazla ilgi göstermiyorlar. Son yıllarda Türkiye’den Belarus’a olan talepte de bir artış var. Dünya Turizm Örgütü’nün

¹⁴⁷ N. EROL-A. HASSAN, “Türkiye’ye Gelen Turist Sayısı ile Elde Edilen Turizm Gelirlerinin Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Verilerine Göre Karşılaştırmalı Analizi”, **Journal of Tourism and Gastronomy Studies**, 3-14.

¹⁴⁸ Ayla DENİZ-E.M.ÖZGÜR, “Rusya’dan Türkiye’ye Ulusaşırı Göç: Antalya’daki Rus Göçmenler”, 15-16.

¹⁴⁹ “Türkiye-Belarus İlişkileri”, **Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı**, <http://minsk.be.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=162171TCDB>, Erişim Tarihi:20.09.2015.

¹⁵⁰ “Moldova ve Belarus’tan 500 Bin Turist Gelecek”, **Turizm Aktüel**, <http://turizmaktuel.com/haber/moldova-ve-belarus-tan-500-bin-turist-gelecek>, 03.06.2014, Erişim Tarihi:12.05.2016.

¹⁵¹ “Belarus-Minsk Turizm Fuarı Başladı”, **AKTOB**, <http://www.aktob.org.tr/haber/belarus-minsk-turizm-fuari-basladi>, Erişim Tarihi:12.05.2016.

verilerine göre 2006 yılında Belarus'u ziyaret eden Türkiye vatandaşı 1.803 iken, 2013 yılında bu sayı 13.000'e çıktı.¹⁵² Bununla birlikte Belarus'taki konaklama merkezlerinin Türkiye standartlarında olmayışı sıkıntı yaşıyor. Belarus'ta turizm, Belarus Spor ve Turizm Bakanlığı'nın sorumluluğundadır. Ülkedeki turizm sektörünün ekonomi içindeki payı 6/1000 ile yok denecek seviyededir.¹⁵³

Turizm ikili ilişkilerin gelişmesinde çok önemli bir araçtır. Vatandaşlar karşılıklı ziyaretlerde bulunarak farklı kültür ve mekânlar tanımakta ve gerek ekonomiye gerekse de ilişkilerin seyrine olumlu katkı sağlamaktadırlar. Turizm ülkelerin tanıtımını, beraberinde de ülkelerin ekonomik olarak gelişimini destekleyen ciddi bir mekanizmadır. Bu sebeple medyaya da büyük işler düşmektedir. Yapılacak reklam ve tanıtım filmleri ve düzenlenecek etkinlikler ile ülkelerin doğal güzelliklerinin, tarihî mekânlarının, ekonomik tatil olanaklarının, spor aktivitelerinin, kültürlerinin ve ülke tarihlerinin anlatılması ülkelerin dış ülkelere tanıtılmasına ve yeni işbirliklerinin geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

II.2.5. Bankacılık

Bankacılık alanında da ikili ilişkilerin gelişmesi dikkat çekmektedir. Belarus Merkez Bankası Müdürü Prokopoviç ve yöneticileri 2010 yılı Mart ayında Türkiye Merkez Bankası Genel Müdürü Dursun Yılmaz'a resmî ziyarette bulundular. Yapılan görüşmede personel eğitimi, araştırma faaliyetleri, bilgi alışverişi, finans problemlerinin çözümü, malî organizasyon faaliyetleri gibi konular ele alındı.¹⁵⁴

Uluslararası ticaret yapmak isteyen girişimcilerin en çok çekindikleri ve sıkıntı yaşadıkları konu para transferi ve ödemelerde karşılaştıkları malî

¹⁵² "Türkiye ve Belarus Turizm Alanında İşbirliği Protokolü İmzaladı", **Turizmde Bu Sabah**, <http://www.turizmdebusabah.com/haberler/turkiye-ve-belarus-turizm-alaninda-isbirligi-protokolu-izmaladi-66103.html> , Erişim Tarihi:08.12.2015.

¹⁵³ "Beyaz Rusya Cumhuriyeti", **TURSAB AR-GE Departmanı**, https://www.tursab.org.tr/dosya/982/10ocbelarusdergi_982_4969786.pdf, Erişim Tarihi:10.12.2015.

¹⁵⁴ "Belarus Ülke Raporu 2013", **İTO**, <http://www.ito.org.tr/itoyayin/0002428.pdf>, Erişim Tarihi:12.10.2015.

problemlerdir. Ancak bu sorunlar ticaretin gerçekleştiği iki ülke bankalarının birbirleriyle işbirliği içerisinde bulunarak anlaşma yapmalarıyla giderilebilmektedir. Uluslararası ödeme işlemleri, döviz piyasasında faaliyet gösteren bankalar vasıtasıyla yürütülür. Özellikle bazı büyük bankalar, dış ticaretin finansmanı ve uluslararası malî işlemler konularında uzmanlaşmışlardır. Uluslararası ödeme konularında faaliyet gösteren bankaların bu işlerini yurtdışında sürdürebilmeleri için o ülkelerde belirli bankalarla işbirliği içinde bulunmaları gerekmektedir. Böylece iki ayrı ülkede karşılıklı olarak birbirlerinin işlerini yürütmek üzere aralarında anlaşma bulunan bankalara muhabir banka denir. Muhabir bankacılığı sınır ötesindeki sektörle bağ kurmanın önemli organizasyonel formlarındandır. Farklı ülke bankalarının karşılıklı anlaşma ile birbirleri nezdinde muhabir hesapları tutmak suretiyle yaptıkları bankacılık işlemleri muhabirlikolarak tanımlanmaktadır. Muhabir bankacılığı, sınır ötesinde personel ve fiziksel varlık bulundurmada yurtdışı ile iş yapan müşterilere hizmet imkânını sağlamaktadır. Karşı taraf adına ödeme yapma, poliçe kabulü, akreditif açma, bilgi paylaşımı ve araştırma gibi hizmetler muhabir bankacılığı sayesinde gerçekleşebilmektedir.¹⁵⁵

Nitekim Türkiye İş Bankası A.Ş., da Türk yatırımcılara kolaylık sağlamak için Belarus Cumhuriyeti'nin bankacılık sektörünün önde gelen 7 bankası Belarusbank, Bank Moscow-Minsk, Fransabank, BPSbank, Belrosbank, Priorbank, ve Belvneshekonombank ile muhabirlik anlaşmaları imzaladı. Türkiye İş Bankası'nın bu girişimi Belarus ile ticaret yapan Türk şirketlerinin çok sık karşılaştıkları akreditif açma sorununun çözümünde önemli bir aşamadır.¹⁵⁶

¹⁵⁵ M. YAYLA - Y. T. KAYA vd., "Bankacılık Sektörüne Yabancı Girişi: Küresel Gelişmeler ve Türkiye", **Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu**, 4-5.

¹⁵⁶ "Bankacılık sistemi", **T.C. Ekonomi Bakanlığı**, <http://www.ekonomi.gov.tr>, Erişim Tarihi:05.01.2016.

II.3. Türkiye-Belarus Ekonomik İşbirliğini Olumlu Etkileyen Faktörler

II.3.1. Türkiye-Belarus İş Konseyi

Potansiyelin altında gelişen Türkiye-Belarus münasebetlerinin daha fazla gelişmesini sağlayan önemli faktörler mevcuttur. Bunların başında Türkiye Belarus İş Konseyi gelmektedir. Türk-Belarus İş Konseyi, 1992 yılında Türk - Avrasya İş Konseyleri bünyesinde kuruldu. Konseyin Türk tarafı başkanlığını 2010 yılından bu yana Öngören Hukuk Bürosu Kurucu Ortağı Prof. Dr. Gürsel Öngören yürütmektedir. İş Konseyi'nin karşı tarafını Belarus Ticaret ve Sanayi Odası temsil etmekte ve başkanlık görevini Oda Başkanı Mihail Myatlikov icra etmektedir.¹⁵⁷ İkili ticarî ve ekonomik ilişkilerin geliştirilerek çeşitlendirilmesini amaçlayan İş Konseyi, Türk firmalarının Belarus'a yönelik yatırım faaliyetlerinin artmasına da büyük önem vermektedir. İş Konseyi, Belarus'ta yabancı yatırımcılar açısından daha elverişli olanaklar sunan serbest ekonomi bölgeleri ile işbirliğinin geliştirilmesine yönelik kapsamlı çalışmalar yapmaktadır. Bu çerçevede, Belarus'taki 6 serbest ekonomi bölgeden birisi olan Mogilyov Vilayeti Serbest Ekonomi Bölgesi ile DEİK arasında Mayıs 2011 tarihinde İşbirliği Anlaşması imzalandı. İş Konseyi, Türk firmalarının kârlı özelleştirme projeleri ve ihaleler konusunda bilgilendirilmesi ve Türk firmalarının bu ihalelerde etkin bir şekilde yer alması için girişimlerde bulunmayı önemli bir hedef olarak belirledi.¹⁵⁸

01-03 Kasım 2011 tarihlerinde Belarus'un başkenti Minsk'te T.C. Kültür ve Turizm Bakanı Ertuğrul Günay'ın eşbaşkanlığında Belarus Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Vladimir Makey'in ve Belarus'un önde gelen sanayi kuruluşları olan Minsk Otomobil Fabrikası, Minsk Traktör Fabrikası, Belneftekhim ve Naftan, Amkodor ve diğer Belarus firmaları ile Türk şirketlerinin temsilcilerinin katılımıyla Türkiye-Belarus Hükümetlerarası Karma Ekonomik Komisyonu (KEK) VII. Dönem

¹⁵⁷ "Belarus Ülke Bülteni 2011 Raporu", DEİK, <https://www.deik.org.tr/Contents/FileAction/1712>, Erişim Tarihi: 12.10.2015.

¹⁵⁸ "Türk-Belarus İş Konseyi", DEİK, https://www.deik.org.tr/Konsey/55/T%C3%BCrkiye_Belarus.htm, Erişim Tarihi: 08.12.2015.

Toplantısı ile eş zamanlı olarak Türk-Belarus İş Konseyi Ortak toplantısı ve İş Forumu düzenlendi. Forumda ikili işbirliğinin geliştirilmesi, iki ülke arasındaki yatırım olanakları değerlendirildi.¹⁵⁹ 2013 tarihinde ise Türk-Belarus İş Konseyi'nin Ortak Toplantısı Ankara'da düzenlendi.¹⁶⁰

Belarus Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Vladimir Makey'in ve Belarus'un önde gelen sanayi kuruluşları ve Türk şirketlerinin temsilcilerinin katılımıyla 1 Kasım 2013 tarihinde İstanbul'da DEİK Türk-Belarus İş Konseyi Ortak Toplantısı düzenlendi. Toplantı çerçevesinde Belarus'un ekonomik durumu, ikili işbirliğinin geliştirilmesi, Belarus'taki yatırım olanakları değerlendirildi.¹⁶¹

DEİK Türkiye-Belarus İş Konseyi, Belarus Ulusal Yatırım ve Özelleştirme Ajansı ve Belarus Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği işbirliğinde 12-13 Kasım 2015 İstanbul'da gerçekleştirilen Türkiye-Belarus Yatırım Forumu'na T.C. Ekonomi Bakanı Nihat Zeybekçi, Belarus Cumhuriyeti Başbakanı Andrei Kobyakov, Belarus Sanayi Bakanı Vitaliy Vovk, Belarus Dışişleri Bakan Yardımcısı Valentin Ribakov, Belarus Ekonomi Bakan Yardımcısı Anton Kudasov, diğer bakanlık ve kamu kurumlarının üst düzey yetkilileri, ülkede faaliyet gösteren serbest bölge ve sanayi bölgelerinin yöneticileri ve Belarus'un en büyük kamu ve özel sektör şirketlerinin temsilcileri katıldı.¹⁶² Forum'da Belarus'taki yatırım koşulları hakkında taraflara daha ayrıntılı bilginin verilmesi, Belarus ve Türkiye ile ortak işletmelerin kurulması için işbirliğinin yapılması, tarım ve ziraat makineleri alanında işbirliğine gidilmesi, otomotiv yedek parçası ve iş makinelerinin imalatı ve tamirati konusunda ortak girişimde bulunulması, Belarus tarafının Türk firmalarıyla işbirliği ve Türkiye'ye yatırım yapma planları, Türkiye'nin, otomotiv ve kamyon imalatı alanında Belarus'ta

¹⁵⁹ "Türk-Belarus İş Konseyi Ortak Toplantısı ve İş Forumu", **Samsun Ticaret ve Sanayi Odası**, <http://www.samsunso.org.tr/duyuru/turk-belarus-is-konseyi-ortak-toplantisi-ve-is-forumu-1172.htm>, Erişim Tarihi: 08.12.2015.

¹⁶⁰ "Belarus - Türk İş Konseyi Ortak Toplantısı", **İzmir Ticaret Borsası**, <http://itb.org.tr/EbultenHaber/446-turk--belarus-is-konseyi-ortak-toplantisi>, Erişim Tarihi:08.12.2015.

¹⁶¹ "Türk-Belarus İş Konseyi Ortak Toplantısı", **DEİK**, <https://www.deik.org.tr>, Erişim Tarihi:05.01.2016.

¹⁶² "Türkiye-Belarus Yatırım Forumu", **Türkiye Genç İş Adamları Konfederasyonu**, <http://www.tugik.org.tr>, Erişim Tarihi:08.12.2015.

ortak işletme kurma çalışmaları, iki ülke arasındaki havayolu seferlerinin artırılması ve bazı Türk bankalarının Belarus'ta faaliyette bulunmasının sağlanması ve iki ülke arasında ortak sanayi bölgesinin kurulması konuları görüşüldü. Ardından DEİK ve Belarus Ulusal Yatırım ve Özelleştirme Ajansı arasında İşbirliği Anlaşması ile Belarus TSO ve DEİK Arasında Türkiye-Belarus İş Konseyi Kuruluş Protokolü'nün Yenilenmesine İlişkin Anlaşma ile birlikte toplam 18 anlaşma imzalandı.¹⁶³

Belarus-Türk İşbirliği Konseyi, Belarus'a yatırımların artırılması için çalışmaktadır, uluslararası forumlarda Belarus şirketlerinin katılımını teşvik etmekte, Türk şirketlerinin katılımıyla Belarus Cumhuriyeti ile ticarî işbirliği olanaklarını tanıtan seminerler düzenlemektedir.

Sonuç olarak İş Konseyi'nin faaliyetleri genel itibarıyla iki ülkeyi ve ülke ekonomilerini tanıtmakta, mevcut iş olanaklarını ve gerçekleştirilebilecek yatırım imkânları hakkında bilgi sunmaktadır. Ayrıca iki ülke arasında tarım, sanayi, bankacılık, otomotiv alanlarında işbirliği, ortak işletme kurma ve yatırım olanakları, ortak sanayi bölgeleri kurulması ve iki ülke arasındaki seferlerin artırılması gibi alanlarda faaliyetler yürütmektedir. Ülkeler arasındaki iletişim ve bilgi akışının sürekli hâle getirilmesi ve iki ülke arasındaki ticarî-ekonomik ilişkiler alanında mevcut durumun ileri seviyelere taşınması amaçlanmaktadır.

Böylelikle Belarus'a yatırım yapmak isteyen Türk şirketleri seminer ve toplantılar sayesinde bilinçlenmekte ve yurtdışına kendinden emin bir şekilde açılmaktadırlar. Ayrıca yapılan analizler neticesinde yatırımlar daha sağlam, kâr oranı yüksek ve uzun vadeli işbirliği sağlanmaktadır.

¹⁶³ “Belarus Başbakanı Deik Ev Sahipliğindeki Yatırım Forumu'na Katıldı”, **DEİK**, <https://www.deik.org.tr>, Erişim Tarihi:05.01.2016.

II.3.2. BETİD (Belarus-Türk İş Adamları Derneği)

Türk-Belarus münasebetlerinin gelişiminde BETİD de önemli rol oynamaktadır. Belarus-Türk İşadamları Derneği (BETİD) Ağustos 2010'da Belarus'ta iş yapmak isteyen Türk işadamlarına yönelik Emsaş Müdürü Alparslan Sarıgöz ve Belaruslu meslektaşları tarafından kuruldu.

Günümüzde Yönetim Kurulu Başkanlığını Murat Göçmengil'in üstlendiği BETİD, Türkiye ve Belarus arasındaki ekonomik işbirliğini geliştirmeyi ve iki ülkenin dünya ekonomisinde aktif rol oynamasına katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Türkiye-Belarus girişimciliğini ve iş potansiyelini birleştirerek, iki ülkenin coğrafi konumundan faydalanarak bütün alanlarda işbirliğinin arttırılmasına yardımcı olmayı hedeflemektedir. BETİD, iki ülke işadamları arasında iletişim kurarak ticarî faaliyetlerine yardımcı olma ve rekabet gücünü arttırmak için konferans, seminer ve forumlar düzenleme, firmaların doğru strateji belirlemesine yardımcı olma, iki ülkedeki sivil toplum örgütleriyle iletişim kurarak karşılıklı bilgi alışverişinde bulunma gibi sorumluluklar üstlenmektedir. İki ülkenin kalkınmasının temelini oluşturan ekonomik yapılanmanın geliştirilmesine yönelik altyapı çalışmalarını destekleyen BETİD, işletme ve girişimcileri uluslararası iş dünyasının bir parçası hâline getirmektedir. BETİD, bu doğrultuda, iki ülke işadamlarının uluslararası pazarlardaki tecrübelerinin paylaşılması, bunların yayılması ve yeni iş fırsatlarının oluşturulması yolunda öncü bir kuruluş olarak da hizmet vermektedir.¹⁶⁴

BETİD, Türk işadamlarını cesaretlendirerek yurtdışına açılmalarına ve yatırım yapmalarına katkı sağlamakta ve onlara destek vermektedir. Hâlen Belarus'ta birleştirici ve uzlaştırıcı anlayışıyla faaliyetlerini sürdürmektedir. Türk ve Belaruslu işadamlarını tek çatı altında toplayarak birlik, beraberlik ve dayanışma ruhu içinde iki ülke faaliyetlerine ivme kazandırmaktır.

¹⁶⁴ “Belarus-Türk İşadamları Derneği Hakkında”, **BETİD**, <http://www.betid.org/index.php/tr/hakkimizda>, Erişim Tarihi:05.01.2016.

II.3.3. Serbest Ekonomi Bölgeleri

Serbest ekonomi bölgeleri; ülkede geçerli ticarî, malî ve iktisadî alanlara ilişkin hukukî ve idarî düzenlemelerin uygulanmadığı veya kısmen uygulandığı, sanayi ve ticarî faaliyetler için daha geniş teşviklerin tanındığı ve fizikî olarak ülkenin diğer kısımlarından ayrılan yerler olarak tanımlanır. Serbest bölgelerin kurulması ve işletilmesindeki temel amaçlar; ihracata yönelik yatırım ve üretimi teşvik etmek, doğrudan yabancı yatırımları ve teknoloji girişini hızlandırmak, işletmeleri ihracata yönlendirmek ve uluslararası ticareti geliştirmek olarak sıralanabilir. Buldukları ülke ekonomilerine sağladıkları katkıların yanında dış ticarete yönelmek isteyen firmalara modern ve gelişmiş bir yatırım ortamı sağlayan serbest bölgelerin önemi her geçen gün artmaktadır.¹⁶⁵ Serbest ekonomik bölgeler, topraklarında kurulan işletmelere kuruluş tarihinden itibaren 5 yıl süreli gelir vergisinden muafiyet, bina ve tesislere emlak vergisinden muafiyet ve satışlarının cirosu üzerinden katma değer vergisinin yüzde 10 oranında ödenmesi gibi avantajlar sağlamaktadır.¹⁶⁶

Belarus'ta altı serbest ekonomik bölge mevcuttur. Bunlar “Minsk”, “Vitebsk”, “Gomel”, “Grodno”, “Brest” ve “Mogilev”.¹⁶⁷ Bu ticarî bölgeler, yatırım yapan firmalara vergi seçenekleri, vergi indirimleri ve gümrük serbestîsi gibi olanaklar sunmaktadır. Bu serbest bölgelere Belarus'lu ve yabancı firmalar gelip yerleşebilmektedir. Serbest ekonomi bölgeleri arasında en fazla yabancı yatırım ise en batıdaki kent ve Belarus'un Avrupa'ya açılan kapısı olan Brest'e yapılmakta, onu Minsk ve Gomel-Raton serbest bölgeleri takip etmektedir.¹⁶⁸ Belarus serbest ekonomi bölgelerinde toplamda 4 Türk firması üretim faaliyetinde bulunmaktadır. Bunlar Mogilev kentinde ev tekstili üretimi yapan Karbelteks, bebek bezi üreticisi

¹⁶⁵ “Serbest Bölgeler”, **T.C. Ekonomi Bakanlığı**, <http://www.ekonomi.gov.tr>, Erişim Tarihi:08.12.2015.

¹⁶⁶ “Belarus Yatırım İklimi ve Fırsatları”, **Belarus Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği**, http://turkey.mfa.gov.by/print/tr/ticaret_ve_ekonomi_servisi/yatirim_iklimi/, Erişim Tarihi:12.10.2015.

¹⁶⁷ “Belarus Yatırım İklimi ve Fırsatları”, **Belarus Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği**, http://turkey.mfa.gov.by/print/tr/ticaret_ve_ekonomi_servisi/yatirim_iklimi/, Erişim Tarihi:12.10.2015.

¹⁶⁸ “Hızlı Gelişme Modeli”, **Diplomat Atlas**, <http://www.diplomat.com.tr/atlas/sayilar/sayi8/sayfalar.asp?link=s8-9.htm>, Erişim Tarihi:09.10.2015.

Belemsa, plastik pencere yalıtım malzemesi üreten SBI Kauçuk ve Gomel serbest bölgesinde çelik boru üretimi yapan Dangi Profil'dir.¹⁶⁹

II.4. Türkiye-Belarus Ekonomik İşbirliğinde Sorunlar

Belarus, birçok açıdan potansiyel vadeden bir ülkedir. Ancak iş hayatı açısından çeşitli zorluklar bulunmaktadır. Kanunlardan kaynaklanan sıkıntılar, devlet dairelerinde işlerin yavaş ilerlemesi ve vergilerin ağırlığı dikkat çeken konulardır. Belarus bankacılık sisteminin Türk bankalarıyla bütünleşmiş faaliyet yürütememesi de önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁷⁰

Belarus ekonomik mevzuatının belirsizliği, ana göstergelerin istikrarsızlığı, gümrük mevzuatının sıkça değişmesi, kâr transferinde bankacılık sisteminin gelişmemiş olması da gerek Türk gerek genel olarak Batılı şirketlerin Belarus'taki faaliyetlerini zorlaştırmaktadır. Yine yatırımcı şirketler elde ettikleri kârı yurtdışına transfer ederken zorluk ve gecikme yaşamaktadırlar. Bütün bunlar Belarus'taki Türk yatırımlarının potansiyelinin çok altında kalmasına neden olmakta, ticaret hacminin daha fazla artmasını engellemektedir.

¹⁶⁹ "Belarus Türk Yatırımcıları Bekliyor", **Turcomoney**, <http://www.turcomoney.com/belarus-yatirimcileri-bekliyor.html>, 1 Aralık 2014, Erişim Tarihi:24.11.2015.

¹⁷⁰ Ali Rıza ARSLAN, "Açılış Konuşması-3", **Belarus-Türkiye: İşbirliği Yolları II. Uluslararası Bilimsel Konferansı**, Belarus Devlet Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Fakültesi, Minsk 25 Şubat 2011, 190.

III. BÖLÜM

TÜRKİYE'DEKİ BELARUSLULAR VE İSTİHDAM ALANLARI

III.1. Türkiye'ye Geliş Nedenleri

1960'lara kadar dışarı kapalı bir ülke olan ve döviz için Batı ülkelerinden gelenleri teşvik amacıyla sınır politikalarını esneten Türkiye 1960'larda önce gurbetçilere, ardından da turistlere kapılarını aralamaya başladı. Türkiye'de 1980 sonrası uygulamaya konulan ekonomi politikaları, Türkiye ekonomisini köklü bir yapısal dönüşüm sürecine soktu. 1980'ler boyunca sürdürülen ücretleri baskı altına almaya yönelik büyüme stratejisi uygulandı. Bu durum Türkiye'de 1980-1988 döneminde emek gelirlerinde ciddi düşüşlerin yaşanmasına neden oldu. Türkiye 1990'lı yıllara dışa açık bir ekonomi olarak girdi. 1989-1993 döneminde ücretlerdeki reel artış karşısında emek maliyetlerini düşürme arayışları, düşük ücretli kaçak göçmen işgücüne talep yarattı ve bu talep kaçak göçmen işgücünün yönünü Türkiye'ye çevirmesinde etkili oldu. Aynı dönemde Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından geçim olanaklarını kaybeden milyonlarca insan göç yoluna koyuldu. Türkiye'nin Sovyetler Birliği'nden ayrılan ülkelere yönelik esnek vize uygulamaları da Türkiye'nin kapılarını bu insanlara araladı. Dolayısıyla eski SSCB cumhuriyetlerinden birçok kişi Türkiye'ye gelip yerleşti. Belarus Cumhuriyeti de bu bağlamda istisna değildir.¹⁷¹

1990'lardan sonra Doğu Bloğu'nun çökmesi ile Türkiye'de çeşitli sektörlerde çalışan yabancı işçiye daha sık rastlanır hâle geldi. Böylelikle Türkiye emek ihraç eden konumdan emek ithal eden ülke konumuna gelindi.¹⁷² Türkiye coğrafî olarak bazı eski Sovyet ülkelerine bulunan yakınlığından ötürü Rusya, Ukrayna ve Belarus gibi ülkelere gelenler tarafından yeni bir iş imkânı ve çıkış kapısı olarak

¹⁷¹ Taner AKPINAR, "Türkiye'ye Yönelik Kaçak İşgücü Göçü", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 5-8.

¹⁷² Saniye DEDEOĞLU, "Türkiye'de Göçmenlerin Sosyal Dışlanması", <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423870127.pdf>, Erişim Tarihi: 12.02.2016.

görüldü.¹⁷³ 1990'dan itibaren, BDT'den gelen turist sayısında artış olmaya başladığı ve 1992 yılından itibaren adeta bir patlamanın yaşandığı görülmektedir. 1989'da 43.369 kişi, 1990'da 223.211 kişi ve 1991'de 731.869 kişinin turist olarak geldiği kayıtlara geçerken, bu sayı 1992'de 1.241.010 kişiye çıktı ve izleyen yıllarda artarak devam etti.¹⁷⁴

Sovyet vatandaşlarının Türkiye'yi tercih etmelerinde birincil etken SSCB ülkelerindeki ekonomik, siyasal ve sosyal sorunlar, ikincil etken ise Türkiye'nin coğrafi konumu ve esnek vize uygulamalarıdır. Türkiye, 1990'ların başlarında eski Sovyet ülkeleriyle vize kolaylığı ya da muafiyeti sağlayan ikili anlaşmalar imzalamaya başladı. Dikkat çeken nokta ise bu anlaşmaların Türkiye'deki işverenlerin ucuz işgücü arayışı içinde olduğu döneme denk gelmesidir. Turistik seyahatleri kolaylaştırmayı amaçladığı belirtilen bu anlaşmalar kaçak işgücü göçünü teşvik etti. Ancak istenmeyen bir durum gibi görünse de kaçak işgücü göçleri ucuz yedek işgücü arayışı içinde olan sermaye çevreleri tarafından istenilen bir durumdur.¹⁷⁵

SSCB'nin çöküşü sonrası Türkiye'ye ilk gelenler küçük ölçekli kadın tüccarlardır. Sonrakilerse seks işçileri ve ev işçileridir. Türkiye göçler sırasında Rusya, Ukrayna, Moldova, Belarus, Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan ve Özbekistan gibi ülkelerden gelenler tarafından hedef ülke olarak görüldü. Yabancılar yerli kadın işçilere göre daha az ücrete çalışmaları, yabancı dil konuşabilmeleri, eğitilmiş olmaları, bunun yanında çalışma disiplinleri, sorumluluk duyguları ve iş bilinçleri bulunması gibi nedenlerle işverene daha cazip gelmektedir.¹⁷⁶

Türkiye'ye gelen eski Sovyet vatandaşlarının ev işleri ve çocuk ve yaşlı bakıcılığının yanı sıra, eğlence, fuhuş, inşaat, tekstil, gıda sektörlerinde çalıştığı

¹⁷³ Çiğdem ŞAHİN, "Türkiye'de Göçmen İşçiler Sorunu", <http://www.toprakisveren.org.tr/2015-104-cigdemshahin.pdf>, Erişim Tarihi:31.01.2016.

¹⁷⁴ Taner AKPINAR, **a.g.m.**, 12.

¹⁷⁵ Taner AKPINAR, **a.g.m.**, 11.

¹⁷⁶ Ayşe Emel AKALIN, "Türkiye'de Göçmen Ev İşçilerinin Çalışma Koşulları", <http://www.sosyalhaklar.net/2014/bildiriler/akalin.pdf>, Erişim Tarihi:12.02.2016.

tespit edildi. Fuhuş sektöründe Gürcistan, Moldova, Romanya, Ukrayna ve Rusya'dan gelen genç kadınlar istihdam edilmekte, ayrıca büyük şehirlerin tatil bölgelerinde eğlence sektöründe çalışmaktadırlar. Belaroslular ise genel olarak Türkiye'de bavul ticareti ve turizm sektörüyle uğraşmaktadırlar.¹⁷⁷

Belaroslular zaman içerisinde Türkiye'de tezgâhtarlık, tercümanlık, modelistlik ve mankenlik gibi sektörlerde de faaliyet gösterdi. Günümüzde ise nicelik bakımından artışta olan sektörler eğlence ve ev işleridir. Ayrıca Türkiye'deki eski Sovyet vatandaşlarının istihdam alanları geldikleri ülkelere göre değişkenlik göstermekle birlikte şöyle bir tasnif yapılmaktadır: *“Seks işçilerinin daha çok Ukrayna, Rusya, Moldova ve Romanya; ev işçilerinin Moldova, Türkmenistan ve Özbekistan ek olarak, Gürcistan ve Ermenistan; tekstil işçilerinin Moldova ve Romanya; lokanta ve gıda sektörü işçilerinin de Filipinler, Ukrayna, Pakistan, Bulgaristan ve Romanya; turizmde çalışanların Rusya başta olmak üzere, Belarus, Ukrayna, Moldova, Azerbaycan, Gürcistan ve Türkmenistan gibi ülkelere geldiği tespit edilmiştir”*.¹⁷⁸

Belaroslular da dâhil olmak üzere gelenlerin büyük bir kısmının kadın olmasının da açıklaması mevcuttur. SSCB'nin dağılmasıyla birlikte kadınların daha çok faal olduğu tarım, büro işçiliği, hafif sanayi, sosyal hizmetler ve eğitim sektörleri bu süreçte diğer sektörlerden daha fazla etkilendi. Bu durumda göç hareketleri içinde yoksulluk ve işsizlikten en çok kadınlar etkilendiğinden göç hareketlerinde nicelik bakımından sayıları daha belirgin olanlar da kadınlar oldu. IMF ve Dünya Bankası'nın tasarrufu teşvik eden ve sosyal yardımları kısıtlayıcı politikaları da çalışanların ve özellikle kadınların sosyal ve ekonomik haklarını azaltarak yoksulluğu daha da derinleştirdi.¹⁷⁹

¹⁷⁷ Arzu GÖKALP-Orhan Ersun CİVAN, “Göçmen İşçi Kavramı ve Göçmen İşçilerin İş Sağlığı ve Güvenliği”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, 245.

¹⁷⁸ Derya DEMİRDİZEN, “Türkiye’de Ev Hizmetlerinde Çalışan Göçmen Kadınlar”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, 330-331.

¹⁷⁹ Derya DEMİRDİZEN, **a.g.m.**, 327.

Bu dönemde ilk işten çıkarmalar ailenin geçimine destek olduğu düşüncesiyle kadınlara yönelikti. Bu çöküşten sonra işsiz kalanların üçte ikisi kadınlardı. Bu nedenle göç hareketlerinde kadın sayıları gözle görünür şekilde arttı. Bu durum aile yapılarında değişiklik yarattı, boşanmalar arttı ayrıca kadınlar ekonomik zorluklar sebebiyle aile içi şiddete maruz kaldı. Kadınların suç oranlarında artışın olduğu bir ortamda çocuklarını çetelere kaptırmama isteği de göç kararı almalarındaki etkenlerdendir. Böylelikle Türkiye’ye gelerek yeni ekonomik imkânlar elde etmeye ve geride kalanların refahını sağlamaya çalıştılar.¹⁸⁰

Araştırmalara göre göçmen işçilerin çoğunun asıl mesleği öğretmen, hemşire veya iktisatçıdır. Ancak kimi Rusça-Türkçe tercümanlık kimi tezgâhtarlık yapmakta kimi de matbaada işçi olarak çalışmaktadır. Bir kısmı maaşı düşük olması nedeniyle ülkelerinde devlet memurluğunu bırakarak göç etmekte veya emekli olduktan sonra Türkiye’ye çalışmaya gelmektedirler.¹⁸¹ Türkiye’de Ruslar ve Belaroslular genel olarak Antalya, Marmaris, Kuşadası, Çeşme, Çanakkale, Kocaeli, Yalova, Mersin ve Trabzon gibi kıyı kentleri ile İzmir, Ankara, Bursa, Adana ve İstanbul’da bulunmaktadır.¹⁸²

Her ne kadar zor şartlar altında çalışsalar da onlara yerli işçiler tarafından iyi gözle bakılmamaktadır. Kaçak işçilerin şu türden sorunlara yol açtığı ileri sürülmektedir: *“Bu işçiler haksız rekabete, kayıtdışı ekonominin yaygınlaşmasına, vergi ve sosyal güvenlik priminin kaybına yol açmakta, yerli kaçak işçiliği ve kötü çalışma koşullarını meşrulaştırmakta, sendikal hak ve özgürlüklerin kullanılmasını önleyici bir ortam yaratmakta, ayrıca kaçak göçmen işçiler yasadışı çalışarak kanunsuz menfaat sağlamakta, bu sayede kendi ülkelerine para transferi yapmakta ve bunun çalıştıkları ülkenin çıkarlarına zarar verdiği dile getirilmektedir”*. Ayrıca

¹⁸⁰ Çiğdem YALÇIN, “Türkiye’de Ev Hizmetlerinde Çalışan Göçmen Kadınlar ve Ekonomik Şiddet”, **Fe Dergi: Feminist Eleştiri**, 52.

¹⁸¹ N. ETİLER-K. LORDOĞLU, “Göçmenlerin Sağlık Sorunları: Ev Hizmetlerinde Bir Alan Araştırması”, Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu, <http://www.sosyalhaklar.net/2010/bildiri/lordoglu.pdf>, Erişim Tarihi:12.02.2016.

¹⁸² A. DENİZ - E. M. ÖZGÜR, “Rusya’dan Türkiye’ye Ulusaşırı Göç: Antalya’daki Rus Göçmenler”, **Ege Coğrafya Dergisi**, 20.

kaçak göçmen işçiler sınırları yasadışı yollardan geçen, vergi ve sosyal güvenlik primi ödemedi yasadışı çalışıp çıkar sağlayan ve işgücü piyasalarını terörize eden birçok soruna yol açan kişiler olarak algılanmaktadır. Nitekim cezaların yetersizliğinin yanında denetim personelinin yetersizliği, iş yasasının zayıflığı, yetkili makamların esnek tutumları ve sendikaların başarısızlığı gibi nedenler sonucu kaçak göçmen işçiliği önlenememektedir.¹⁸³

Türkiye’deki göçmenler arasında oturma iznine sahip olanların oranı oldukça azdır. İkamet izni çalışma izni almış olmak koşuluyla verilmektedir. Oturma izni bulunmayan göçmenler yasal istihdam, düzenli gelir, sağlık hizmetleri gibi kişisel güvenlik unsurlarına erişememektedir. Kanunî değişikliklere rağmen oturma ve çalışma izni almak oldukça pahalı ve bürokratik bir süreçtir.¹⁸⁴

III.2. İstihdam Alanları

Türkiye’ye başta Belarus olmak üzere eski Sovyet coğrafyasından gelenlerin istihdam edildikleri sektörler ev hizmetleri, eğlence sektörü ve bavul ticaretidir. Ancak gerek basın ve medya gerekse kötü çevreler tarafından yaratılan olumsuz imaj bunu görünmez kılmaktadır. Nitekim bu durum para kazanmak ve hayat standartlarını iyileştirmek üzere ülkelerini terk eden kadınların kategorize edilmesine neden olmakta ve onların çalışma alanlarını da daraltmaktadır.

III.2.1. Ev Hizmetleri

Türkiye’de başta Belarus olmak üzere eski Sovyet vatandaşlarının istihdam edildiği alanlardan biri ev hizmetleridir. Geniş anlamda ev içi hizmetleri kapsayan hizmetler, çocuk bakıcılığı, yaşlı ve hasta bakıcılığı ve gündelikçiliktir. Ev

¹⁸³ Taner AKPINAR, **a.g.m.**, 14-15.

¹⁸⁴ Ayşe ÜSTÜBİCİ, “Türkiye’de Göçün Kadınsılaşması: Seks İşçileri ve Ev İçi Hizmetlilerin Güvenlik Sorunlarını İlişkilendirmek”, http://www.umut.org.tr/UserFiles/Files/Document/document_AYSEN%20USTUBICI.doc, Erişim Tarihi:31.01.2016.

hizmetleri, yani ücretli ev işleri ev temizleyen işçilerle, dadı ya da hizmetçi olarak çalışan ve çalıştığı evde yaşayan işçileri kapsayan bir istihdam alanıdır. Ev hizmetleri sektöründe çalışanlar çoğunlukla kayıt dışı olarak istihdam edilmektedir.¹⁸⁵

Türkiye kaynakları sınırlı ve sosyal politika uygulamaları açısından yetersiz bir ülke olması sebebiyle ülke içerisindeki ailelerde yaşlı ve çocuk bakımı genel olarak kadının, yani annenin aslî görevi olarak görülmektedir. Ev hizmetleri bir anlamda kadınların daimî yüklenicisi oldukları ev içi işlerini başka kadınlara devrettikleri alandır.¹⁸⁶ Gelir düzeyi yüksek ailelerle sınırlı ve bir lüks olan ev işçisi istihdamı SSCB'nin dağılması ile bu dönemden itibaren orta sınıf aileler tarafından da cüzi ücretler karşılığında çoğunlukla eski Sovyet vatandaşlarından ev işçisi olarak istihdam edilmeye başlandı. Ev işçisi sayısı artmaya başlayınca göçmen kadınların Türkiye'de iş bulmalarına belli bir komisyon karşılığında yardımcı olan şirketler ortaya çıktı ve ciddi kazanç sağlayan bir sektör oluştu.¹⁸⁷

Dünya genelinde profesyonel mesleklerin uzun çalışma saatleri ve sık sık kent dışına yapılan iş seyahatleri gibi nedenler sonucunda ev işçiliğinin, ev hizmetlerini tam zamanlı olarak sunacak yatılı ev işçiliğine dönüşen bir modeli ortaya çıktı. Yatılı ev işçiliği sömürüye daha açık olmakla birlikte yabancı işçiler tarafından istenilen bir duruma dönüştü. Ev hizmetlerinde yatılı işçi olarak çalışmak, güvenlik, yapılacak işin geleneksel kadın işi olması, kalacak yer ve gıda harcaması yapmadan para biriktirebilmek gibi avantajları nedeniyle de çalışan tarafından tercih edildi. Ev işçiliğinde kadınların sınırdışı edilme korkuları nispeten azalmaktadır.¹⁸⁸ Ancak yasal düzenlemelerin dışında kalan bu işçiler Türkiye'nin geniş kayıt dışı ekonomisi için ucuz ve güvencesiz insan yığınları yaratmaktadır.¹⁸⁹

¹⁸⁵ L. ŞAHİN-Z. ERDEM, "Ev Hizmetlerinde Yabancı İşgücü İstihdamı", **Kamu-İş Dergisi**, 71.

¹⁸⁶ "Türkiye'de Göçmen Ev İşçilerinin Çalışma Koşulları", Ayşe Emel Akalın, <http://www.sosyalhaklar.net/2014/bildiriler/akalin.pdf>, Erişim Tarihi: 12.02.2016.

¹⁸⁷ Derya DEMİRDİZEN, **a.g.e.**, 333.

¹⁸⁸ S. ERDOĞDU-G. TOKSÖZ, "Kadınların Görünmeyen Emeginin Görünen Yüzü Türkiye'de Ev İşçileri", **Uluslararası Çalışma Örgütü, Çalışma Koşulları ve İstihdam Serisi**, 11.

¹⁸⁹ Saniye DEDEOĞLU, "Türkiye'de Göçmenlerin Sosyal Dışlanması", <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423870127.pdf>, Erişim Tarihi: 12.02.2016.

Ev hizmetleri çalışanları çalışma hayatının en kırılgan ve güvencesiz kesimlerinden birini oluşturmaktadır. Çoğu zaman iş ve sosyal güvenlik yasalarının koruması dışında bırakılan ev hizmetlileri günü birlik yaşamaktadırlar. İşten çıkarılma ya da ayrılma durumunda da onlara herhangi bir zorunlu ödeme veya tazminat ödenmemektedir. Kaza ve gebelik gibi durumlarda ise işlerini kaybetmeleri muhtemeldir. Uğradıkları riskler ve hastalıklar sebebiyle işe gidemedikleri günlerde de para kazanamamakta, herhangi bir iş sözleşmesine bağlı çalışmadıklarından işlerine kolaylıkla son verilebilmektedir. Dolayısıyla iş güvencesinden yoksun çalışmaktadırlar. Ayrıca çalışanların barınma ve beslenmede yetersizlik yaşaması da söz konusudur.¹⁹⁰

Uzun çalışma saatleri, belirsiz mesai ve süresiz işverenin hizmetine hazır olmaları en belirgin sorunlarıdır. Yatılı çalışan göçmen kadın işçiler işverenleriyle aile gibi bütünleştikleri ve yaptıkları iş görünmemekle birlikte sorumlulukları artmakta emekleri sömürüye açık olmaktadır. Dolayısıyla yatılı çalışma, göçmenler için hem maddî hem de manevî sömürünün kaynağı olmaktadır. Kaçak olmaları ve yasadışı çalışmaları onların işverenlerin gözünde potansiyel suçlu olarak adlandırılmalarına yol açmaktadır. Göçmen işçi çalıştıran kadınlar birbirlerine şu tavsiyelerde bulunmaktadırlar: “*Göçmen ev işçilerinin hemen pasaportuna el koyun, bunların hepsi hırsızdır dikkat edin, yabancı yatılı yardımcılara fazla para vermeyin, maaşlarının bir kısmına el koyun, telefonlarını kısıtlayın, dışarı çıkmalarına izin vermeyin*”. Nitekim onların pasaportlarına el konulması işçinin işverene bağımlılığını doğuracaktır.¹⁹¹ İşçilerin genellikle sağlık sigortaları ve iş kazası gibi sosyal güvenceleri yoktur. Buradaki en temel sorunlardan biri, göçmenlerin ülkeleriyle Türkiye devleti arasında sosyal güvenlik konularında ikili anlaşmalar olmadığından göçmen kadınların ödenecek sigorta primlerinden faydalanma imkânının olmamasıdır. Ayrıca hastalandıkları veya kaza geçirdikleri zaman

¹⁹⁰ Sinem YILDIRIMALP, “Türkiye’de Ev Hizmetinde Çalışanların Sorunları”, **Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 51.

¹⁹¹ Derya DEMİRDİZEN, **a.g.e.**, 330-340.

şikâyette bulunamamakta, sağlık hizmeti almak yüksek bedeller ödemelerine neden olmaktadır.¹⁹²

Karşılaştıkları en temel sorunlar şunlardır: İş tanımındaki belirsizlik, iş yüklerinin ağırlığı, ücretlerin düşüklüğü, çalışma sürelerinin uzunluğu, işin süreksizliği ve güvencesizliği, işçi sağlığı ve güvenliğine aykırı durumların fazlalığı, mahremiyetlerinin olmayışı, işverenlerin kötü tutum ve davranışları, beslenme ve barınma koşullarının yetersizliği, psikolojik-fiziksel taciz ve sosyal güvencelerinin yokluğudur.¹⁹³

Giderek yaygınlaşan ve bir sektör hâline gelen ev hizmetinde çalışanların kayıt altına alınması ve sigortalanması sağlanmalıdır. İş tanımındaki belirsizliğin giderilmesi, ücret, çalışma süreleri, fazla mesai, yıllık izin, kıdem tazminatı gibi birçok hakkın düzenlenmesi gibi hakların kazanılması amacıyla ev hizmeti çalışanlarına yönelik bireysel iş sözleşmesinin hazırlanması ve işverenlerin denetiminin sağlanması da önemlidir. Ayrıca örgütlenmelerinin önündeki engellerin kaldırılması da fayda sağlayacaktır.¹⁹⁴

III.2.2. Fuhuş

“İnsan ticareti” kuvvet kullanarak kaçırma, aldatarak nüfuzu kötüye kullanma, kişinin çaresizliğinden yararlanarak başkalarına kazanç veya çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temin edilmesi, devredilmesi, barındırılması ve teslim alınmasıdır. Dünya çapında genel olarak en sık rastlanan insan ticareti şekli olarak cinsel sömürü amaçlı insan ticareti yani “seks ticareti” gelmektedir. Seks ticareti ilk olarak XIX. yüzyılın sonlarında özellikle de Avrupa ve Kuzey Amerika merkezli “beyaz kadın ticareti” olarak ulusların gündemine geldi. Feminist kampanyalar sonucu 1904 yılında uluslararası bir sözleşme ile kadın ticareti

¹⁹² Çiğdem YALÇIN, **a.g.e.**, 53.

¹⁹³ S. ERDOĞDU-G. TOKSÖZ, “Uluslararası Çalışma Örgütü, Kadınların Görünmeyen Emeginin Görünen Yüzü Türkiye’de Ev İşçileri”, **Çalışma Koşulları ve İstihdam Serisi**, 17.

¹⁹⁴ Sinem YILDIRIMALP, **a.g.e.**, 57.

yasaklandı. 1949 yılında yine feministlerin etkisiyle Birleşmiş Milletler, Türkiye'nin de imza attığı ülkelerin fuhuşu engellemelerini, genelevlerini kapatmalarını ve fuhuştan kazanç sağlayanların cezalandırılmasını öngören radikal bir sözleşmeyi kabul etti.

Kadın ticareti 1980'lerden itibaren yeniden gündemdeki yerini aldı. Doğu Avrupa ve eski Sovyetler'den gerçekleştirilen kadın ticareti ile seks ticareti daha da arttı. Türkiye, Sovyetlerin dağılmasının ardından, seks ticaretinin hedef ve transit ülkelerinden biri hâline geldi. Seks ticaretinin artması sonucu Birleşmiş Milletler 2002 yılında "Sınır Aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi"ne ek olarak "İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol"ü imzaladı. Bu sözleşme, mağdurları korumayı ve desteklemeyi tavsiye ve devletler arasında işbirliğini teşvik ediyordu.¹⁹⁵

Seks ticareti diğer bir adıyla fuhuş, Türkiye'de yoğun olarak görülen sektörlerdendir. En genel tanımıyla fuhuş istek dışı maddî kazanç sağlamak amacıyla cinsel ilişkide bulunma demektir. Fuhuş sektörü içinde çalışan kişiyi tanımlamak için "fahişe", "hayat kadını", "seks işçisi" gibi tanımlar kullanılmaktadır. Fuhuşun toplumsal anlamda ahlaksız olarak tanımlanması nedeniyle bu sektörde çalışanların toplumla ilişkisi kesilmektedir. Ancak bu durum sektörün bir sömürü alanı olarak büyümesine, çocuk ve yetişkinlerin fuhuşa zorlanmasına neden olmaktadır. Fuhuşla mücadelenin yöntem ve anlayışına bakıldığında ise fuhuşu oluşturan koşullarla mücadeleden ziyade, fuhuş yapanla mücadele edilmektedir.¹⁹⁶

BM himayesinde İspanya'nın Madrid kentinde toplanan "Uluslararası Kadın Ticareti ve Kadına Karşı Şiddet Kongresi" raporunda Türkiye'yi seks işçilerinin en kötü muamele gördüğü dokuz ülkeden biri olarak gösterdi. Rapor Türkiye'nin

¹⁹⁵ Emel COŞKUN, "Türkiye'de Göçmen Kadınlar ve Seks Ticareti", **Çalışma ve Toplum Dergisi**, 187.

¹⁹⁶ Kuvvet LORDOĞLU, "Türkiye'deki Çalışma Hayatının Bir Parçası Olarak Yabancı Çalışanlar", <http://www.calismatoplum.org/sayi14/lordoglu.pdf>, Erişim Tarihi:10.02.2016.

fahişeliğin en fazla artış gösterdiği ülkelerin başında geldiğini de belirtmektedir. “Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi” (UODC)’nin raporuna göre, Türkiye insan kaçakçılığında ve seks kölesi ticaretinde hedef ülke noktası konumunda bulunan on ülkeden biridir. Uluslararası Göçmenlik Örgütü (IOM) de, Türkiye’de her yıl 5.000 kadının fuhuşa zorlandığını belirtmektedir.¹⁹⁷

Türkiye’deki yabancı işçiler için kısıtlayıcı istihdam yasaları ve sınırlı iş imkânları buraya gelen yabancıları kayıt dışı işlere yönlendirdi. İş fırsatları için geldikleri Türkiye’de biraz daha fazla para kazanmak için fuhuşa yönelindiklerinde ise seks ticaretine maruz kaldılar. Ancak yasal fuhuş ve seks hizmetleri üzerindeki sıkı devlet denetimi, düzensiz fuhuş üzerindeki denetim eksikliği ve güvenlik güçlerinin rüşvet üzerinden fuhuşa göz yumması kadınların gittikçe artan oranda fuhuşa dâhil olmasındaki önemli faktörlerdir. Fuhuş yapması hem vatandaşlık hem de Pasaport Kanunu ile yasaklanan göçmen kadınlar fuhuş iddiasıyla gözaltına alınırlarsa sınırdışı edilmektedirler. Ayrıca göçmen kadınlar fuhuş veya bulaşıcı hastalık taşımak sebebi ile vizeleri olsa dahi sınırdışı edilmektedirler.¹⁹⁸

Ülkesinden aracılarla eğlence sektörüne dâhil olmak üzere Türkiye’ye gelenler dansçı, garson ya da bakıcı olmayı beklerken kendilerini bu sektörün içinde bulmaktadırlar. Aralarında doktor, öğretmen ve mühendislerin bulunduğu Belarus dâhil olmak üzere eski Sovyet uyruklu bu kadınlar, vekil olarak da adlandırılan kadın satıcılarının şiddet dolu baskısı altında gece kulüplerinde, sokak başlarında veya otellerde fuhuş sektörünün halkası durumundadırlar. Tüm bunlarla birlikte sektörün yaklaşık 3-4 milyar Dolar civarında bir piyasadan oluştuğu tahmin edilmektedir. Medya ve kamuoyunda en çok tepki çeken grup olan seks işçilerinin sınır dışı edilme riski ev içinde çalışanlardan daha yüksektir. Seks işçiliğinin olası istismar durumlarında kendi ülke konsoloslarına başvurmadan da çekinmektedirler. “Pasaport Kanunu”na göre TC vatandaşı olmayan Türkiye sınırları içinde seks işçiliği yapamaz ve yakalanması hâlinde sınır dışı edilir. Girişleri yasaklanan

¹⁹⁷ Uğur BATI, “Hayatın Arka Sokakları: Seks işçilerine Karşı Toplumsal Şiddet”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 204-206.

¹⁹⁸ Emel COŞKUN, “Türkiye’de Göçmen Kadınlar ve Seks Ticareti”, 197.

göçmenler bir sonraki girişlerinde rüşvet ve insan kaçakçıları gibi daha güvensiz yollara başvurmuşlardır.¹⁹⁹

Seks işçiliğinin yaygınlaşmasında özellikle Rusya, Belarus, Ukrayna, Moldova ve Romanya'dan gelen kadınların büyük şehirler ve tatil beldelerindeki eğlence sektöründe iş bulmalarının payı büyüktür. Göçmen kadınların sayılarına ilişkin net bir bilgiye kayıt dışı çalışmaları nedeniyle erişmek oldukça güçtür. Kimi zaman medya kimi zaman televizyon dizileri aracılığıyla yapılan karalama kampanyası halk gözünde kötü kadın imajı olan göçmen kadınları sömürüye ve şiddete kadar uzanan kötü koşullara maruz bırakmaktadır. Genel olarak medya ve TV dizileri aracılığıyla vatandaşlarda oluşturulan göçmen kadın algısı ve zihinlerinde meydana gelen fikirler şu şekildedir: *“Göçmen ev işçileri; hırsız, tembel, ev sahibi erkekleri baştan çıkarmaya hazır, işgüzar, fitne ve kötü kadınlardır”*.²⁰⁰ Oluşturulan bu yanlış algı sonucu yardıma muhtaç bu kadınlar yıkılan ailelerin müsebbibi olarak ayıplandılar ve cinsel yolla bulaşan hastalıkların sorumluları olarak gösterildiler. Bu önyargı sonucu onlar tacirlerin, müşterilerinin ve polisin baskısına maruz kalmaktadırlar.²⁰¹

Fuhuş göçünden en fazla etkilenen bölgelerin başında eski Sovyet ülkeleri ile olan coğrafi yakınlığı sebebiyle Doğu Karadeniz bölgesi gelirken Trabzon bu göçten en fazla etkilenen illerin başında bulunmaktadır.²⁰² İstanbul'da ise Aksaray ilçesinde rutin olarak yapılan polis operasyonları sonucu fuhuş sektöründe çalışan yabancı uyruklu doktor, gazeteci, bankacı, öğretmen ve hemşire gibi mesleklere sahip seks

¹⁹⁹ Ayşe ÜSTÜBİCİ, “Türkiye’de Göçün Kadınsılaşması: Seks İşçileri ve Ev İçi Hizmetlilerin Güvenlik Sorunlarını İlişkilendirmek”, http://www.umut.org.tr/UserFiles/Files/Document/document_AYSEN%20USTUBICI.doc, Erişim Tarihi:31.01.2016.

²⁰⁰ Derya DEMİRDİZEN, **a.g.e.**, 333.

²⁰¹ Emel COŞKUN, “Türkiye’de Göçmen Kadınlar ve Seks Ticareti”, 196.

²⁰² “Fuhuş yapan kadınların meslekleri şaşırtıcı”, **Rize’nin Sesi**, <http://www.rizeninsesi.net/2014/12/12/fuhus-yapan-kadınların-meslekleri-sasırtıcı/#ixzz3yojU9yPD>, Erişim Tarihi:31.01.2016.

işçisi bulunmaktadır.²⁰³ Yine eski Sovyet ülkelerinden bavul ticareti yapmak için gelen kadınlar işleri iyi gitmeyip parasız kalınca fuhuşa yönelmektedirler.²⁰⁴

III.3. Türkiye’deki Belarussuların Genel Olarak Yaşadıkları Sorunlar

Kayıt dışılık, düşük ücret, niteliksiz iş ve düşük hareketlilik en başlıca problemleridir. Zorla çalıştırmak, hizmet ettirmek, fuhuş yaptırmak veya esarete tâbi kılmak maksadıyla tehdit, baskı ve şiddet uygulamak veya çaresizliklerinden yararlanarak rızalarını elde etmek gibi insanlık dışı uygulamalara maruz kalmaktadırlar. Yaptıkları iş nedeniyle uğradıkları vasıf kaybı ekonomik şiddetin yalnızca bir çeşididir. Uzun saatler, düşük ücret, yetersiz izin, dışarıdan soyutlanan çalışma ortamı, sınırlı hareketlilik gibi ağır çalışma koşullarının yanı sıra eve kapatılma, pasaporta el koyma gibi insan hakları ihlalleriyle karşılaşmaktadırlar. Kadınlar baskı ve şiddete uğrasalar dahi yasalar ve toplumun gözündeki kaçak işçi ve gönüllü fahişe konumları yardım almalarını engellemekte ve onları sessizleştirmektedir. Bu durumda sınırdışı edilme korkuları fuhuşa rıza göstermelerine neden olmaktadır.²⁰⁵

İşçiler işverenleri, meslektaşları veya müşterileri tarafından uygulanan cinsel tacize ve fiziksel şiddete uğramaktadırlar. Bu durum onların ruhsal sağlıkları üzerinde, düzensiz çalışma saatleri ve yaptıkları ağır işler de sağlıkları üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır. İstismara açık biçimde çalışan kaçak göçmen işçilerin yerine getirdikleri işlerin % 42.5’inin yerli işçilerin yapmak istemediği işlerdir. Bunların % 21.9’unu ağır ve yorucu, % 12.9’unu tehlikeli ve kaza riski yüksek, % 2.9’unu pis ve onur kırıcı, % 4.8’ini ise güvensiz ve istikrarsız işler oluşturmaktadır.²⁰⁶ Göçmen işçi çalıştıran neredeyse her işveren çalışanları üzerinde gücünü hissettirebilmek, korumasız, esnek ve uysal bir işgücü kaynağı sağlamak için

²⁰³ “Diplomalı Seks Köleleri”, **İnternet Haber**, <http://www.internethaber.com/diplomali-seks-koleleri-136482h.htm>, Erişim Tarihi:31.01.2016.

²⁰⁴ “Bavul Ticareti İçin Geldi Fuhuşa Sürüklendi”, **Sabah**, 26.06.2015.

²⁰⁵ Emel COŞKUN, “Türkiye’de Göçmen Kadınlar ve Seks Ticareti”, 202.

²⁰⁶ A.GÖKALP-O. E. CİVAN, “Göçmen İşçi Kavramı ve Göçmen İşçilerin İş Sağlığı ve Güvenliği”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, 248.

sık sık ücretleri düşürmek, yerli işgücü üzerinde baskı kurmak, işçi sınıfını kendi içinde bölmek gibi uygulamalara gitmektedir.²⁰⁷

Yasadışı durumları onları işveren karşısında çok daha savunmasız ve sömürüye açık hâle getirmektedir. Ayrıca yasal olmayan durumlarından ötürü polisi kendileri için tehdit oluşturan bir unsur olarak görmektedirler. Özellikle fuhuş sektöründe yaratılan göçmenlerin gönüllü çalışma imajı bu ortamda insan tacirlerinin baskı ve tehditleriyle birlikte onları borçlandırarak sömürmelerine yol açmaktadır. Yeni dönem kölelik sistemini anımsatan yaşam koşulları bulunan seks işçileri art niyetli insanların elinde istismar edilmektedirler. İnsanların aşağılayıcı ifadeyle baktıkları seks işçileri TV ve medyanın yarattığı olumsuz imaj ve bilgisiz çevrelerin yönlendirmeleri nedeniyle toplum tarafından dışlanmaktadır. Genel olarak eski Sovyet bloğundan gelen her sarışın kadının üzerine yapışan “Nataşa” damgasının onları rahatsız ettiği düşünülmemektedir.

Sadece geride bıraktıkları aileleri için kendilerini feda eden bu insanlar oldukça cesurdurlar. İnsanların küçümseyici bakışlarına, küfürlerine, aşağılamalarına, şiddetlerine, tacizlerine ve meslekleri nedeniyle mecbur ve rızası varmış gibi kabul edilebilir bir olay olarak bakılan kimselerin tecavüzlerine, yine meslekleri nedeniyle hor görülerek onurları ve gururları kırılmaz söylemlerine karşın ses çıkarmadan yaşamaya çalışmaktadırlar. Onlar toplum tarafından ötekileştirilmekte ve yasal olmayan konumları itibariyle herkes tarafından istismar edilmektedirler. Mahkûm oldukları araçların elinde onların isteklerine rıza göstermektedirler. Durumları ne sağlık hizmeti almalarını ne de hayatî tehlikeleri bulunduğu için tehdit olarak gördükleri polisten yardım istemelerini imkânsız kılmaktadır.

²⁰⁷ Çiğdem ŞAHİN, “Türkiye’de Göçmen İşçiler Sorunu”, <http://www.toprakisveren.org.tr/2015-104-cigdemshahin.pdf>, Erişim Tarihi:31.01.2016.

III.4. Karma Evlilikler

Türkiye-Belarus münasebetlerinin önemli bir boyutunu da “karma evlilikler” oluşturmaktadır. Belarus’ta çalışan Türk vatandaşları burada aile kurdukları gibi, Türkiye’ye bavul ticareti ya da turizm amaçlı gelen Belaruslu kadınlar da Türk erkekleriyle evlenmişlerdir. Gerek Rus gerek Belarosluların evlilik gerekçeleri aynıdır. Dolayısıyla eski SSCB cumhuriyetlerinden gelen kadınlar arasında pek bir ayırım yapılmamakla birlikte günümüzde Türk-Belarus karma evliliği ailesi mevcuttur. Karma evlilikler uluslararası göçler sonucunda meydana gelen ve Türkiye’de sıkça görülen bir olaydır. Türkiye’ye gelen göçmenlerin ülkede çalışmalarına katkı sağlayan, yasadışı konumlarına yasal statü kazandırarak ülke vatandaşlığına aday olarak giriş hakkı veren ve sosyal hizmetlere erişimlerini kolaylaştıran bir durumdur.

Türklerin genel olarak Rus ve ardından Belarus kadınıyla tanışmasıyla birlikte evliliğe giden süreçte geçmişte bazı önemli olaylar yaşandı. 1917 Ekim Devrimi sonrasında ülkesinden kaçan 100.000’lerce eski Sovyet kadınının bir bölümü Türkiye’ye sığınmaya başladı. O zamanlar kimilerinin “Haroşa” adını taktığı bu kadınlar, Türk toplumunu özellikle de İstanbul’u farklı tavırları, kültürel birikimleri ve güzellikleriyle derinden etkilediler.²⁰⁸ Bu süreçte bu kadınların çoğu birkaç yılda başka ülkelere gittiler. Fakat az da olsa Türkiye’de kalanlar da oldu. Eski Sovyet kadınlarıyla kitlesel olarak tanışma süreci ve uzun süreli ilişkilerin yaşanması Sovyetler Birliği’nin yıkılışına bağlı olarak 1990’lı yılların başında ortaya çıktı. Bavul ticareti, turizm ve fuhuş gibi işler sonucu eski Sovyet cumhuriyetlerinden gelen kadınlarla Türk toplumu ve özellikle de Türk erkekleri tanışmaya başladı. Ancak Türk toplumunun olumsuz önyargısı nedeniyle farklı amaçlarla Türkiye’ye gelen kadınlar birbirine karıştırıldı. Sonucunda ise bir nefret söylemi olarak “Nataşa” kelimesi yaratıldı.²⁰⁹

²⁰⁸ Bu konu Türkiye’de araştırmalara da konu olmuştur: Bülent BAKAR, *Beyaz Ruslar Esir Şehrin Misafirleri*, Tarihi Kitabevi, İstanbul 2015.

²⁰⁹ “Türk-Rus Aşkları ve Evlilikleri; “Nataşa” Söyleminden Ortak Çocuklara”, **T24**, <http://t24.com.tr/haber/rus-kadınınin-sirri-nerede,266078>, 31.07.2014, Erişim Tarihi:12.10.2015.

Tüm olumsuzluklara rağmen iki tarafın da birbirini tanmasına yardımcı olan münasebet karma evlilik gerçekleştirildi. Karma evlilik nedenlerinden biri de evlilik göçüdür. İş seyahati, eğitim veya tatil amacıyla Türkiye'ye gelen kadınlar yaşadıkları ilişkileri daha ileri taşıyarak evlilikle sonuçlandırmaktadır. Evlilik nedenlerine gelince ekonomik güvence ve iş, refah, vatandaşlık hakkı kazanma, aşk, yabancı bir yerde yaşama isteği veya aile sorunlarından kaçış, kadınların yabancı erkeklerle yaptıkları evlilik nedenleri arasında yer almaktadır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Karadeniz kıyılarındaki kentsel yerleşmelere Türkiye'nin güneyindeki turistik merkezlere gelen ve evlenerek buralara yerleşen kadınların sayısı oldukça fazladır. Yine Antalya, SSCB'nin çözülme süreciyle Ruslar ve Belaroslular için önemli bir turistik bölgeye dönüştü. Örneğin yalnızca Antalya'nın Manavgat ilçesinde 2009 yılında 275 evliliğin gerçekleştiği belirlendi.²¹⁰

Belaroslular genel olarak tatil, eğitim veya iş için Türkiye'ye gelmektedirler. Ancak gerek Türk örf ve gelenekleri gerek İslamiyet'in etkisi ve gerekse kendi ülkelerine kıyasla Türkiye'deki daha iyi yaşam standartları onların Türk erkekleriyle evlenerek hayatlarına burada devam ettirmelerine neden olmaktadır. Sayıları hakkında kesin veriler bulunmamakla birlikte Belarüs-Türk karma evliliklerine dair basın ve medyada bilgi bulunmaktadır. Belki de bu alanda en ünlü isim Belarüslü Katya Şulkeviç ile evli olan Kumarhaneciler Kralı olarak bilinen Princess Otelleri'nin sahibi Sudi Özkan'dır. Şu anda 3 milyar Dolar serveti olduğu tahmin edilen Türk işadammının dünya genelinde 35 kumarhanesi ve 16 oteli bulunmaktadır.²¹¹

Karma evlilik çocuklarına örnek de Sudi Özkan'ın çalışanlarından biri olan Marina Güzelyurt'tur. Minsk'te 4 kumarhanesi bulunan ve beşincisini açmak için hazırlık yapan Sudi Özkan'ın yanında çalışan Belarüs Devlet Üniversitesi Biyoloji bölümünü bitiren ve annesi Belarüslü, babası Türk olan Mariana Güzelyurt 6 yıldır

²¹⁰ A. DENİZ - E. M. ÖZGÜR, **a.g.e.**, 153-154.

²¹¹ "Tarifeli Sevmiyor Diye Jet Aldım Yine Olmadı", **Milliyet**, 23 Temmuz 2011.

Sudi Özkan'a ait kumarhanede krupiyerlik yapıyor. Marina, babasının tatil için gittiği Minsk'te annesiyle tanıştığını ve İstanbul'da evlendiklerini söylüyor.²¹²

Türk-Belarus karma evliliklerinde iş, turizm, eğitimin yanında Belaruslu kadınların Türk erkekleriyle evlenmesinde İslamiyet'in etkisi büyüktür. Belaruslu turist Pina'nın hayatı buna en güzel örnektir. Tatil için geldiği Alanya'da İslamiyet'ten ve dönem olarak denk geldiği Ramazan ayından etkilenen Belaruslu turist Tatiana Pina İslamiyet'e geçti. Müslüman olarak Ayşegül ismini alan turist ardından iki yıl önce tanıştığı Alanya'da turizm sektöründe çalışan iş arkadaşı Oğuz Ezgen ile evlendi.²¹³ İslamiyet'ten etkilenerek Müslümanlığı seçen bir diğer Belaruslu turist de Volga Mikhaleviç'tir. Turist olarak gelen Volga Mikhaleviç İslam dininden etkilenerek Bursa İl Müftülüğü'ne giderek Müslüman oldu ve Meryem adını aldı.²¹⁴

Türkiye'ye turist olarak gelerek burada evlenen Belaruslu kadınların dışında Belarus'a çalışmaya giden Türk erkekleri de Belaruslu kadınlar ile evlenmekte ve Türk-Belarus karma evlilikleri gerçekleştirmektedirler. Belaruslu İrina Danilova Belarus'ta tanıştığı ve özel bir şirkette çalışan Türk genci Ömer Biçer ile evlendi. Evliliğin ardından Türk örf ve geleneklerinden, özellikle İslam dininden etkilenen Danilova kendi isteği ile eşinin tatil için ailesinin yanına geldiği Mersin'de Müslüman olarak "İrem" ismini aldı.²¹⁵

Yine turizm amaçlı ülkeye gelen ve burada Türklerle evlenen Belaroslular da mevcuttur. 2012 yılında Kuşadası'nda bir otelde barmen olarak çalışmaya başlayan

²¹² "Belarus'ta Türk Krupiyerler", **Vatan**, 12 Aralık 2011.

²¹³ "Tatil İçin Geldiği Alanya'da Ramazan'dan Etkilenen Belaruslu Turist İslamiyet'i Seçti", **Yeni Şafak**, 21 Eylül 2007.

²¹⁴ "Bursa'ya Turist Amaçlı Gelen Volga Mikhaleviç Müslüman Oldu", **Bursa'da Bugün**, <http://m.bursadabugun.com/haber/bursa-ya-tatile-geldi-musulman-oldu-428521.html>, Erişim Tarihi: 12.05.2016.

²¹⁵ "Belarus'ta Tanıştığı Türk Genci İle Evlendi", **Haber7.com**, <http://m.haber7.com/haberDetay.php?id=740697>, Erişim Tarihi:12.05.2016.

Süleyman Kaykı, aynı otele Belarus'un Minsk şehrinden tatil yapmaya gelen Oleçka Rogozina ile evlendi.²¹⁶

Türk-Belarus karma evliliği siyasî ve iş dünyası alanlarında da görülmektedir. CHP Antalya Milletvekili Gürkut Acar'ın oğlu Deniz Acar ve Belaruslu Marina Çernikava ile Antalya Ramada Plaza Otel'de gerçekleşen düğünde dünya evine girdi.²¹⁷ Bursa'nın iş dünyası ve cemiyet hayatının önemli isimlerinden olan tekstilci işadamı Sabahattin Yedikardeş ve eşi Suzan Yedikardeş'in oğulları Sinan Yedikardeş de Belaruslu Alina Vasilyeva ile evlendi.²¹⁸

Rus ve Belaruslu gelinler tarafından Türkiye'nin yaşam yeri olarak tercih etmesinde maaşların fazla, çalışma koşullarının daha iyi ve yaşamın daha ucuz olması gibi ekonomik nedenler öne çıkmaktadır. Bunların ardından sırasıyla, sosyal olanakların elverişliliği ile bazılarının akraba ve arkadaşlarının varlığı, Türk vatandaşlarıyla evlilik gibi sosyal nedenler ve ülkelerine yakınlık, iklim ve çevrenin güzellikleri gibi coğrafi nedenler de gelmektedir. Belaruslu kadınlar Türk erkekleri ile evlenirken onların karakteristik özelliklerini dikkate almaktadırlar. Özellikle Türkiye'de erkeklerin eşlerine bakma zorunluluğu, onlara ilgili tavırları ve koruma içgüdüğü Türk erkeklerinin Rus erkeklerine göre saygılı ve kibar tavırları kadınların hoşuna gitmektedir.²¹⁹ Türklerin ataerkil bir millet olması sebebi ile erkeğin evine ve ailesine sahip çıkması, komşuluk ve akrabalık ilişkileri, aile bağlarının kuvvetli olması, aile içi disiplin, gelenek ve göreneklere bağlılık, çocuk-ebeveyn ilişkileri ve iyi çocuk terbiyesi, büyüklere saygı, vicdan ve merhamet duygularının yüksek olması yine Türk erkeğini cazip kılan etkenlerdir. Kültürel ilişkilerdeki yakınlaşmanın hızını belirleyen bir etken olarak Türk-Belarus/Rus karma evlilikleri öne çıkmakla birlikte

²¹⁶ "İncirliova'ya Belaruslu Gelin", **Aydın Denge**,
<http://www.aydindenge.com.tr/magazin/04/07/2014/incirliovaya-belaruslu-gelin>, Erişim Tarihi:12.05.2016.

²¹⁷ "CHP Antalya Milletvekili Gürkut Acar'ın Mutlu Günü", **Haber Hürriyeti**,
<http://www.haberhurriyeti.com/vekil-oglu-belaruslu-gelin-79921.html>, Erişim Tarihi:12.05.2016.

²¹⁸ "Belarus'tan Bursa'ya Gelin Geldi", **Park Magazin**,
http://www.parkmagazin.com.tr/ParkMagazinHaber.asp?Id=Belarus%E2%80%99tan_Bursa%E2%80%99ya_gelin_geldi, Erişim Tarihi:12.05.2016.

²¹⁹ "Antalya'nın Rus Patroniçeleri", **Sabah**, 08 Ağustos 2010.

bunlarla ilgili net bir rakam yoktur. Resmi olmayan verilere göre bu sayı 100.000'den 500.000'e kadar değişiklik göstermektedir. Sayı olarak Belaroslulardan daha fazla olduklarından sayıları nispeten daha rahat hesaplanan Rusların Türkiye'de yarım milyon civarında oldukları söylenmekte ve bunların çoğunu Türklerle evlenmiş Rus kadınları oluşturduğu belirtilmektedir.²²⁰

Karma evlilikler sonucu Türkçe ve Rusça bilen iki kültürü yakından tanıyan sentez bir nesil yetişmektedir. Türk-Belarus/Rus karma evliliklerinden her anlamda çok kültürlü çocuklar meydana gelmektedir.²²¹ Belarussu/Rus anneler karma evliliklerden doğan çocukların iyi bir eğitim almalarının sağlanması için yoğun çaba göstermektedirler. Çocuklarının Türk çocukları gibi yaşaması gerektiğine inanmaktadırlar. Ancak eğitim olarak Rus tarzı eğitim almalarını istemektedirler. Aynı zamanda onların Rusça'yı ve Rus geleneklerini de öğrenmelerini istemektedir. Fakat bu durumda aile içinde yoğun olarak fikir çatışmaları da yaşanmaktadır. Türk aileleri tamamen kendi dinî inançlarına, kültürüne, örf ve adetlerine, yaşam tarzına ve eğitim anlayışına uygun çocuklar yetişmesini istemektedirler. Genellikle aileler arasında anlaşma sağlanmakla birlikte az da olsa sorunlara da yol açmaktadır.²²²

Karma evliliklerde normal evliliklerde olduğu gibi gibi boşanmalar da yaşanmaktadır. Türk-Belarus/Rus karma evliliklerinin sonlanmasında en çok karşılaşılan sorunlar, farklı dil, din ve kültürden gelmenin yol açtığı sıkıntılardır. Resmî olmayan verilere göre Türk-Belarus/Rus evliliklerinde her dört evlilikten biri ilk yılın sonunda boşanma ile sonuçlanmaktadır. Bu evliliklerden doğan çocukların hangi kültürü benimseyecekleri ise en büyük sorunlardan birisidir. Müslüman Türk mü yoksa Ortodoks Belarussu mu? İki kültürde sıkışıp kalan çocuklar başta problem gibi gözükmesine de aslında ileride aileyi ikileme düşürmekte ve görüş farklılıklarını ortaya çıkartmaktadır.²²³

²²⁰ "Kuzeydeki Hısmılarımız: Ruslar", **Univerus**, <http://www.univerus.net/tr/kuzeydeki-hisimlarimiz-ruslar/>, Erişim Tarihi:12.10.2015.

²²¹ "Puşkin Okuyup İvedik Seyreden Çocuklar", **Milliyet**, 14 Şubat 2010.

²²² A. DENİZ - E. M. ÖZGÜR, **a.g.e.**, 162.

²²³ "Kuzeydeki Hısmılarımız: Ruslar", **Univerus**, <http://www.univerus.net/tr/kuzeydeki-hisimlarimiz-ruslar/>, Erişim Tarihi:12.10.2015.

Rusların uyum sürecini atlatmalarına katkıda bulunabilmek, evliliklerden doğan çocukların kültürel ihtiyaçlarını karşılamak ve Rus kültürünü de öğrenebilmeleri için şehir belediyeleri desteğiyle “Rus Kültür Günleri” düzenlenmektedir.²²⁴ Çocuklar sanatsal ve sportif yönlerini geliştirmek üzere kimi zaman ücretli kimi zaman da belediyeler tarafından düzenlenen ücretsiz kursları kullanmaktadır. Kültürel olarak iki toplumu yakınlaştırmak ve bu kültürel çeşitliliği anlatabilmek adına çeşitli eğitim kurumları da açılmaktadır. İstanbul’da yaklaşık 150 bin civarında Rus/Belarus-Türk olan karma evliliğin gerçekleştirildiği belirtilmektedir. Ancak bu kültürel farklılık nedeniyle aileler arasında yeterli olmayan iletişimi arttırmak için çok fazla kurum bulunmamaktadır. İstanbul’da bu açığı gidermek ve Türk-Belarus/Rus evliliklerinden doğan iletişim sorununu çözmek için anne Ludmilla Ürkmez kızı Katerina Ece Sugackhova ile beraber Katyuşa Rus Kültür ve Sanat Derneği’ni kurdu. Anne ve kızı, önemli bir adım atarak aynı zamanda iki ülke kültürü arasında da köprü vazifesi görmektedir. Kurumda hem iki ülkenin dili öğretilmekte, hem de kültürel ve sanatsal eğitimler ile iki ülke kültürünü tanıtarak adaptasyon süreci minimuma indirilmektedir. Burada yaşayan çocuklara okullarından arta kalan zamanlarda Rus sistemine göre eğitim verilmektedir. Nitekim kurum, Türkiye’ye gelmiş Rusların çocuklarınının adaptasyon sürecini minimize etmek ve Türkçe öğrenmelerini sağlayarak ilkokul, ortaokul ya da liseye yabancılık çekmeden gitmelerine destek olmaktadır.²²⁵

Doğrudan Belarosluların Türkiye’de kurdukları dernekler yoktur. Belaroslular Rusların kurdukları derneklerin faaliyetlerine katılmaktadırlar. Bunlardan biri de Türk - Rus Kültür Merkezi’dir. Merkez halklar arasında dostluk köprüleri kurmakta ve Rusya ile Türkiye kültürel zenginliklerinin karşılıklı olarak tanıtımına büyük katkı sağlamaktadır. Düzenlenen etkinliğe Rus ve Türk aileleri yoğun ilgi göstermektedir. Etkinliklerde iki kültürü tanıtan halk şarkıları

²²⁴ A. DENİZ - E.M. ÖZGÜR, **a.g.e.**, 165.

²²⁵ “Türkiye ve Rusya Arasında Köprü Kuruluyor”, **Kentimsisli.com**, <http://www.kentimsisli.com/haber/turkiye-ve-rusya-arasinda-kopru-kuruluyor-570.html>, Erişim Tarihi: 12.10.2015.

söylenmekte, yuvarlak masa toplantıları, ebru, hat, Rus tiyatro örnekleri, Rus ve Türk halk dansları icra edilmektedir.²²⁶

Türkiye’de bulunan göçmenler karma evlilikler sayesinde rahat bir yaşam sürmektedirler. Ancak evlilikler kimi zaman aşk evliliği kimi zaman ise yasal statü kazanabilmek adına bir miktar para karşılığında yapılan formalite, diğer bir deyişle sahte evliliklerdir. Göçmenler de aşk evliliği yapmakla birlikte yoğun olarak yapılan formalite evlilikler yoluyla T.C. vatandaşlığına başvurarak kişisel güvenlik alanlarını genişletmek için mücadele etmektedirler. Onlar için evlilik karşılaştıkları güvenlik sorunları nedeniyle bir anlamda koruma kalkanı hâline gelmektedir. Kendilerini korumak için ikili ilişkilerden kurulu bir güvenlik mekanizması oluşturmaktadırlar.

Sahte evlilik yoluyla yasal statü talep edenlerin neredeyse yarısı Türkiye’ye seks sektöründe ve ev içi hizmetlerinde çalışmak üzere gelenlerden oluşmaktadır. Ancak vatandaşlık alınması pek kolay değildir. Türk ile evli olan yabancılar, vatandaşlığa kabul için geçmesi gereken 3 yılı doldurmadan doğrudan Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na istisnai çalışma izni için başvurabilirler. Fakat çalışma izni, evliliğin sona ermesi veya sahte evlilik yapıldığının belirlenmesi durumunda geçerliliğini yitirmektedir.²²⁷

Evlilikler sonucu vatandaşlığın kazanılması için bir takım hukukî kurallar bulunmaktadır. Bir Türk vatandaşı ile evlenme, doğrudan Türk vatandaşlığını kazandırmaz. Ancak bir Türk vatandaşı ile en az üç yıldan beri evli olan ve evliliği devam eden yabancılar Türk vatandaşlığını kazanmak üzere başvuruda bulunabilirler. Başvuru sahiplerinde; aile birliği içinde yaşama, evlilik birliği ile bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmama, millî güvenlik ve kamu düzeni

²²⁶ “Türk-Rus Kültür Merkezi’nden Moskova’da “Benim Ailem” Festivali”, **HaberRus**, <http://haberrus.com/video-gallery/2012/05/16/turk-rus-kultur-merkezinden-moskovada-benim-ailem-festivali.html>, Erişim Tarihi: 12.10.2015.

²²⁷ Ayşe ÜSTÜBİCİ, “Türkiye’de Göçün Kadınsılaşması: Seks İşçileri ve Ev İçi Hizmetlilerin Güvenlik Sorunlarını İlişkilendirmek”, http://www.umut.org.tr/UserFiles/Files/Document/document_AYSEN%20USTUBICI.doc, Erişim Tarihi: 31.01.2016.

bakımından engel teşkil edecek bir hâli bulunmama şartları aranır. Başvurudan sonra Türk vatandaşı eşin ölümü nedeniyle evliliğin sona ermesi hâlinde aile birliği içinde yaşama şartı aranmaz. Evlenme ile Türk vatandaşlığını kazanan yabancılar iyi niyetli iseler Türk vatandaşlığını muhafaza ederler. Bir Türk vatandaşı ile evli olan ve eşiyile Türkiye’de evlilik birliği içinde yaşayan veya evlilik birliği en az üç yıl sürdükten sonra sona ermiş olmakla birlikte Türkiye’de yerleşmiş olan yabancılar ile onların Türk vatandaşı eşinden olan çocuklarına, bu kanunda öngörülen sürelerle tabi olmaksızın çalışma izni verilebilir.²²⁸

Karma evliliklerden doğan çocuklarla iki tarafın yakınları da düşünüldüğünde yüz binlerce kişiyi ilgilendiren bir konu ortaya çıkmaktadır. Ama evlilik kararıyla birlikte iki tarafta da hemen önyargılar devreye girmekte ve zorluklar başlamaktadır. Gelinin ailesi Türk damat, damadın ailesi ise Rus gelin fikrinden önceleri pek hoşlanmamakta ve açıkça tepki göstermektedir. Bunun nedeni, Rusların daha kapalı bir toplumda yetişmesi, dış dünyayı ve kurallarını benimsemelerinin daha uzun sürmesi, gittikleri ülkede anne-baba desteğinden yoksun kalması, adaptasyon ve dil sorunları çekmeleridir.

Evlilikler sonucunda dahi Türkiye’de yaşayan Belarussular/Rusları rahatsız eden birçok şey bulunmaktadır. Kültürel farklılıklar ve dil sorunu bunların başında gelmektedir. Ayrıca Rusya’da çok kullanılan popüler bir isim olan Türklerin ağzında hakarete dönüşen “Nataşa” yakıştırmasıdır. Rus gelinleri rahatsız eden bir başka şey ise onlara taciz dolu bakışların atılmasıdır. Ayrıca habersiz yatıya gelen ve uzun süreler kalan akrabalar, birçok şeye karışan kaynanalar, sık sık gidilen misafirlikler, büyüklerin elini öpme alışkanlığı rahatsız oldukları başka sorunlardır.²²⁹

Karma evlilikler sonucu göçmenlerin yaşadıkları sıkıntılara bakıldığında iki ülke okulları arasında diploma denkliğinin olmaması da önemli bir sorundur. Aileye

²²⁸ A. DENİZ - E. M. ÖZGÜR, **a.g.e.**, 154.

²²⁹ “Rus Gelinler-Türk Damatlar”, **Gazeteport**, <http://www.gazeteport.com/yazar/26/cenk-baslamis/1901/rus-gelinler-turkdamatlar>, Erişim Tarihi:12.10.2015.

özlem, sosyo-kültürel uyumsuzluk, ayrımcılık, tacize ve sosyal baskıya uğramak da belirtilen başka sorunlardır.²³⁰

Karma evliliklerde çok sonraları ortaya çıkan fakat son derece önemli bir sorun da hem Türkiye Cumhuriyeti, hem de Belarus pasaportu taşıyan Türk-Rus/Belarus evliliklerinden olma erkek çocukların askerlik sorunudur. Mevcut düzenlemeler bu statüde olan çocukların hem Belarus'ta, hem de Türkiye'de iki kez askerlik yapmalarını gerektirmektedir. Çünkü iki ülke arasında bir muafiyet anlaşması mevcut değildir. Ancak Rusya'da askere giden, Türkiye'de askere çağrılan bazı gençler en iyi ihtimalle bedelli askerlik yaparak sorunu çözmeye çalışmaktadırlar. Ama Belarus'ta askerlik yapan, sonra ailesiyle birlikte Türkiye'ye kesin dönüş yapmak durumunda kalan çocukların artık bedelli askerlik hakkı da kalmamakta, bu durumda çifte askerlik kaçınılmaz olmaktadır.²³¹

Sonuç olarak farklı etnikten veya dinden gelen insanların yaptıkları karma evlilikler kültürel çeşitlilik sağlamaktadır. Çünkü iki farklı toplumun birbirinin tarihinden adetlerine, diline, gelenek ve göreneklerine, müziğine, edebiyatına, danslarına, yaşam tarzına varana kadar tüm kültürünü öğrenmektedir. Bunun sonucunda iki taraf da kültürlerinden etkilenmekte ve sentez bir medeniyet ortaya çıkmaktadır. Nitekim aile; kültürün, geleneğin ve tarihin taşıyıcısıdır. Türk-Belarus/Rus evlilikleri neticesinde dünyaya gelen iki kültürü de yakından tanıyan bir nesil yetişmektedir. Daha sağlam temelli evlilikler için Belarus/Rus kadınları Türk erkekleri ile duygusallığın yanında mantıksal olarak da düşünmelidirler. Bu sayede yetişecek yeni nesil gelecekte iki ülkenin kültürel ilişkilerine ciddi katkılar sağlayacaktır. Kültürel farklılıkların ortadan kaldırılması için iki dilde eğitim verecek daha çok okul ve eğitim merkezleri kurulmalı ve iki kültüre ait etkinlik günleri düzenlenmelidir. Ayrıca çifte vatandaşlar için sorun olan askerlik meselesi çözülmeli ve iki ülke okulları diplomaları arasında denklik sağlanmalıdır.

²³⁰ Ayla DENİZ-E. M. ÖZGÜR, **a.g.e.**, 164-165.

²³¹ "Türk-Rus Çocukların Çifte Askerlik Sorunu Hala Çözüm Bekliyor", **TürkRus.com**, <http://www.turkrus.com/67324-turk-rus-cocuklarin-cifte-askerlik-sorunu-hala-cozum-bekliyor-xh.aspx>, Erişim Tarihi: 12.10.2015.

IV. BÖLÜM

EĞİTİM VE KÜLTÜR ALANINDAKİ MÜNASEBETLER

IV.1. Eğitim ve Kültür Alanındaki İşbirliği

Günümüzde kültürel ilişkiler sahası devletlerarası işbirliğinin önemli bir parçası olmuştur. 1990'lı yıllarda Belarus Cumhuriyeti yabancı devletlerle kültürel işbirliği çerçevesinde birçok anlaşma imzalamıştır. Eğitim, kültür ve spor alanında Belarus ile Türkiye arasındaki işbirliği de 1995 yılında imzalanan Belarus Cumhuriyeti Hükümeti ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Eğitim, Bilim, Kültür ve Spor Alanlarında İşbirliği Anlaşması'na dayanmaktadır. Bu anlaşma ile Belarus ve Türkiye arasındaki kültürel diyalogun geliştirilmesi amaçlandı. Nisan 2007 tarihinde Belarus Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı ve Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı arasında “Kültür ve Sanat Alanında İşbirliği Protokolü” imzalandı. Bu protokol geliştirilen temasların esaslarını belirtmekte, Türkiye’de Belarus kültürünü yaygınlaştırma amaçlı hukukî temel oluşturmaktadır.²³²

2000 yılında iki ülke arasında 2 yıl boyunca programlar ve etkinliklerin düzenlenmesi için Belarus Kültür Bakanı A. B. Sosnovskiy ve Türkiye Kültür Bakanı M. İstemihan Talay tarafından Ankara’da anlaşmalar imzalandı. Bu işbirliğinin en önemli yönlerinden biri müzik ve tiyatro alanındadır. Mart 2000’de Ankara’da Polotsk Oda Korosu büyük bir konser verdi. 2001 yılında Çernobil felaketinin 15. yıldönümünü anma töreninde Belarus Devlet Akademi Senfonik Orkestrası eşliğinde Türk piyano düeti Ferhan ve Ferzan Önder kardeşler birçok konser verdiler. Aynı yıl Belarus Millet Opera ve Bale Tiyatrosu “Spartak” Aspendos’ta yer alan VIII. Uluslararası Opera ve Bale Festivali’ne katıldı.²³³

²³² “Kültür Alanında İşbirliği”, **Belarus Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği**, http://turkey.mfa.gov.by/print/tr/bilateral_relations/scientific/, Erişim Tarihi: 12.10.2015.

²³³ L. Olga İGOREVNA, “Günümüzde Belarus ve Türkiye Arasındaki Kültürel İşbirliği”, **Belarus-Türkiye: İşbirliği Yolları II. Uluslararası Bilimsel Konferansı**, 271.

Türkiye Büyükelçiliği'nin yardımıyla Y. Kupala Tiyatrosu'nda S. Kovalyov'un oyununa göre "Sameya Veya Mutlu Bir Yer Arayışı İçinde" adlı ortak oyun sahnelendi. Mayıs 2002'de Trabzon'da III. Karadeniz Uluslararası Tiyatro Festivali'nde Brest Yöresel Drama ve Müzik Tiyatrosu W. Shakespeare'in "Romeo ve Juliet" oyununu sahneledi. 2001 ve 2002 yıllarında Silivri'de I. Uluslararası Çocuk Festivali'nde Litarınka Çocuk Örnek Topluluğu konser verdi. Türkiye'de düzenlenen Uluslararası Karikatür Yarışması'nda Belaruslu ressam-karikatürçüler M. Makareviç ve A. Puçkanrav'a onur ödülü verildi. Eylül 2002'de İstanbul'da yer alan "Maddi Olmayan Kültürel Miras, Kültür, Çok Çeşitliliğin Aynasıdır" konulu Unesco'nun konferansına Belarus Cumhuriyeti Kültür Bakanı L. Guliako katıldı. 2004 yılında İstanbul'da düzenlenen Eurovision Uluslararası Şarkı Yarışması'nda Belarus Cumhuriyeti, Devlet Senfoni ve Hafif Müzik Orkestrası Topluluğu'nun solistleri A. Kirsanova ve K. Drapezo tarafından temsil edildi. 2005 yılında Belaruslu ressamlar L. Şçemelev ve V. Olşevskiy'in tabloları Ankara'da sergilendi.²³⁴

Aynı şekilde Minsk müzelerinde de belirli tarihlerde Türk kültürü ve tarihi ile alakalı sergiler düzenlendi. Örneğin 2003'te Milli Tarih ve Kültür Müzesi'nde "Osmanlı'da Filistin Manzaraları" adlı bir fotoğraf sergisi yapıldı. 2006 yılında Slavianskiy Bazar Sanatlar Festivali sırasında düzenlenen XV. Uluslararası Pop Şarkıcılar Yarışması'nda Ceren adlı kız Türkiye'yi temsil etti. Aralık 2006'da Türk piyano sanatçısı İdil Biret'in konseri Belarus Devlet Filarmoni'de gerçekleşti. Bir diğer önemli gelişme ise 2010 yılında yaşanarak ve iki ülke kütüphaneleri arasında işbirliği anlaşmasının imzalanmasıydı. Belarus Milli Kütüphanesi Müdürü R. S. Motulskiy'in Türkiye ziyareti sırasında iki ülkenin kütüphanelerinin koleksiyonuna serbest erişim, belge koruma ve yenileme, kitap sergilerinin düzenlenmesini sağlamak gibi maddeleri içeren bir sürü anlaşma yapıldı.²³⁵

Nisan 2011'de, Belarus Devlet Koreografi Jimnastik Koleji'nde Hacettepe Üniversitesi Ankara Devlet Konservatuvarı Bale Bölümü öğrencilerine Belarus Devlet

²³⁴ L. Olga İGOREVNA, **a.g.e.**, 272.

²³⁵ L. Olga İGOREVNA, **a.g.e.**, 273.

Koreografi Lisesi'nin öğretmeni A. İ. Kolyadenko tarafından 10 gün süren klasik bale dersleri verildi.²³⁶ 2010 yılında, Belarus Cumhuriyeti Halk Sanatçısı Valentin Dudkeviç önderliğinde “Chabarok” Halk Dansları Topluluğu ve ünlü Belarus Devlet Dans Topluluğu Grodna Devlet Fakültesi “Grodna Dantelleri” ve bunun gibi birçok grup ziyaretler gerçekleştirdi. İki ülke arasında klasik müzik, opera ve bale alanında ikili temasların geliştirilmesine çalışılmaktadır.²³⁷

Hacettepe Üniversitesi'nin dans grubu, Bobruysk şehrinde Haziran-Temmuz aylarında düzenlenen “Venok Drujbi” (Dostluk Çelengi) Uluslararası Halk Sanat Festivali'ne katıldı. Kızılcahamam Belediye Başkanı Coşkun Ünal'ın davetiyle Folklor Dansları Topluluğu Kızılcahamam şehrinde de sahneye çıkmıştır. Mart 2012 yılında, Dışişleri Bakanlığı Sanat Galerisi'nde Belarus Ressam Birliği üyesi olan Anna Kozok'un “Beyaz Kanatlar Altında Bir Ülke” adlı sergisi düzenlendi.²³⁸ 2016 ve 2017 yıllarında Türkiye'de yapılacak olan Belarus Kültür Günleri ile Belarus'ta yapılacak Türk Kültür Günleri ile ilgili organizasyon çalışmaları devam etmektedir.

Kültürel eğitimin yanında Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı da dinî eğitim alanında önemli çalışmalar yapmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından İslam hakkında bilgi sahibi olmak ve İslam dinini tanımak isteyerek Avrupa'dan gelen yabancı öğrencilere dinî eğitim verilmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yürütülen bu program kapsamında Bursa'da İslam Dini ve Kur'an dersleri eğitimi aldıktan sonra Konya'ya gelen Belaruslu 15 öğrenci, eğitimlerinin tamamlanmasının ardından 2013 yılının Ağustos ayında hocalarıyla birlikte Konya Müftüsü Şükrü Özbuğday'ı ziyaret etti. Müslümanlığı kabul eden Belaruslu öğrenciler, Konya Müftülüğü'nün ev sahipliğinde Mevlana Müzesi'ni ve tarihî yerleri gezdi.²³⁹

²³⁶ “Kültür Alanında İşbirliği”, **Belarus Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği**, http://turkey.mfa.gov.by/print/tr/bilateral_relations/scientific/, Erişim Tarihi: 12.10.2015.

²³⁷ L. Evgeniy KONSTANTİNOVİÇ, “Belarus Türkiye İlişkilerine Genel Bir Bakış”, **Belarus-Türkiye: İşbirliği Yolları II. Uluslararası Bilimsel Konferansı**, 194.

²³⁸ “Kültür Alanında İşbirliği”, **Belarus Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği**, http://turkey.mfa.gov.by/print/tr/bilateral_relations/scientific/, Erişim Tarihi: 12.10.2015.

²³⁹ “Belaruslu Öğrencilerden Müftü Özbuğday'a Ziyaret”, **Haberler.com**, <http://m.haberler.com/belaruslu-ogrencilerden-muftu-ozbugday-a-ziyaret-4944081-haberi>, Erişim Tarihi: 12.05.2016.

Belarus'ta genç neslin Türk diline gösterdiği ilgi de her geçen gün artmaktadır. Belarus'taki üniversitelerde görev yapan Türk okutmanların sayısı ile Belarus üniversitelerindeki Türk öğrencilerin sayısı da giderek artmaktadır. Son yıllarda Türkçe Belaruslular arasında oldukça popülerdir. Bunda Türk Hükümeti'nin Belarus üniversitelerinde Türkçe dersi vermek için gönderdiği okutmanların ve birçok mezunun hem Belarus'ta hem de Türkiye'de Türk firmalarında çalışmalarının etkisi yüksektir. Türk Hükümeti her yıl 2 ve 3 Belaruslu öğrenciye lisansüstü burs sağlamakta ayrıca 20 kadar öğrenciye Türkiye ve Yabancı Dil Uygulama ve Araştırma Merkezi (TÖMER)'nde açılan yaz kurslarında eğitim alma imkânı tanımaktadır.²⁴⁰

Ayrıca TİKA dünya genelinde Türkçe'yi öğretmek ve Türkçe'nin kullanım alanını genişletmek için çalışmalar gerçekleştirmektedir. TİKA 2000 yılında "Türkoloji Programı" adlı bir proje başlattı. Bu proje, Türkçe kullanımının yaygınlaştırılmasını ve Türk kültürünün ortak payda teşkil ettiği birçok ülke ile sosyo-kültürel, ticarî ve siyasî ilişkilerin arttırılmasını hedefleyen bölgesel bir programdır. Program kapsamında, ilgili ülkelerin önde gelen üniversiteleriyle yapılan protokollerle, Türkoloji/Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri ve Türk Kültür Merkezleri açılmakta ve açılan bu bölümlerin fizikî şartları iyileştirilmektedir. Merkezlere Türkiye'den akademik düzeyde öğretim elemanları görevlendirilmektedir. Her yıl düzenlenen yaz staj programları sayesinde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri'nde öğrenim gören başarılı öğrenciler Türkiye'de bir ay boyunca staj görmekte, sosyal program ve kültürel etkinliklerle Türkiye'yi tanımaları sağlanmaktadır.²⁴¹

Belarus'ta 1994 yılında başlayan Türkçe eğitim-öğretimi bugün büyük bir ivme kazanmış durumdadır. İlk olarak Minsk Devlet Yabancı Diller Üniversitesi'nde bir okutman ve 8 öğrenci ile seçmeli yabancı dil olarak başlayan Türkçe öğretimi, 2012 itibariyle Belarus'un başkenti Minsk'te 5 ayrı üniversitede, Baranoviçi şehrinde bir üniversitede olmak üzere 6 farklı üniversitede 300'den fazla öğrenciyle 1.ve 2.

²⁴⁰ Reha ÇAMUROĞLU, "Türkiye-Belarus İlişkileri Gelecek Perspektifi", **Belarus-Türkiye: İşbirliği Yolları II. Uluslararası Bilimsel Konferansı**, 185-186.

²⁴¹ F. GÜR - E. RUTBİL vd., **TİKA 2008 Faaliyet Raporu**, 114-115.

yabancı dil olarak öğretilmeye devam edilmektedir. Bütün bunların dışında resmî olmayan kurum ve kuruluşların desteği ile Belarus Pedagoji Üniversitesi başta olmak üzere farklı üniversite ve dil kurslarında da Türkçe dersleri verilmektedir. Çoğu üniversitede Türkçe bugün 1. yabancı dil olarak ders programlarında bulunmaktadır.

Türkçe, Minsk Devlet Yabancı Diller Üniversitesi Mütercim Tercümanlık, İngilizce, Fransızca ve Kültürlerarası İlişkiler bölümlerinde birinci ve ikinci yabancı dil olarak öğretilmektedir. İngilizce ve Fransızca bölümlerinde İngilizce ve Fransızca öğretmenliği diplomasına ek mezunlara ikinci uzmanlık alanı olarak Türkçe öğretmenliği diploması verilmektedir. Bu bölümlerde 2. dil olarak 3 yıl süreyle öğretilen Türkçe, Mütercim Tercümanlık Bölümü'nde 1. yabancı dil olarak 5 yıllık bir programa sahiptir. Minsk Devlet Yabancı Diller Üniversitesi'ne ek olarak Belarus Devlet Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Türkçe 1. ve 2. yabancı dil olarak öğretilmektedir.²⁴²

Türkçe'nin yabancı dil olarak Belarus'ta öğretildiği üniversiteler şunlardır: Minsk Devlet Yabancı Diller Üniversitesi (Minsk), Belarus Cumhurbaşkanlığı Üniversitesi (Minsk), Belarus Devlet Üniversitesi (Minsk), Belarus Devlet Ekonomi Üniversitesi (Minsk), Belarus Devlet Pedagoji Üniversitesi (Minsk) ve Baranoviçi Devlet Üniversitesi (Baranoviçi). Minsk Devlet Yabancı Diller Üniversitesi'nde 2012 yılı itibarıyla yaklaşık 140 öğrenci Türkçeyi 1., 2. ve 3. yabancı dil olarak öğrenmektedir. Türkçe dil eğitiminin verildiği bir başka önemli üniversite olan Belarus Devlet Üniversitesi'nde Türkçe öğretimi 2001 yılında Uluslararası İlişkiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde 2. yabancı dil olarak, Turizm Bölümü'nde ise 1. yabancı dil olarak öğretilmeye başlandı. Belarus'un önemli üniversitelerinden biri olan Belarus Cumhurbaşkanlığı Üniversitesi'nde ise Türkçe öğretimi TİKA tarafından görevlendirilen bir öğretim üyesi tarafından seçmeli ders olarak 2001 yılında öğretilmeye başlandı, sonraki yıllarda Bakanlıklararası Ortak Kültür Komisyonu tarafından görevlendirilen okutmanlar tarafından yürütüldü. 2012 yılı itibarıyla Belarus Cumhurbaşkanlığı Üniversitesi'nde Türkçe dersleri

²⁴² Ümit YILDIZ, *International Journal of Language Academy*, 98.

Bakanlıklararası Ortak Kültür Komisyonu tarafından görevlendirilen bir okutmanın yanı sıra MDYDÜ mezunu bir yerel okutmanla yürütülmektedir. Üniversitede 2012 yılı itibarıyla 22 öğrenci Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenmektedir.²⁴³

Türkçe'ye yoğun olarak ilgi gösteren Belarus Devlet Ekonomi Üniversitesi'nde ise Türkçe yabancı dil olarak 2003 yılında Bakanlıklararası Ortak Kültür Komisyonu tarafından görevlendirilen bir okutman tarafından seçmeli ders olarak öğretilmeye başlandı. 2012 yılı itibarıyla bir Türk ve bir yerli okutman tarafından Türkçe dersleri öğretilmeye devam edilmektedir. Baranoviçi Devlet Üniversitesi'nde ise Türkçe öğretimi 2004 yılında Yabancı Diller Fakültesi, Eğitim Fakültesi ve Ekonomi-Hukuk Fakültesi'nde seçmeli ders olarak verilmeye başlandı. İlk yıl TİKA ve Bakanlıklararası Ortak Kültür Komisyonu tarafından görevlendirilen ve Minsk Devlet Yabancı Diller Üniversitesi'nde görev yapan öğretim elemanı aracılığıyla haftanın iki günü olarak verildi. İkinci yıldan itibaren ise Bakanlıklararası Ortak Kültür Komisyonu tarafından görevlendirilen bir okutman ve Minsk Devlet Yabancı Diller Üniversitesi'nden mezun iki yerli okutman Türkçe derslerini yürütmeye devam etti. Türkçe, adı geçen üniversitede özellikle okul yönetiminden çok büyük destek gördü. Üniversitede 2012 yılı itibarıyla yaklaşık 130 öğrenci Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenmektedir.²⁴⁴

TİKA ve Bakanlıklararası Ortak Kültür Komisyonu gibi Türkçe'yi tanıtma ve öğretmeyi amaç edinen kurumların büyük katkılarına ek olarak 2012-2013 eğitim-öğretim yılından itibaren Yunus Emre Enstitüsü, TİKA'nın yerine Minsk Devlet Yabancı Diller Üniversitesi ile Baranoviçi Devlet Üniversitesi'nde okutman görevlendirmeye başladı. TİKA, Yunus Emre Enstitüsü, Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Belarus'ta Türkçe öğrenen öğrencilere sağlanan yaz kursu bursları Türkçe öğrenme süreçlerine son derece önemli katkılar sağlamaktadır. İlaveten Türk ve yerli Türkçe okutmanlarına

²⁴³ Ümit YILDIZ, **a.g.m.**, 99-100.

²⁴⁴ Ümit YILDIZ, **a.g.m.**, 100.

da burs programları uygulanarak yaz kurslarına ve eğitim programlarına düzenli şekilde katılımları desteklenmelidir.²⁴⁵

1995 yılında eğitim, kültür ve spor alanlarında Belarus ile Türkiye arasındaki işbirliği anlaşmasının imzalanmasıyla başlayan kültürel diyalog Belarus Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı ve Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı arasında “Kültür ve Sanat Alanında İşbirliği Protokolü” ile devam etti. Ardından İki ülke arasında klasik müzik, opera ve bale alanında ikili temasların geliştirilmesiyle üst seviyeye çıktı. İki ülke düzenledikleri sanat festivalleri, resim sergileri ve kültür günlerine birbirlerini davet etti ve ilişkiler pekişti. Türk Hükümeti ve kurumlarının dünya genelinde Türkçe’yi öğretmek ve Türkçe’nin kullanım alanını genişletmek için gerçekleştirdiği çalışmalar neticesinde Türkçe Belarus’a tanıtıldı ve yoğun ilgi gördü. Belarus’ta 1994 yılında başlayan Türkçe eğitim-öğretimi günümüz itibariyle büyük bir ivme kazanmış durumdadır. Belarus’un önde gelen üniversiteleriyle yapılan protokollerle Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri açıldı ve Türkçe Belarus üniversitelerinde 1. yabancı dil konumuna ulaştı. Çoğu üniversitede Türkçe bugün 1. yabancı dil olarak ders programlarında bulunmaktadır. Özellikle Bakanlıklararası Ortak Kültür Komisyonu tarafından görevlendirilen okutman Ümit Yıldız’ın bireysel çabaları neticesinde Türkçe başarılı bir şekilde tanıtıldı ve daha popüler hale geldi. Bu çalışmalar üniversiteden dil eğitimi alanlara iş imkânı da sağlandı. Türkçeyi öğrenenler özellikle inşaat ve telekomünikasyon alanında faaliyet gösteren Türk şirketlerinde tercüman ve turizm acentelerinde yönetici olarak çalışmaya başladılar. Belarus’ta yeni mezun Türkçe öğretmeni diğer yabancı dil öğretmenlerine nazaran daha yüksek maaş almaktadır.

²⁴⁵ Ümit YILDIZ, a.g.m., 106.

IV.2. Kardeş Şehir Projesi

Kardeş şehir projesi, Türkiye ile Belarus arasındaki diyaloga katkı sağlayan ve ilişkilere ivme kazandıran bir başka önemli iletişim ağıdır. Kardeş şehir; iki belediyenin sorunlarını beraberce çözümlenmek, dostane ilişkiler geliştirmek, coğrafî, kültürel ve ticarî alanlarda işbirliği geliştirmek amacıyla oluşturdukları birlikteliktir. Bu birliktelik, sosyo-ekonomik gelişimi yükseltmek amacıyla proje ve programlar yürüten iki veya daha fazla şehrin ortak uygulamasıdır. İlişkilerin kurulması, doğrudan olabileceği gibi, dışişleri bakanlıkları, büyükelçilikler, konsolosluklar gibi diplomatik temsilcilikler aracılığıyla da gerçekleştirilebilmektedir.²⁴⁶

Kardeş şehir uygulaması 1950'li yıllardan itibaren ABD şehirleri ile dünyanın geri kalan ülkelerindeki kentler arasında barış ve karşılıklı anlayışın geliştirilmesi amacıyla ortaya çıktı. 1951 yılında kurulan Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Konseyi (CEMR) ilk yıllarından itibaren kardeş şehir programlarına destek vermektedir. Proje savaş sonrası dönemde düşman devletler arasında ilişkileri yeniden tesis etmek amacıyla bir araç olarak kullanıldı. 1950-60'larda Avrupa'da II. Dünya Savaşı'nın getirdiği yıkımdan sonra, savaş boyunca birbirinin kentlerini bombalayan eski düşman ülkeler, barışı temelde sağlamlaştırmak amacıyla kardeş şehir ilişkileri geliştirdiler. Bu yönde kurulan Alman-İngiliz ve Alman-Fransız kentleri arasında kurulan ilişkilerle bu ülkelerin halklarının savaş sonrası dönemde yeniden yaklaşabilmesi ve barış duygularının geliştirilmesi hedeflendi. 1980-2000 döneminin başlarında hem AB projesinin hız kazanması hem de Demir Perde'nin yıkılıp Batı Avrupa ile bütünleşme sürecine girmesi kardeş şehir ilişkilerine yeni bir ivme kazandırdı. Türkiye kardeş şehir ilişkilerini özellikle 1990'lı yıllarda Bulgaristan, Romanya, Azerbaycan, Gürcistan ve Orta Asya Türk cumhuriyetlerinin kentleri ile kurdu.²⁴⁷ Türk şehirleri Belarus şehirleri ile de "kardeş şehir" anlaşmaları yaptılar.

²⁴⁶ "Kardeş Şehirler Uluslararası Belediye İşbirlikleri ve Birliğimizin Rolü", **İller ve Belediyeler Dergisi**, 7.

²⁴⁷ "Kardeş Şehirler Uluslararası Belediye İşbirlikleri ve Birliğimizin Rolü", **İller ve Belediyeler Dergisi**, 7.

Örneğin İstanbul ile Gomel, Nevşehir Ürgüp ile Vitebsk, Antalya ile Brest, Demirtaş ile Logoisk, Ankara ile Minsk, Silivri ile Nesvij, Antalya Mahmutlar ile Jodino, Antalya Belek ile Reçitsa, Antalya Side ile Bobruysk, Antalya Konyaaltı ile Baranoviçi ve Adapazarı ile Zavodskoy arasında “kardeş şehir” anlaşmaları imzalandı. Ayrıca Edirne ile Grodno arasında kardeş şehir anlaşmasının imzalanması konusunda çalışmalar sürmektedir.²⁴⁸ Bunun dışında Bursa ile Belarus’un Mogilev kenti arasındaki dostluk bağları ile ticarî ve kültürel ilişkileri geliştirecek olan protokole imzalar törenle atıldı. Tarihî Belediye Binası’nda gerçekleştirilen törende Bursa ile Belarus’un Mogilev kenti arasındaki kardeş şehir protokolünü Bursa Büyükşehir Belediyesi Başkanvekili Abdullah Karadağ ile Mogilev Belediyesi Başkanvekili Yuri Rjevutski imzaladı.²⁴⁹ Mersin’in Silifke Belediyesi ile Belarus’un Orsha Belediyesi kardeş şehir olabilmek için çalışma başlattı ve gerekli müracaatlar sonucunda Silifke’de imza töreni düzenlendi. Törende, Silifke Belediye Başkanı Bayram Ali Öngel ile Belarus Orsha Belediye Başkanı Nikolay Viktoroviç Lisovsky, Mersin’in Silifke Belediyesi ile Belarus’un Orsha Belediyesi arasında kardeş şehir anlaşmasını imzaladı.²⁵⁰

Kardeş şehir ilişkileriyle; kentsel dönüşüm ve altyapı sistemlerinde deneyim ve tecrübe paylaşarak kent planlama, arazi kullanımı, çevre koruma, teknik altyapı, vergiler, ücretler, bütçeleme, malî denetim alanlarında ortaklık kurulmakta; okullarda çocuklara mahallelerde ise kadınlara yönelik eğitim programı uygulanmakta; kültür günleri kapsamında kentlerin ünlü sanatçılarının ve kentin kültürüne özgü müziklerin yer aldığı konserler, ülkeye özgü sanat dallarına ait sergiler, paneller, konferanslar, tiyatro oyunları gibi etkinliklerle sosyal ve kültürel yakınlaşma sağlanmakta; restorasyon çalışmaları tarihî miraslara sahip çıkılmakta; karşılıklı iş ortaklıkları kurularak küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenmekte ve ekonomik işbirliği geliştirilmekte; ortak lobi çalışmaları ile iki şehrin bilinirliği arttırılmakta ve

²⁴⁸ “Bölgesel işbirliği, kardeş şehir ilişkileri”, **Belarus Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği**, http://turkey.mfa.gov.by/print/tr/bilateral_relations/political/bolgesel_isbirligi/, Erişim Tarihi:08.04.2016.

²⁴⁹ “Bursa ile Mogilev Kardeş Şehir Oldu”, **Sansürsüz Haber**, <http://www.sansursuzhaber.com/bursa-ile-mogilev-kardes-sehir-oldu-309907h.htm>, Erişim Tarihi:08.04.2016.

²⁵⁰ “Belarus’un Orsha Şehri Silifke ile Kardeş Oluyor”, **Haberler.com**, <http://m.haberler.com/belarus-un-orsha-sehri-silifke-ile-kardes-oluyor-4662601-haberi/>, Erişim Tarihi:08.04.2016.

kentlerde kardeş kenti tanıtmak, dostluğu pekiştirmek ve ismini duyurmak amacıyla kültür parkları kurulmaktadır. Böylelikle kardeş şehir ilişkilerinde kardeş kentlerin tanınırlığının artırılması da hedeflenmektedir.²⁵¹

Kardeş şehirler arasında kurulan ilişkiler kentin küresel ortaklık ağını geliştirmektedir. Böylelikle iki farklı kültür birbirini tanımakta, yakınlaşmakta ve haklar arasında kardeşlik duygusu tesis edilmektedir. Ayrıca ilişkiler belediyelerin sunduğu hizmetlerin dünya çapında tanıtımının yapılması ve kentlerin gelişmişlik düzeyinin dünya kamuoyuna gösterilmesi açısından önem arz etmektedir.

IV.3. Türkiye-Belarus Arasındaki Köprü: Belarus Tatarları

Türkiye-Belarus münasebetlerini ve özellikle de kültürel işbirliğini Belarus'ta yaşayan Tatarlar da olumlu etkilemektedirler. Tatarlar, Belarus topraklarında ilk kez XIV. yüzyıldan itibaren görülmeye başlandılar. Bu tarihte Belarus toprakları Büyük Litvanya Knezliği içerisinde yer alıyordu. Bu göçlerin birçok sebebi vardır. En başta Altın Orda Tatarları Litvanya'ya Teftonya şövalyeleri ile mücadelede yardım ettiler ve bunun karşılığında Litvanya knezleri bu Tatarlara toprak ve önemli unvanlar verdiler.

IV.3.1. Belarus Tatarları ve Tarihî Yerleşimleri

Tatarların Belarus'a en büyük akını 1392-1430 yılları arasında Vitovt'un saltanatı sırasında gerçekleşti. 1395 yılında Altın Orda Hanı Toktamış, Orta Asya hâkimi Emir Timur'a karşı savaşı kaybederek Litvanya Knezliği'ne sığınmak zorunda kaldı. Toktamış Han ile birlikte emirleri, beyleri ve onların birlikleri ve aileleri de geldi. Böylece Toktamış Han ve beraberindekiler Lida'ya yerleşti. Altın Orda Devleti'nin zayıflamaya başlamasıyla Tatarların buraya göçü devam etti.

²⁵¹ “Kardeş Şehirler Uluslararası Belediye İşbirlikleri ve Birliğimizin Rolü”, **İller ve Belediyeler Dergisi**, 12-21.

Bugünkü Belarus'un birçok yerinde Tatar yerleşim yerleri kuruldu. Tatarlara yerel halklara tanınan haklar tanındı. Tatarlar buralarda camiler inşa ettiler.²⁵²

Sonraki asırlarda da Tatarların Belarus'a göçleri devam etti. 1466-1475 yılları arasında Kırım'da Giray Hanedanlığı mensupları arasında mücadelenin yaşanması çok sayıda Kırım beyinin buraya gelip yerleşmesine yol açtı. Yine 1491'de Büyük Litvanya ile Altın Orda'nın kalıntısı olan Büyük Orda arasında savaş yapıldı. Savaş sırasında esir edilen Tatarlar da Litvanya Knezliği'nin topraklarına yerleştirildi. Yine 6 Ağustos 1506 yılında Kletsk yakınlarında Litvanya Knezliği ve Kırım Hanlığı arasında gerçekleşen Kletsk Savaşı'nda Tatarların uğradığı yıkıcı bir mağlubiyet sonucu esir edilen bazı Tatarlar Minsk'e yerleştirildiler ve bu kasabada Tatar diasporası kuruldu. 1528 yılında knezlikte 3.500 Tatar'ın yaşadığı bilinmektedir. XVI. yüzyılın ikinci yarısında knezlikteki Tatar nüfusu yeni bir göç dalgasıyla arttı. Tatarlar Vilna, Troki ve Navagrudak gibi büyük kasabalara yerleştiler ve zamanla devlet hizmetlerine kabul edildiler. Ayrıca onlara askerî kariyerlerine devam edebilmek, arazi mülkiyetine sahip olmak, sınırlı asil hakları ve dinî özgürlük gibi imtiyazlar verildi. Ancak Belarus Tatarları dillerini korumayı başaramadılar. Tatarların başlıca uğraşları ticaret, debbahlık, terzilik ve nakliyecilikti.²⁵³

1617 yılında Minsk'te kasabada en az 100 Müslümanın yaşadığını kanıtlayan bir cami vardı. Tatarlar Navagrudak şehrinde XVI. yüzyılın ikinci yarısında görülmeye başladılar. 1795 yılında şehirde yaşayan Tatarların sayısı 240'a ulaştı. Kletsk'te şehir nüfusunun küçük bir kısmını Kletsk Savaşı'nın ardından esir edilen Tatarlar oluşturmaktaydı. 1782 yılı kayıtlarında 5 adet Tatar hanesinden bahsedilir ve bu sayı 1791'de 10'a yükseldi. Tatarlar yalnızca Zakaçielnaya ve Slobodskaya sokaklarına yerleşiyordu. XIX. yüzyılın başlarında Zakaçielnaya Sokağı'nın adı "Tatarskaya (Tatar) Sokağı" olarak değiştirildi. 1832 yılına gelindiğinde şehirde 157 Tatar yaşıyordu. Bunun dışında Belarus'un önemli şehirleri olan Grodna (Navagrudak ve Mir), Gomel (Nekrasov), Vitebsk (Vidziy, Dzisna, Dokşytsi, Kopis

²⁵² Atlas Tartarica, nauçnyy Rukovoditel: Rafail Hakimov, İzdatelstvo Feoriya, Kazan-Moskva-St. Petersburg 2005, 699.

²⁵³ Viladimir LİKHODEDOV, a.g.e., 41-44.

ve Glubokaye), Brest (Liyahaviçi) ve Minsk (Myadzyel, Borisov)'te Tatar nüfusu vardı. Bu tarihlerdeki Belarus'taki Tatar sayısına dair kesin rakamlar mevcut değildir. Kaldı ki I. ve II. dünya savaşlarından sonra Tatar nüfusu iyice azaldı.²⁵⁴

Rus ve Osmanlı imparatorlukları arasında yapılan 1877-78 Savaşı sırasında esir edilen Türk askerlerinin bir kısmı Belarus'a getirildi. Bunların büyük bir kısmı Minsk'e yerleştirildi. Bu rakam Ekim 1877 tarihinde 600, 1878 başında 1.000'e yakın, 1878 yazında 1.609'a ulaştı. Ağustos 1878'de Kreitsberd'den 202 Türk Minsk'e, geriye kalanlar Babrujsk, Navagrudak ve Pinsk'e yerleştirildiler. Minsk yakınındaki Rakai Kasabası'ndaki askerî karargâha 500'e yakın esir yerleştirildi.²⁵⁵

Böylece XIV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Belarus'a başlayan göçler ile bu ülkede Tatar nüfusu ortaya çıktı. XIX. yüzyılda yaşanan Osmanlı-Rus savaşlarında ele geçirilen Türk esirlerinin Belarus'a yerleştirilmesiyle buradaki Türk nüfusu artmış oldu. Bu Tatar ve Türklerin torunları günümüzde de Belarus'ta yaşamaya devam etmektedir. Resmî rakamlara göre günümüzde Belarus'ta yaklaşık 30.000 Müslüman yaşamaktadır. Bunlardan 5.000'i Tatar'dır.²⁵⁶

IV.3.2. Belarus Tatarları'nın Dinî ve Kültürel Hayatı

Belarus Tatarları dinlerine son derece bağlıdırlar. İslamiyet, Tatarların hayatlarının her alanına tesir etmiş ve Belarus Tatarlarının kültürü her zaman İslamiyet ile bağlantılı olmuştur. Öyle ki Tatarlar, XIX. yüzyıldan itibaren kendilerini Tatar olarak adlandırmıyor ve “*Biz Tatar değiliz, Müslümanız. Bizleri yalnızca köylüler Tatar olarak adlandırmaktadır*” diyorlardı. Görülüyor ki İslamiyet bu tarihlerde yalnızca kültürün değil etnik aidiyetin gelişmesinde de önemli rol oynamaya başladı.²⁵⁷

²⁵⁴ Viladimir LİKHODEDOV, a.g.e., 44-50.

²⁵⁵ Viladimir LİKHODEDOV, a.g.e., 57-61.

²⁵⁶ Hüseyin Şen YÜCEL, “Belarus Müslümanları”, **Avrupa Diyanet Dergisi**, 8.

²⁵⁷ Galina MİŞKİNİENE, “Kültürler Arası Diyalog İdil Ural Bölgesinden Büyük Litvanya Knezliğine Belarus-Litvanya Tatarları”, **ORSAM Rapor No:147-The Black Sea International Rapor No:31**, 9.

Günümüzde Belarus Müslümanlarının dinî faaliyetleri Tatarlar tarafından yerine getirilmektedir. Belarus Tatarlarının dinî lideri Belarus Müftüsü'dür. Müftülük 1994 yılında kuruldu. Belarus Müftüsü beş yılda bir Tatar Müslümanlarının arasından seçilir. 2005, 2010 ve 2015 yıllarında müftü olarak Ebubekir Şabanoviç seçildi. Belarus Devleti tarafından müftüye ülkede İslamî yaşamı organize etme, din eğitimi planlama ve bu işler için diğer ülkelerden hoca davet etme yetkisi verilir. Müftü, doğum, ölüm ve evlenmelerde belge düzenlemekte ve gelen diğer ülke görevlilerinin vize işleriyle ilgili çalışmalar yapmaktadır.²⁵⁸

Ülke genelinde 25 Sünnî ve 1 Şii din cemiyeti bulunmaktadır. Belarus Müslümanları Müftülüğü'ne bağlı olarak hâlen 5 cami ve 7 mescitte dokuz imam hatip ve altı müezzin görev yapmakta olup, müftülüğün "Hayat" isimli bir yayın organı bulunmaktadır. Cemiyet başkanları Belarus Devleti Din Komitesince belirlenir. Onlar ihtiyaçlarını Belarus Müftüsü'ne bildirirler, sahip oldukları Müslüman nüfusu oranında temsilciyle, müftülük ve kurullarını seçerler. Kurullar kurban organizasyonları ve iftar programlarında ihtiyaç sahiplerini tespit eder ve yapılan yardımları yerine ulaştırırlar. Yine ibadethanelerin işleyişini, temizliğini ve tamirat organizasyonlarını yerine getirirler.²⁵⁹

Tatarlar ibadet edebilmek için sınırlı sayıda cami ve mescide sahiptirler. Devlet desteğinden yoksun bir şekilde ibadethane inşa etmeye çalışan Tatar nüfusunun ibadet ettiği iki mescit Navagrudak şehrindedir. Başkent Minsk'e yakın Smiloviç Köyü, Brest, Slonim, Aşmani, Maladeçno, İvya, Keleks'te birer ve Navagrudak'ta iki tane olmak üzere dokuz mescit, müftülüğe bağlı olarak Müslümanlara hizmet vermektedir.²⁶⁰

Belarus Müslümanlarının geleneksel olarak ölülerini andıkları ve takvimleştirdikleri "mezar günleri" oldukça önemlidir. Bu günler Mayıs ayında

²⁵⁸ Kemal Hakkı KILIÇ, "Başkanlığımızın Belarus Müslümanlarıyla İlişkisi", **Avrupa Diyanet Dergisi**, 12.

²⁵⁹ Kemal Hakkı KILIÇ, **a.g.e.**, 12.

²⁶⁰ Hüseyin Şen YÜCEL, **a.g.e.**, 10.

başlar ve Ekim ayına kadar devam eder. Tatarlar mezarlıklarına çok önem verir, temizliklerini düzenli olarak yerine getirirler. Ayrıca mezar taşlarında ay yıldızlı amblemler bulundururlar.²⁶¹

Her ne kadar memleketlerinden göç etmiş ve farklı kültürlerle karışmış olsalar da Tatarlar geleneklerini, göreneklerini ve dinlerini koruyabildiler. Ancak kendi dillerini muhafaza etmeyi başaramadılar. Büyük Litvanya Knezliği'ne yerleşen Tatarların konuştuğu Türk lehçeleri, neredeyse hemen unutulmaya başlandı. *Risale-i Tatar-ı Leh* adlı eserin anonim yazarı daha 1558'de soydaşlarının Türkçe'yi bırakıp Lehçe'yi kullanmaya başladıklarını yazmaktadır. XVI. yüzyılın sonunda Tatarların büyük bir kısmı artık ana dillerinde konuşmuyordu. Belarus-Litvanya Tatarlarının dillerini hızlı unutmalarının sebepleri şu şekilde sıralanabilir: Müslümanların Hristiyanlarla evlenmeleri, Tatarların sayıca az olmaları, ana vatanlarından uzak olmaları ve dinî törenler için halk dilinin olmamasıdır.²⁶²

XIX. yüzyılın ortasında ünlü şarkiyatçı Anton Muchilinski Belarus Tatarlarını şu şekilde betimlemiştir: “*Çoğu uzun, ince, koyu saçlı, esmer tenli ve güvenilirlerdi, etkileyici özellikleri vardı ve dik bir bere takarlardı. Hoşgörülü, kibar tavırları olan, mantıklı konuşan insanlardı ve genellikle konuksever, mütevazı ve ölçülüydüler. Karakter bakımından dürüst, iyi kalpli, sempatik ve barışçıldardı. Onlar inançlarını ve geleneklerini koruyan kimselerdi. Tatarlar çocuklarına Arapça okuma ve yazmayı öğretiyordu. İlkokula giden çocuklar 7 yaşından başlayarak Müslüman gelenek ve ibadetlerini öğreniyordu*”.²⁶³

1991 yılında Belarus Müslüman Tatarlarının kültürel derneği Zikr'ül Kitap kuruldu. Bunun dışında 1994'te kurulmuş olan ve Belarus'un 25 Müslüman cemiyetinin faaliyetlerini denetleyen “Müslüman Din Derneği” mevcuttur.²⁶⁴

²⁶¹ Hüseyin Şen YÜCEL, **a.g.e.**, 9-10.

²⁶² Galina MİŞKİNİENE, **a.g.e.**, 8-9.

²⁶³ Viladimir LİKHODEDOV, **a.g.e.**, 55-56.

²⁶⁴ Viladimir LİKHODEDOV, **a.g.e.**, 63-65.

IV.3.3. Belarus Tatarları'nın Türkiye İle İlişkileri

Belarus Tatarlarının Türkiye Cumhuriyeti ile ilişkileri Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı aracılığıyla dinî alanda gerçekleşmektedir. Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından Belarus Müslümanları önemsenmekte ve onlar için çalışmalar yapılmaktadır. Diyanet Başkanlığı Belarus Müslümanlarına dinî hizmetler, sosyal ve kültürel hizmetler, kutlu doğum haftası etkinlikleri, kardeş şehir projesi hizmetleri sunmaktadır. Tatarlar ibadetlerini önceleri kendi imkânları dâhilinde şantiyeden bozma bir ibadethanede çok zor şartlarda yerine getiriyordu. Ancak Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, Tatarların ibadetlerini yerine getirebilmeleri için destek vermektedir. En büyük destek ise 2006'da uygulamaya konulan "Kardeş Şehir Projesi" kapsamında, başkent Minsk ile eşleştirilen Malatya Müftülüğüne gerçekleştirildi. Kardeş Şehir Projesi'nin amacı, yurtdışındaki ülkelerdeki Müslümanların cami, mescit, dinî eserler gibi ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olmak, kardeş şehirlerle temas halinde olarak ihtiyaçlarını tespit etmek ve bunu kamuoyu ile paylaşmaktır.

Proje kapsamında karşılıklı ziyaretler gerçekleştirildi, iftar programları düzenlendi, tamire muhtaç bazı cami ve mescitler onarıldı. Ayrıca Minsk Camii'nin inşaatına da maddî destek sağlandı. Ayrıca Tatarların ibadet ettiği şantiye "Kardeş Şehir Projesi" çerçevesinde Malatya Müftülüğü ve halkının katkılarıyla onarıldı ve 350 kişinin namaz kılabilirdiği bir mekân hâlini aldı. Malatya Müftülüğü'nün katkısıyla mescide çevrilen bu mekânda Cumartesi günleri kadınlara, Pazar günleri ise çocuklara düzenli olarak din dersi verilmektedir. Cuma namazlarına 400, bayram namazlarına ortalama 2.000 Müslüman iştirak etmektedir. Mescitlerde iftarlar verilmekte, kurbanlarda vekâleten kurbanların dağıtımı yapılmakta ve Kutlu Doğum vb. programlar düzenlenerek İslam kültürü canlı tutulmaktadır.²⁶⁵

Belarus'ta yaşayan Müslümanların dinî ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla 1993'te Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından bir din görevlisi gönderildi ve

²⁶⁵ Galina MIŞKİNİENE, a.g.e., 9.

şu anda dördüncü din görevlisi görevine devam etmektedir. Başta Kur'an-ı Kerim olmak üzere çeşitli dinî kaynaklar ile Diyanet Takvimi'nden bugüne kadar 5.000 civarında dinî yayın Tatarların istifadesine sunuldu. Ayrıca kurban bayramlarında dağıtılmak üzere 1999 senesinden beri vekâlet yoluyla kurban kestirilmektedir.²⁶⁶

Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı ile Belarus Müslümanları Müftülüğü arasında karşılıklı ziyaretler gerçekleşmektedir. Kutlu Doğum Haftası Etkinlikleri çerçevesinde Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mevlüt Özler, 2007 yılında 5 gün süreyle, Prof. Dr. Mevlüt Özler ve Malatya Müftüsü Mehmet Sönmezoğlu 2008 yılı Kutlu Doğum Haftası Etkinlikleri çerçevesinde 6 gün süreyle Belarus Tatarlarına yardım için görevlendirildiler. Türkiye Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Mehmet Görmez, Başkan Yardımcısı iken Kutlu Doğum Haftası etkinlikleri için 29-31 Ağustos 2009 yılında Belarus'ta bulundu. Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Yusuf Ziya Keskin, 2011 yılı Kutlu Doğum Haftası etkinlikleri münasebetiyle görevlendirildi. Belarus Müslümanları Müftüsü İsmail Aleksandroviç 2000 yılında Türkiye'ye davet edildi.²⁶⁷

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından başlatılan kardeş şehir projesi kapsamında 2007 Haziran ayında Belarus Müslümanları Müftüsü Ebubekir Şabanoviç Malatya'ya geldi. Gerçekleştirdiği ziyaret sonrası Şabanoviç ekonomik olarak zor şartlar altında olduklarını cami yapmaya yetecek güçlerinin olmadığını, ancak Belarus'ta 15.000'i Tatar olmak üzere toplam 100.000 dolayında Müslümanın bulunduğunu belirtti. Ayrıca Şabanoviç'in ziyareti sırasında söylediği söz Belarus Müslümanlarının İslamiyet'e ve ibadetlerine ne derece bağlı olduklarını ve bir o kadar imkânsızlıklar içinde olduklarını göstermektedir. Şabanoviç "*Bizim Bir Camiye Hava Kadar Çok İhtiyacımız Var*" diyerek bu durumu kısaca özetlemiştir. Bu ziyaretten sonra Belarus Tatarlarına Türkiye Cumhuriyeti'nden ilgi artmış, bilhassa

²⁶⁶ Kemal Hakkı KILIÇ, a.g.e., 12-13.

²⁶⁷ Kemal Hakkı KILIÇ, a.g.e.,13-14.

Diyanet İşleri Başkanlığı bu durumla yakından ilgilenmeye başlamış ve yapılması gereken cami için gerekli maddî destek sağlanmaya çalışılmıştır.²⁶⁸

Belarus Müftülüğü'nün en büyük projesi, 2003 yılında başlayan başkent Minsk'in ilk camisini inşa etme projesidir. Cami, 2.800 m² alana sahip ve 1.500 kişi kapasitelidir. Ayrıca çevre düzenlemesi tamamlandığında Belarus-Türk dostluğunu temsilen bir anıt yapılacaktır. Cami bünyesinde, müftülük, idare odaları, okuma salonları, kütüphane, misafirhane ve konferans salonu bulunan son derece fonksiyonel sosyal bir merkez bulunmaktadır.²⁶⁹ Minsk'te Ulitsa Griboyedova'da bulunan ancak ekonomik sorunlar yüzünden 2013'te yarım kalan cami 2016 yılının Ocak ayında Türkiye'nin desteği ile tamamlandı. Resmî açılışı yapılmamakla birlikte, cami Müslüman halkın ibadetine açıldı. Resmî olarak açılışı Temmuz ayının sonunda planlanan cami Türkiye'deki karışık siyasi ortamdan etkilendi ve bu açılış ileri bir tarihe ertelendi. Belarus lideri Aleksandr Lukaşenko 2016 yılının Nisan ayında İstanbul'da yapılan XIII. İslam İşbirliği Teşkilatı'nın zirvesinde caminin resmî açılışına Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ı davet etmiş ve caminin imamı Zarf Zuludi de Erdoğan'ın gelemeyecek olmasından dolayı üzüntülerini dile getirmişti. Nitekim açılışı Belarus Devlet Başkanı Lukaşenko ve Erdoğan'ın birlikte yapmaları planlanan camide aynı anda 1.500 kişi namaz kılabilmiştir.²⁷⁰

Şabanoviç, 2007 yılının Kasım ayında Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı'nı ve Malatya İl Müftülüğü'nü ziyaret etti ve taraflar arasında 12 maddelik "Dinî Alanda İşbirliği Protokolü" imzalandı. Ayrıca 12-15 Mayıs 2009 tarihleri arasında İstanbul'da düzenlenen altıncı ve yedinci Avrasya İslam şûralarına katıldı. Ziyaretler devam etti ve Ebubekir Şabanoviç, Diyanet İşleri Başkanlığına atanan Prof. Dr.

²⁶⁸ "Bir Camiye Hava Kadar İhtiyacımız Var", **Haberler.com**, <http://m.haberler.com/belarus-muftusu-sabanovic-bir-camiye-hava-kadar-haberi>, Erişim Tarihi:01.09.2016.

²⁶⁹ Hüseyin Şen YÜCEL, **a.g.e.**, 8-9.

²⁷⁰ "Minsk Camii Erdoğan'sız açılmıyor", **TürkRus**, <http://www.turkrus.com/246182-minsk-camii-erdogansiz-acilmiyor-xh.aspx>, Erişim Tarihi:01.09.2016.

Mehmet Görmez’i tebrik etmek ve inşası süren cami konusunu görüşmek amacıyla 4-6 Nisan 2011 tarihleri arasında Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı’na ve kardeş şehir Malatya’ya Minsk Din Cemiyeti Başkanı İldar Galiev’le birlikte ziyarette bulundu. Kardeş şehir projesi iki taraf arasındaki ilişkileri arttırdı. Malatya İl Müftüsü Hacı Yusuf Gül, TDV İnşaat ve Emlak Müdürü Mehmet Yıldırım ve Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı personeli Ömer Faruk Savuran’dan oluşan bir heyet 12-16 Mayıs 2011 tarihlerinde Belarus’a bir ziyaret gerçekleştirdi.²⁷¹

Ayrıca kardeş şehirler kapsamında Minsk ve Malatya arasında ziyaretler yoğun bir şekilde gerçekleşmektedir. Malatya müftülüğü tarafından gerçekleştirilen ziyaretler sonucu işbirliği korunmakta ve yapılan cami inşaatı ile yakından ilgilenilmektedir. Malatya İl Müftüsü Hacı Yusuf Gül kardeş şehir projesi kapsamında 4-10 Eylül 2012 tarihlerinde Minsk şehrinde inşaatı devam eden Minsk Camii ve Kültür Merkezi ile diğer şehirlerde bulunan bazı cami ve mescitleri yerinde görmek amacıyla Belarus’a bir ziyaret gerçekleştirdi. Malatya İl Müftüsü Hacı Yusuf Gül Türkiye Diyanet Vakfı İnşaat ve Emlak Müdürü Mehmet Yıldırım’la birlikte inşaat mahallinde ve Minsk Müftülüğü’nün sunmuş olduğu harcama belgeleri üzerinde incelemelerde bulundu.²⁷²

Belarus Büyükelçiliği Din Hizmetleri Ataşeliği’nin daveti üzerine Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından 23-27 Nisan 2015 tarihleri arasında Malatya’nın kardeş şehri olan Minsk şehrinde görevlendirilen Malatya İl Müftüsü Ümit Çimen, Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı’nın “Kardeş Şehir Projesi” kapsamında Kutlu Doğum Haftası münasebetiyle düzenlenen programlara katılmak amacıyla gittiği Belarus’ta Belarus Müslümanları Müftüsü Ebubekir Şabanoviç ve Belarus Din Hizmetleri Ataşesi Bayram Özdemir’in ev sahipliğinde bir de konferans verdi. Çimen Minsk’te

²⁷¹ Kemal Hakkı KILIÇ, **a.g.e.**, 13-14.

²⁷² “Malatya İl Müftüsü H. Yusuf Gül Belarus Gezisinden Döndü”, **Malatya Müftülüğü**, <http://www.malatyamuftulugu.gov.tr/il-muftumuz-hyusuf-gul-belarustan-dondu>, Erişim Tarihi: 12.05.2016.

inşaatı devam eden camiye ve Belarus'un diğer şehirlerinde bulunan cami, mescit ve Kur'an kurslarını da ziyaret etti.²⁷³

Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yanında Türkiye Diyanet Vakfı da çok önemli çalışmalar gerçekleştirmektedir. Yurtiçinde 1000 şubesi olan Türkiye Diyanet Vakfı 40 yılı aşkın süredir eğitimden kültüre ve sosyal işlerden insanî yardımlara kadar geniş bir alanda faaliyet göstermekte ve 135 ülkedeki faaliyetleriyle Müslümanlara destek olmaktadır. TDV, Diyanet İşleri Başkanlığı ile ortaklaşa başlattıkları "Hediyem Kur'an Olsun" kampanyası ile farklı dillerde Kur'an-ı Kerim mealinin ihtiyacı olan Müslümanlara ulaştırmaktadır. Bu bağlamda Türkiye Diyanet Vakfı Belarus'a dinî yayın desteği vermektedir. 2015 yılı içerisinde Belarus'ta yaşayan Müslümanlara gönderilmek üzere Kur'an-ı Kerim ve çeşitli dinî yayınlar hazırlanmış bulunmaktadır.²⁷⁴

İki ülke arasında gerçekleştirilen son ziyaret ise oldukça yakın bir tarihte yapıldı. Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Mehmet Görmez 20 Ocak 2016 tarihinde Belarus Dini İdare Başkanı Ebubekir Şabanoviç ve beraberindeki heyeti kabul etti. Belarus'ta dinî ve sosyal yapı ile inşası tamamlanmak üzere olan caminin son durumunun gündeme geldiği görüşmede Diyanet İşleri Başkanı Görmez, kimlik ifade eden manevî değeri yüksek caminin Belarus'ta yaşayan Müslümanlar için önemine dikkat çekti. Yapılan ziyaret sonucu Türkiye Diyanet Vakfı Genel Müdür Yardımcısı Abdurrahman Çetin Belarus Müslümanları Dinî İdaresi Başkanı Ebubekir Şabanoviç'i vakfın faaliyetleri konusunda bilgilendirdi.²⁷⁵

²⁷³ "Belarus'ta Kutlu Doğum Konferansı", **Malatya Müftülüğü**, <http://www.malatyamuftulugu.gov.tr/belarusta-kutlu-dogum-konferansi>, Erişim Tarihi:12.05.2016.

²⁷⁴ "Avustralya ve Belarus Heyetlerinden TDV'ye Ziyaret", **TDV**, <http://m.diyantvakfi.org.tr/tr-TR/site/haberler/---avustralya-ve-belarus-heyetlerinden-tdv--ye-ziyaret-1573>, Erişim Tarihi:12.05.2016.

²⁷⁵ "Belarus Dinî İdare Başkanı Şabanoviç'ten Görmez'e Ziyaret" **Mihrap Haber**, <http://www.mihraphaber.com/mobil/haber/belarus-dini-idare-baskani-sabanovicden-gormeze-ziyaret-80432.html>, Erişim Tarihi:12.05.2016.

Belarus Tatarları iki ülke arasındaki ilişkilerde önemli rol üstlenebilecek bir unsurdur. Yüzyıllardır o topraklarda yaşayan Belarus Tatarları hem etnik hem de dinî açılardan Türkiye Cumhuriyeti ile ortak özelliklere sahiptirler. Bu nedenle kendilerine her türlü destek sağlanmalı, Türkiye tarafından “Belarus topraklarındaki temsilcilerimiz” gözüyle bakılmalı, gereken önem gösterilmeli, din ve kültürlerini devam ettirmeleri konusunda destek verilmelidir.

Onların varlığından Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları haberdar edilmelidir. Ülke genelinde bakanlıklar ve bürokratlar aracılığıyla Türk halkına tanıtılmaları gerekmektedir. Bu konuda basın ve medyaya büyük sorumluluklar düşmektedir. Yapılacak her türlü kültürel programlar ve onları anlatacak haberler tanınmalarına ve fark edilmelerine büyük katkı sağlayacaktır. Türkiye’de “Belarus Tatarları Günleri” adı altında etkinlikler düzenlenerek adetleri, gelenekleri, yaşam tarzları kısacası kültürleri her yönüyle anlatılmalıdır. Geliştirilecek kültürel münasebetler daha üst seviyeye çıktıkça ilişkiler daha da sıklaşacaktır. Böylelikle Belarus Tatarları kendilerini güvende hissedecek ve daha rahat bir yaşam süreceklerdir.

SONUÇ

Türkiye, Belarus'un bağımsızlığını (16 Aralık 1991) tanıyan ilk devlet oldu. Bunun sebebi ise bu yeni devlet ile uluslararası alanda işbirliği ve dostluk geliştirme isteğidir. 25 Mart 1992 tarihinde ise Belarus ile Türkiye Cumhuriyeti arasında diplomatik münasebetler tesis edildi ve 10 Nisan 1992 tarihinde Minsk'te Türk Büyükelçiliği açıldı. Büyükelçiliğin açılışından sonra ilk resmî ziyaretler gerçekleşti. Belarus ve Türkiye cumhuriyetleri arasındaki ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi ve iki ülke iş çevreleri arasında temasların kurulmasına katkı sağlayacak olan Belarus-Türkiye İşbirliği Konseyi kuruldu. Sonrasında iş toplantıları, ticaret ve ekonomik işbirliği alanında seminer ve konferanslar yapıldı. Bunun ardından parlamentolararası ve bakanlıklararası ziyaretler yapılarak ortak istişare toplantıları ve her alanda işbirliği organizasyonları düzenlendi. Yine dışişleri bakanlıkları arasında düzenli toplantıların yapılması için bir protokol imzalandı.

Diplomatik münasebetler, Belarus Devlet Başkanı Aleksandr Lukaşenko'nun 24 Temmuz 1996'da Türkiye'ye gerçekleştirdiği ziyaret ile zirveye çıktı ve iki ülke arasında 18 maddeden oluşan "Dostluk ve İşbirliği Anlaşması" imzalandı. Bu ziyaretin temel sonuçlarından biri de Türkiye'de Belarus Büyükelçiliği'nin açılmasıdır. Belarus-Türkiye Hükümetlerarası Ortak Ekonomik Komisyonu faaliyetleri neticesinde gerçekleştirilen toplantılar da ilişkilere ivme kazandırdı. 2000 yılı Eylül ayında düzenlenen New York Zirvesi'nde Belarus Devlet Başkanı Aleksandr Lukaşenko, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ile bir görüşme gerçekleştirdi. 2001 yılında Belarus Parlamentosu'nda "TBMM Dostluk ve İşbirliği Grubu", 2002 yılı Nisan ayında ise TBMM'de "Belarus Parlamentosu Dostluk ve İşbirliği Grubu" oluşturuldu. İki ülke arasındaki ilişkilere önemli katkı sağlayan diğer bir faktör de siyasî münasebetler, uluslararası arenada işbirliği, ticarî ve ekonomik münasebetler, yatırım konuları, kültür, turizm ve eğitim alanlarında işbirliğinin geliştirilmesi ve konsolosluk meseleleri gibi geniş konuları içeren dışişleri bakan yardımcılar seviyesinde gerçekleştirilen ortak istişare toplantılarıdır. İki ülke uluslararası platformda da birbirlerini destekleyen siyaset izlediler. Bu

alandaki işbirliği AGİT, Avrupa Konseyi, KEİÖ gibi örgütlerde görüldü. Ayrıca Türkiye, Belarus'un NATO ile işbirliğini de desteklemektedir. Global kuruluşlarda iki ülke ittifakına örnek olarak Türkiye'nin Belarus'un 2007-2009 dönemi BM Ekonomi ve Sosyal Konseyi'ne üyeliğini desteklemesi, Belarus'un ise 2009-2010 BM daimi olmayan üyeler seçiminde oyunu Türkiye'den yana kullanması verilebilir. Dışişleri Bakan yardımcıları arasında yapılan toplantıların katkılarında biri de 2011 yılında vizelerin karşılıklı olarak kaldırılması için çalışmaların başlatılmış olmasıdır.

Diplomatik ilişkilere katkı sağlayan bir diğer müessese elçiliklerdir. Elçiliklerin faaliyetleri, özellikle ticaret ve yatırım alanlarındaki işbirliğinin gelişmesine önemli katkıda bulundu. 26 Ocak 2011 tarihinde İstanbul'da Belarus Cumhuriyeti Başkonsoloslugu açıldı. Ayrıca iki ülke ilişkilerinde fahri konsolosluklar da kullanılmaktadır. 2012 yılında ilişkiler o kadar ileri taşındı ki taraflar arasında diplomatik ilişkilerin 20. yıldönümü kutlandı. 2013 yılı Mart ayında ise taraflar vizelerin karşılıklı olarak kaldırılmasına ilişkin anlaşmayı imzaladılar. 28 Ağustos 2014 tarihinde Belarus Başbakanı Mihail Miyasnikoviç'in 12. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın yemin törenine katılmak üzere Türkiye'ye geldi. İki ülkenin stratejik işbirliğini geliştirme çabaları ile birçok alanda imzalanan onlarca anlaşma ve ortak hareket etme arzusu iki ülkenin ilişkilerini son derece olumlu etkiledi.

Türkiye-Belarus ticarî münasebetleri daha SSCB zamanında başladı. Belarus'un bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte ise 25 Mart 1992 tarihinde "Türkiye-Belarus Ekonomik İşbirliği Protokolü" imzalandı. Böylece ekonomik, ticarî ve teknik alanlardaki işbirliğinin temelleri atıldı. 1995'te "Türkiye-Belarus arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması" ve 1996'da "Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması"nın imzalanmasıyla yükselişe geçti. Belarus, SSCB döneminden beri güçlü bir sanayî ülkesidir ve birçok alanda dünya sıralamasında üst sıralarda yer almaktadır. Bu nedenle Türkiye için Belarus, Belarus için de Türkiye pazarı oldukça önemlidir. Birbirlerinin ithalat ve ihracatını tamamlayan bu iki ülke arasında yatırımlar inşaat, telekomünikasyon, hafif sanayî,

bankacılık ve turizm alanlarında yapılmaktadır. Türkiye'nin Belarus'a ihracatında en önemli payı örme mensucat, otomotiv sanayî ürünleri, meyve ve sebzeler, kauçuk ürünleri, metal eşya ve kimyasallar oluşturmaktadır. Türkiye'nin Belarus'tan ithalâtında ise hammadde ve ara mallar, mineral yakıtlar, demir ve çelik, dokumaya elverişli bitkisel lifler ve dokumacılık ürünleri ağırlıklı yer tutmaktadır. Türkiye Belarus'un ticaret ortakları arasında 20. sırada Belarus ihracatında ise 22. sırada yer almaktadır. Belarus ithâlâtında ise Türkiye 16. sırada bulunmaktadır. Bu ilişkilere katkı birçok Türk ve Belarus destekli kurum ve kuruluşlardan da gelmektedir. Ayrıca serbest ekonomik bölgelerin sağladığı vergi muafiyeti gibi ticareti kolaylaştırıcı imkânlar da ekonomik ilişkilere oldukça olumlu katkı yapmaktadır. Bu sayede Belarus'ta açılan Türk şirketleri hem Türk işadamlarına gelir sağlamakta hem de Belaroslulara istihdam yaratmaktadır.

Aleksandr Lukaşenko'nun 2010 yılı Ekim ayında Türkiye'ye gerçekleştirdiği ziyareti sırasında otomotiv sektörü ve tarım alanlarında ortak projeler geliştirme konusunda kararlar alındı. Belarus ve Türkiye'nin küçük ve orta ölçekli işletmeleri arasında da işbirliği kuruldu. 14 Şubat 2012 tarihinde Ankara'da Belarus Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı ile Türkiye Cumhuriyeti Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) arasında küçük ve orta ölçekli işletmelerin geliştirilmesi ve desteklenmesi için bir işbirliği protokolü imzalandı. Kasım 2013 tarihinde Belarus Ticaret ve Sanayi Odası (BelTPP) Minsk Şubesi ile MÜSİAD arasında işbirliği anlaşması imzalandı. İki ülke ticarî ilişkilerine katkı sağlayan bir diğer sektör kayıtdışı bavul ticaretidir. Türkiye'de özellikle 1980'lerde ortaya çıkan bu sektör, 1990'lı yıllarda Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra hızla gelişti. Bavul ticareti, kayıt dışı ekonominin bir parçası olduğundan istatistikî veriler kesin olmamaktadır. Belarus'un Türkiye ile bavul ticaretindeki payının % 8 olduğu tahmin edilmektedir. Nitekim iki ülke arasındaki resmî ticaret hacmi 2014 yılı itibariyle 628.700.000 Dolar iken, Türkiye ve Belarus arasındaki bavul ticaretinin hacmi 690.000.000 Dolar seviyesindeydi.

Belarus, yatırıma son derece müsait bir ülkedir. Belarus, Gümrük Birliği Anlaşması sonucunda Rusya'ya, Kazakistan'a açılan bir kapı olarak görülmektedir ve bu Türk yatırımcılar için son derece avantajlı bir durumdur. Böylece 185.000.000 nüfuslu bu pazara gümrüksüz ticaret yapabilmek mümkündür. Belarus ekonomisine Türk şirketlerinin en aktif yatırım faaliyetleri 2000'li yıllarda gerçekleşti. Türk yatırımcıları Belarus ekonomisine doğrudan yatırım yapan ülkeler arasında ilk üç sırada yer almaktadırlar. Günümüzde ise Belarus'ta Türk sermayesi ile çalışan 35'ten fazla şirket bulunmaktadır. Türk şirketleri Belarus'ta inşaat, telekomünikasyon, hafif sanayî, turizm ve bankacılık alanlarında yatırım yapmaktadır. Türkiye ve Belarus ekonomik ilişkilerine devletle nezdinde katkı sağlandığı gibi çeşitli kurum ve kuruluşlar aracılığıyla katkı sağlanmaktadır. Bunların başında 1992 yılında Türk-Avrasya İş Konseyleri bünyesinde kurulan "Türkiye Belarus İş Konseyi" gelmektedir. İş Konseyi, Belarus'ta yabancı yatırımcılar açısından daha elverişli olanaklar sunan serbest ekonomi bölgeleri ile işbirliğinin geliştirilmesine yönelik kapsamlı çalışmalar yapmaktadır.

Belarus-Türk İşbirliği Konseyi, Belarus'a yatırımların arttırılması için çalışmakta ve uluslararası forumlara Belarus şirketlerinin katılımını teşvik etmektedir. Türkiye-Belarus Hükümetlerarası Karma Ekonomik Komisyonu toplantılarında da yatırım olanakları ve işbirliğinin arttırılması görüşülmektedir. Diğer bir ekonomik kurum ise Ağustos 2010'da kurulan, Türk-Belarus münasebetlerinin gelişiminde önemli rol oynayan Belarus-Türk İşadamları Derneği'dir. Ekonomik ilişkilerin gelişmesini sağlayan en önemli alan ise serbest ticaret bölgeleridir. Serbest ekonomi bölgeleri, topraklarında kurulan işletmelere kuruluş tarihinden itibaren 5 yıl süreli gelir vergisinden muafiyet, bina ve tesislere emlak vergisinden muafiyet ve satışlarının cirosu üzerinden katma değer vergisinin yüzde 10 oranında ödenmesi gibi avantajlar sağlamaktadır. Bunlar "Minsk", "Vitebsk", "Gomel", "Grodno", "Brest" ve "Mogilev" serbest ticaret bölgeleridir. Türk firmalarından Mogilev kentinde ev tekstili üretimi yapan Karbelteks, bebek bezi üreticisi Belemsa, plastik pencere yalıtım malzemesi üreten SBI Kauçuk ve Gomel serbest bölgesinde çelik boru üretimi yapan Dangi Profil serbest ekonomik bölgelerde faaliyet göstermektedirler.

Türkiye’de sayıları az ve kesin olmamakla birlikte Belaroslular bulunmaktadır. Türkiye 1990’lı yıllara dışa açık bir ekonomi olarak girdi. Aynı dönemde Sovyetler Birliği’nin dağılmasının ardından geçim olanaklarını kaybeden milyonlarca insan göç yoluna koyuldu. Türkiye’nin Sovyetler Birliği’nden ayrılan ülkelere yönelik esnek vize uygulamaları da Türkiye’nin kapılarını bu insanlara araladı. Türkiye coğrafi yakınlığından ötürü Rusya, Ukrayna ve Belarus gibi ülkelere gelenler tarafından yeni bir iş imkânı ve çıkış kapısı olarak görüldü. Türkiye’ye gelen Belaroslular Türkiye’de ev işçiliği, fuhuş, bavul ticareti ve turizm sektörlerinde yer aldılar. Zaman içerisinde de Türkiye’de tezgâhtarlık, tercümanlık, modelistlik ve mankenlik gibi sektörlerde faaliyet gösterdiler.

İki ülke ilişkilerine katkı sağlayan bir diğer durum da sentez bir nesil yaratan karma evliliklerdir. Farklı etnikten veya dinden gelen insanların yaptıkları karma evlilikler kültürel çeşitlilik sağlamaktadır. Çünkü iki farklı toplumun birbirinin tarihinden adetlerine, diline, gelenek ve göreneklerine, müziğine, edebiyatına, danslarına, yaşam tarzına varana kadar tüm kültürünü öğrenmektedir.

Türkiye Belarus arasındaki kültürel alandaki münasebetler de hızla gelişmektedir. Eğitim, kültür ve spor alanında Belarus ile Türkiye arasındaki işbirliği 1995 yılında imzalanan “Belarus Cumhuriyeti Hükümeti ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Eğitim, Bilim, Kültür ve Spor Alanlarında İşbirliği Anlaşması”na dayanmaktadır. Bu anlaşma ile Belarus ve Türkiye arasındaki kültürel diyalogun geliştirilmesi amaçlandı. Kültürel alandaki en önemli faaliyetler Belarus’ta Türkçe eğitimi ve kardeş şehirler projesi ile ilgilidir. Türk Hükümeti ve kurumlarının dünya genelinde Türkçe’yi öğretmek ve Türkçe’nin kullanım alanını genişletmek için gerçekleştirdiği çalışmalar neticesinde Türkçe Belarus’a tanıtıldı ve yoğun ilgi gördü. Belarus’un önde gelen üniversiteleriyle yapılan protokollerle Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri açıldı ve Türkçe, Belarus üniversitelerinde 1. yabancı dil konumuna ulaştı. Türkçe Belarus’ta Türkiye Cumhuriyeti tarafından TİKA ve TÖMER gibi Türkçe’yi uluslararası alanda yaygınlaştırmayı hedefleyen kurumlar ve görevlendirilen okutmanlar tarafından öğretilmektedir. 2012 itibariyle Belarus’un

başkenti Minsk'te 5 ayrı üniversitede, Baranoviçi şehrinde bir üniversitede olmak üzere 6 farklı üniversitede 300'den fazla öğrenciyle 1.ve 2. yabancı dil olarak öğretilmeye devam edilmektedir. Türkçe dil eğitimi verilen üniversiteler, Minsk Devlet Yabancı Diller Üniversitesi (Minsk), Belarus Cumhurbaşkanlığı Üniversitesi (Minsk), Belarus Devlet Üniversitesi (Minsk), Belarus Devlet Ekonomi Üniversitesi (Minsk), Belarus Devlet Pedagoji Üniversitesi (Minsk), Baranoviçi Devlet Üniversitesi (Baranoviçi)'dir.

Kültürel ilişkilere Kardeş Şehir Projesi'nin katkısı da oldukça fazladır. İstanbul ile Gomel, Nevşehir Ürgüp ile Vitebsk, Antalya ile Brest, Demirtaş ile Logoisk, Ankara ile Minsk, Silivri ile Nesvij, Antalya Mahmutlar ile Jodino, Antalya Belek ile Reçitsa, Antalya Side ile Bobruysk, Antalya Konyaaltı ile Baranoviçi, Adapazarı ile Zavodskoy, Bursa ile Mogilev, Silifke ile Orsha arasında “kardeş şehir” anlaşmaları imzalandı. Kardeş şehir ilişkileriyle sosyal ve kültürel yakınlaşma sağlanmakta, tarihî miraslara sahip çıkılmakta, karşılıklı iş ortaklıkları kurularak küçük ve orta ölçekli işletmeleri desteklenmekte, ekonomik işbirliği geliştirilmekte ve iki farklı kültür birbirini tanımakta, yakınlaşmakta ve haklar arasında kardeşlik duygusu tesis edilmektedir.

Çok yönlü gelişen Türk-Belarus münasebetlerine Belarus Tatarları da önemli katkıda bulunmaktadır. Altın Orda Devleti döneminde Belarus'a göç ederek yerleşen ve yüzyıllardır orada bulunan Belarus Tatarları'na gereken önem gösterilmemekte ve onlar Türk halkı tarafından da yeteri kadar bilinmemektedir. Onların varlığından Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları haberdar edilmelidir. Belarus Tatarları iki ülke arasındaki ilişkilerde önemli rol üstlenebilecek bir unsurdur. Yüzyıllardır o topraklarda yaşayan Belarus Tatarları hem etnik hem de dinî açılarından Türkiye Cumhuriyeti ile ortak özelliklere sahiptirler. Bu nedenle kendilerine her türlü destek sağlanmalı, Türkiye tarafından “Belarus topraklarındaki temsilcilerimiz” gözüyle bakılmalı, gereken önem gösterilmeli, dinî ibadetlerini ve kültürlerini devam ettirmeleri konusunda destek verilmelidir.

EKLER

EK1 Belarus-Türkiye Arasında İmzalanan Anlaşmalar (1991-2014)²⁷⁶

	Ülkelerarası Anlaşmalar	İmzalanma Tarihi	Yürürlüğe Girme Tarihi
1.	Belarus Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti Arasında Diplomatik İlişkilerin Kurulmasına Dair Protokol	25.03.1992	25.03.1992
2.	Belarus Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti Arasında Dostluk ve İşbirliği Antlaşması	24.07.1996	25.04.2000
3.	Belarus Cumhuriyeti Hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması	08.09.1993	01.12.1993
4.	Belarus Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti Arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunmasına İlişkin Anlaşma	08.08.1995	20.02.1997
5.	Belarus Cumhuriyeti Hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması	24.07.1996	29.04.1998
6.	Diplomatik, Hizmet veya Hususî Pasaport Hamillerinin Karşılıklı Olarak Vizeden Muaf Tutma Hususunda Belarus Cumhuriyeti Hükümeti ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Anlaşma	14.12.1993	14.02.1994
7.	Belarus Cumhuriyeti Hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Anlaşması	08.08.1995	18.01.1996
8.	Belarus Cumhuriyeti Hükümeti ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Eğitim, Bilim, Kültür ve Spor Alanlarında İşbirliği Anlaşması	08.08.1995	04.06.1996
9.	Belarus Cumhuriyeti Hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Hava Taşımacılığı Anlaşması	08.08.1995	14.12.2000
10.	Uluslararası Organize Suçlar, Uluslararası Yasadışı Uyuşturucu Ticareti ve Uluslararası Terörizm ile Mücadele Edilmesinde İşbirliği Konusunda Belarus	24.07.1996	18.11.1996

²⁷⁶ “Ülkelerarası Anlaşmalar ve Hukuksal Esaslar”, **Belarus Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği**, http://turkey.mfa.gov.by/print/tr/bilateral_relations/mevzuat/, Erişim Tarihi:12.10.2015.

	Cumhuriyeti Hükümeti ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Arasındaki Anlaşma		
11.	Belarus Cumhuriyeti Hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Turizm Alanında İşbirliği Anlaşması	24.07.1996	11.01.1997
12.	Belarus Cumhuriyeti Hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Askeri Alanda Eğitim, Teknik ve Bilimsel İşbirliği Anlaşması	04.11.1997	26.12.1997
13.	Belarus Cumhuriyeti Hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Tekstil Ürünleri Ticaretine İlişkin İşbirliği Mutabakat Zaptı	02.12.1997	01.06.1998
14.	Belarus Cumhuriyeti Hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Savunma Sanayî İşbirliği Anlaşması	11.11.1998	29.06.2001
15.	Belarus Cumhuriyeti Hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Diplomatik Temsilcilikler İçin Karşılıklı Arsa Tahsisine İlişkin Anlaşma	29.09.2004	08.08.2005
16.	Belarus Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı ve Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı Arasında Kültür ve Sanat Alanında İşbirliği Protokolü	18.04.2007	07.02.2008
17.	Belarus Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı ve Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Arasında İnsan Ticareti ve Yasadışı Göç İle Mücadele Alanında İşbirliği Mutabakat Zaptı	28.07.2004	28.07.2004
18.	Belarus Cumhuriyeti Hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Veterinerlik Alanında İşbirliği Anlaşması	02.03.2005	31.03.2010
19.	Belarus Cumhuriyeti Hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Karantina ve Bitki Koruma Alanında İşbirliği Anlaşması	02.03.2005	22.02.2010
20.	Belarus Cumhuriyeti Hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Gümrük Konularında İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Anlaşması	11.11.2008	14.07.2011
21.	Belarus Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı ile Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı Arasında Sağlık Alanında İşbirliğine Dair Anlaşma	30.10.2009	
22.	Belarus Cumhuriyeti Milli Bankası ile Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası	Ağustos 2010	Yürürlüğe girmesi için ek

	Arasında İşbirliği Anlaşması		prosedür gerekmezdir
23.	Belarus Cumhuriyeti Yüksek Ticaret Mahkemesi ile Türkiye Cumhuriyeti Yargıtay Başkanlığı Arasında İşbirliği Protokolü	30.11.2010	Yürürlüğe girmesi için ek prosedür gerekmezdir
24.	Belarus Cumhuriyeti Milli Kütüphanesi ile Türkiye Cumhuriyeti Milli Kütüphanesi Arasındaki İşbirliği Anlaşması	Ekim 2010	Yürürlüğe girmesi için ek prosedür gerekmezdir
25.	Belarus Cumhuriyeti, Devlet Denetleme Komitesi, Finansal İzleme Departmanı ile Türkiye Cumhuriyeti, Maliye Bakanlığı, Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı (MASAK) Arasında Karapara Aklama ve Terörizmin Finansmanı ile İlgili Bilgi Değişiminde İşbirliğine Dair Mutabakat Muhtırası	28.01.2011 (Minsk) 09.03.2011 (Ankara)	15.09.2011
26.	Belarus Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı Girişimcilik Genel Müdürlüğü ile T.C. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) Arasında İşbirliği Protokolü	14.02.2012	Yürürlüğe girmesi için ek prosedür gerekmezdir
27.	Belarus Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti Arasında Hukuki, Ticari ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma Anlaşması	13.03.2012	
28.	Belarus Cumhuriyeti Hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Vizelerin Karşılıklı Kaldırılmasına İlişkin Anlaşması	29.03.2013	
29.	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Belarus Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Geri Kabul Anlaşması	29.03.2013	

EK2 Belarus ile Türkiye Arasında Ticaret Alanında İmzalanan Anlaşmalar²⁷⁷

Tarih	Anlaşmalar	Açıklama
08.09.1993	Ticaret ve Ekonomi Alanlarında İşbirliği Anlaşması	Bu Anlaşma ile Karma Ekonomik Komisyonu'nun oluşturulması kararlaştırıldı. Bu güne kadar Karma Ekonomik Komisyonu'nun toplantıları periyodik olarak yapılmaktadır.
08.08.1995	Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunmasına İlişkin Anlaşma	Bu anlaşma 20 Şubat 1997 tarihinde yürürlüğe girdi ve yatırımlar konusunda her iki ülke için de eşit ve adil şartlar oluşturuldu.
24.07.1996	Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması	Bu anlaşma 29 Nisan 1998 tarihinde yürürlüğe girdi ve karşılıklı yatırımların yapılmasını sağladı.
03.02.2005	Tekstil Ürünleri Ticaretinde İmtiyazlı Muamele Anlaşması	Belarus'tan Türkiye'ye ihraç edilen tekstil ürünleri kontenjanı arttırılınca Türkiye'den ithâl edilen tekstil ürünlerine uygulanan gümrük vergisi de azaltıldı. Gümrük vergileri % 5, 10, 15, 20'den, % 4, 8, 12 oranına düşürüldü ve farklı kategorilerde bazı ürünler için asgari fiyat belirleme uygulaması yürürlükten kaldırıldı. Bu anlaşma her yıl uzatılıyordu. Ancak 01.01.2010 tarihinde Belarus, Rusya, Ukrayna ve Kazakistan'dan oluşan Gümrük

²⁷⁷ Elena SEMAK, "Günümüz Şartlarında Türkiye-Belarus Ekonomik Münasebetlerinin Gelişimi", **ORSAM Rapor No:128-The Black Sea International Rapor No: 24**, Ankara Eylül 2012.

		Birliği'nin kurulması ve katılımcı ölkelerin Ortak Gümrük Tarifesine geçmeleri dolayısıyla Belarus bu uygulamaya son verdi.
02.03.2005	Veterinerlik Alanındaki Anlaşma	Bu anlaşma, tarım alanında işbirliğinin gelişimine katkıda bulundu.
02.03.2005	Karantina ve Bitkileri Koruma Anlaşması	Bu anlaşma, tarım alanında ve tarım ürünlerinin ticareti konusunda işbirliğinin geliştirilmesini teşvik etti.
11.06.2006	Ekonomik Konularda Hükümetler Arası Komisyon Toplantısının 5. Protokolü	Bu anlaşma enerji, inşaat, turizm ve çeşitli ekonomik alanlarda işbirliğinin geliştirilmesini teşvik etti.

EK 3 Türkiye-Belarus Arasındaki İthalat-İhracat İstatistikleri²⁷⁸
(Türkiye Baz alınmıştır. 1991 yılı verileri Türkiye-SSCB arasındadır.)

YILLAR	İHRACAT (USD)	İTHALAT (USD)
1991	610.606.800	1.096.610.890
1992	4.750.556	3.607.496
1993	1.636.982	1.598.108
1994	818.484	1.622.251
1995	2.673.669	16.619.934
1996	9.907.964	37.600.110
1997	8.577.459	39.242.227
1998	7.574.739	20.926.571
1999	4.607.356	20.579.308
2000	11.791.669	18.005.705
2001	20.083.781	10.948.850
2002	20.102.138	20.681.016
2003	19.578.924	29.473.622
2004	24.609.462	42.205.480
2005	49.784.974	46.577.591
2006	64.823.471	45.517.371
2007	95.918.930	79.945.460
2008	145.336.831	120.790.011
2009	119.172.252	83.731.812
2010	186.508.450	154.633.347
2011	232.679.729	183.200.500
2012	264.364.530	190.209.993
2013	303.152.282	186.840.426
2014	272.251.492	147.702.735
2015	131.678.326	142.598.629

²⁷⁸ “Dış Ticaret İstatistikleri Toplam İhracat İthalat”, Türkiye İstatistik Kurumu, www.tuik.gov.tr, Erişim Tarihi: 12.10.2015.

EK 4 Türk-Belarus İş Konseyi'nin Faaliyetleri²⁷⁹

- Belarus Dışişleri Bakan Yardımcısı Aleksandr Mihniyevič ile Toplantı, İstanbul 19 Mart 2004,
- Belarus Dışişleri Bakanı Sergey Martinov ile Toplantı, İstanbul 25 Mayıs 2004,
- Türkiye-Belarus 4. Dönem Karma Ekonomik Komisyonu (KEK) Toplantısı, 25-28 Mayıs 2004
- TC Minsk Büyükelçiliği Görevine Yeni Atanan Birnur Fertekligil ile Tanışma Toplantısı, İstanbul 25 Kasım 2004,
- Türkiye ile Belarus Arasında Tekstil Ürünleri Ticaretinde Tercihli Rejimin Uygulanabilmesi Konusunda Teknik Görüşmelere Katılım, İstanbul 2-3 Şubat 2005,
- Devlet Bakanı Kürşad Tüzmen'in Katılımıyla İş Konseyi Ortak Toplantısı ve Ticaret Heyeti Ziyareti, Minsk 1-3 Mart 2005,
- Türk-Belarus İş Konseyi Ortak Toplantısı, İstanbul 20 Eylül 2006,
- Belarus Yatırım Forumu, İstanbul 9 Kasım 2007,
- Yeni Atanan T.C. Minsk Büyükelçisi Veka İnal ile Tanışma Toplantısı, İstanbul 27 Şubat 2008,
- DTM Tekstil ve Müteahhitlik Heyetine Katılım, Minsk 2-4 Aralık 2008,
- Türk-Belarus İş Konseyi Yürütme Kurulu Üyelerinin Minsk Ziyareti, Minsk 28-31 Ocak 2009,
- Belarus Cumhuriyeti Ankara Büyükelçisi Valery Kolesnik ile Görüşme, Ankara 3 Aralık 2010,
- Belarus Cumhuriyeti Türkiye Fahri Konsolosları ile Çalışma Yemeği, İstanbul 5 Ocak 2011,
- Türk-Belarus İş Konseyi Yürütme Kurulunun Belarus Çalışma Seyahati, Minsk-Mogilev 23-26 Şubat 2011,
- Belarus Firmaları ile İş Görüşmeleri ve İş Toplantısı, İstanbul 2 Mart 2011,
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanı ve Türkiye-Belarus KEK Eşbaşkanı Ertuğrul

²⁷⁹ “Türk-Belarus İş Konseyi”, **DEİK**, https://www.deik.org.tr/Konsey/55/T%C3%BCrkiye_Belarus.htm, Erişim Tarihi:08.12.2015.

Günay'ın Katılımı ile Türk-Belarus İş Konseyi Ortak Toplantısı, Minsk 01-03 Kasım 2011,

- Grodno Serbest Ekonomi Bölgesi Heyeti ile Toplantı, İstanbul 23 Şubat 2012,
- Belarus Ticaret ve Sanayi Odası İstanbul Temsilcilik Ofisi Açılışına Katılım, İstanbul 26 Haziran 2012,
- Türk-Belarus İş Konseyi'nin Tüyp Ziyareti, İstanbul 14 Eylül 2012,
- Türk-Belarus İş Konseyi Minsk Çalışma Seyahati, Minsk 07-09 Şubat 2013,
- Türk-Belarus İş Konseyi'nin Belarus Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği Ziyareti, Ankara 13 Şubat 2013,
- Türk-Belarus İş Konseyi Ortak Toplantısı, Ankara 4 Nisan 2013,
- Türkiye-Belarus Ortak Sanayi Ve Teknoloji Çalışma Grubu Toplantısı, Minsk 09-12 Eylül 2013,
- DEİK Türkiye-Belarus İş Konseyi, Belarus Ulusal Yatırım ve Özelleştirme Ajansı ve Belarus Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği işbirliğinde gerçekleştirilen Türkiye-Belarus Yatırım Forumu, İstanbul 12-13 Kasım 2015.

KAYNAKÇA

AKALIN, A. E., “Türkiye’de Göçmen Ev İşçilerinin Çalışma Koşulları”, <http://www.sosyalhaklar.net/2014/bildiriler/akalin.pdf>, Erişim Tarihi:12.02.2016., 323-339.

AKPINAR, Taner (2010), “Türkiye’ye Yönelik Kaçak İşgücü Göçü”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 3, 1-22.

AMANOV, Ş.- EMİRZA, E., “Avrasya’da Entegrasyon Girişimleri ve Türkiye: Tarihsel ve Deneyim ve Geleceğe Bakış”, **Belarus-Türkiye: İşbirliği Yolları II. Uluslararası Bilimsel Konferansı**, Belarus Devlet Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Fakültesi, Minsk 25 Şubat 2011, 206.

“Antalya’nın Rus Patroniçeleri”, **Sabah Haber**, http://www.sabah.com.tr/fotohaber/yasam/antalyanin_rus_patroniceleri?tc=15&page=9, Erişim Tarihi:12.10.2015.

ARSLAN, A. R. (2011), “Açılış Konuşması-3”, **Belarus-Türkiye: İşbirliği Yolları II. Uluslararası Bilimsel Konferansı**, Belarus Devlet Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Fakültesi, Minsk 25 Şubat 2011, 190.

ATASOY, E.-ŞENŞEKERCİ, E. (2015), **Tarihsel, Coğrafi ve Sosyo-Ekonomik Boyutlarıyla Belarus**, Sentez Yayıncılık, İstanbul.

ATASOY, E.-GALAI, E. vd. (2014), “İdari ve Bölgesel Coğrafya Perspektifinden Belarus Cumhuriyeti”, **Marmara Coğrafya Dergisi**, 30, Temmuz:20-44.

“Avustralya ve Belarus Heyetlerinden TDV’ye Ziyaret”, **TDV**, <http://m.diyanetvakfi.org.tr/tr-TR/site/haberler/---avustralya-ve-belarus-heyetlerinden-tdv--ye-ziyaret-1573>, 22.01.2016, Erişim Tarihi:12.05.2016.

BAHAR, O.-BİNGÖL, F. K. (2010), “Türkiye’de İç Göç Hareketlerinden İstihdam ve İşgücü Piyasalarına Etkileri”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, XV, 2, 43-61.

“Bankacılık sistemi”, **T.C. Ekonomi Bakanlığı**, <http://www.ekonomi.gov.tr>, Erişim Tarihi:05.01.2016.

BATI, Uğur (2008), “Hayatın Arka Sokakları: Seks işçilerine Karşı Toplumsal Şiddet”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, X, 2, 200-230.

“Bavul Ticareti İçin Geldi Fuhuşa Sürüklendi”, **Sabah Haber**, 26.06.2015, <http://www.sabah.com.tr/webtv/yasam/bavul-ticareti-icin-geldi-fuhusa-suruklendi>, Erişim Tarihi:12.10.2015.

“Bavul Ticareti Kayıt Altına Alınıyor”, **Son Devir**, 23 Mayıs 2011,
<http://www.sondevir.com/ekonomi/3985/bavul-ticareti-kayit-altina-aliniyor>,
 Erişim Tarihi:12.10.2015.

“Belarus Başbakanı Deik Ev Sahipliğindeki Yatırım Forumu’na Katıldı”, **DEİK**,
<https://www.deik.org.tr>, Erişim Tarihi:05.01.2016.

“Belarus Cumhuriyeti Devlet Nişanı Emsaş’a”, **MÜSİAD**,
<http://www.musiad.org.tr/tr-tr/haberler/belarus-cumhuriyeti-devlet-nisani-emsasa>,
 Erişim Tarihi:24.11.2015.

“Belarus Dini İdare Başkanı Şabanoviç’ten Görmez’e Ziyaret” **Mihrap Haber**,
 21.01.2016, <http://www.mihraphaber.com/mobil/haber/belarus-dini-idare-baskani-sabanovicten-gormeze-ziyaret-80432.html>, Erişim Tarihi:12.05.2016.

“Belarus Ekonomisi”, **Belarus Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği**,
http://turkey.mfa.gov.by/print/tr/ticaret_ve_ekonomi_servisi/belarus_ekonomisi/dis_ticaret/, Erişim Tarihi:12.10.2015.

“Belarus’ta Kutlu Doğum Konferansı”, **Malatya Müftülüğü**,
<http://www.malatyamuftulugu.gov.tr/belarusta-kutlu-dogum-konferansi>,
 Erişim Tarihi:12.05.2016.

“Belarus-Minsk Turizm Fuarı Başladı”, **AKTOB**,
<http://www.aktob.org.tr/haber/belarus-minsk-turizm-fuari-basladi>,
 Erişim Tarihi:12.05.2016.

“Belaruslu Öğrencilerden Müftü Özbuğday’a Ziyaret”, **Haberler.com**, 15.08.2013,
<http://m.haberler.com/belaruslu-ogrencilerden-muftu-ozbugday-a-ziyaret-4944081-haberi>, Erişim Tarihi:12.05.2016.

“Belarus Resmi Tatil Günleri”, **Belarus Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği**,
<http://turkey.mfa.gov.by/tr/belarusziyaret/bayramlar/>, Erişim Tarihi:12.10.2015.

“Belarus’ta Tanıştığı Türk Genci İle Evlendi” **Haber7.com**, 05.05.2011,
<http://m.haber7.com/haberDetay.php?id=740697>, Erişim Tarihi:12.05.2016.

“Belarus’tan Bursa’ya Gelin Geldi”, **Park Magazin**,
http://www.parkmagazin.com.tr/ParkMagazinHaber.asp?Id=Belarus%E2%80%99tan_Bursa%E2%80%99ya_gelin_geldi, Erişim Tarihi:12.05.2016.

“Belarus Tarihi”, ATN, <http://atn.com.tr/?pid=33>, Erişim Tarihi:12.10.2015.

“Belarus Türk Yatırımcıları Bekliyor”, **Turcomoney**, 1 Aralık 2014,
<http://www.turcomoney.com/belarus-yatirimcileri-bekliyor.html>, Erişim Tarihi:24.11.2015.

“Belarus-Türk İşadamları Derneği Hakkında”, **BETİD**,
<http://www.betid.org/index.php/tr/hakkimizda>, Erişim Tarihi:05.01.2016.

“Belarus-Türk İş Konseyi Ortak Toplantısı”, **İzmir Ticaret Borsası**,
<http://itb.org.tr/EbultenHaber/446-turk--belarus-is-konseyi-ortak-toplantisi>,
 Erişim Tarihi:08.12.2015.

“Belarus-Türkiye İstişare Toplantıları”, **Belarus Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği**,
<http://turkey.mfa.gov.by/tr/embassy/news/aeee31081604286a.html>,
 Erişim Tarihi:11.11.2015.

“Belarus’ta Türk Krupiyerler”, **Vatan**, 12.12.2011,
<http://m.gazetevatan.com/News/Article?ID=417090>, Erişim Tarihi:12.05.2016.

“Belarus Ülke Bülteni 2012 Raporu”, **DEİK**,
<http://www.deik.org.tr/Contents/FileAction/2598>, Erişim Tarihi:12.10.2015.

“Belarus Ülke Raporu 2013”, **İTO**, <http://www.ito.org.tr/itoyayin/0002428.pdf>,
 Erişim Tarihi:12.10.2015.

“Beyaz Rusya Cumhuriyeti”, **TURSAB AR-GE Departmanı**,
https://www.tursab.org.tr/dosya/982/10ocbelarusdergi_982_4969786.pdf,
 Erişim Tarihi:10.12.2015.

“Beyaz Rusya Sektörler”, **T.C. Ekonomi Bakanlığı**,
<http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Beyaz%20Rusya/html>, Erişim Tarihi:08.12.2015.

“Bir Camiye Hava Kadar İhtiyacımız Var”, **Haberler.com**,
<http://m.haberler.com/belarus-muftusu-sabanovic-bir-camiye-hava-kadar-haberi>,
 Erişim Tarihi:01.09.2016.

“Bursa’ya Turist Amaçlı Gelen Volga Mikhaleviç Müslüman Oldu”, **Bursa’da Bugün**,
 22.06.2014, <http://m.bursadabugun.com/haber/bursa-ya-tatile-geldi-musluman-oldu-428521.html>, Erişim Tarihi: 12.05.2016.

“CHP Antalya Milletvekili Gürkut Acar’ın Mutlu Günü”, **Haber Hürriyeti**,
<http://www.haberhurriyeti.com/vekil-oglu-belaruslu-gelin-79921.html>,
 Erişim Tarihi:12.05.2016.

COŞKUN, Emel (2014), “Türkiye’de Göçmen Kadınlar ve Seks Ticareti”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, 3, 185-206.

ÇAMUROĞLU, R., “Türkiye-Belarus İlişkileri Gelecek Perspektifi”, **Belarus-Türkiye: İşbirliği Yolları II. Uluslararası Bilimsel Konferansı**, Belarus Devlet Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Fakültesi, Minsk 25 Şubat 2011, 185.

Dedeoğlu, S., “Türkiye’de Göçmenlerin Sosyal Dışlanması”, <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423870127.pdf>, Erişim Tarihi:12.02.2016.

“Defacto Belarus’ta Büyüyor”, **Akşam**, 29 Haziran 2015, <http://www.aksam.com.tr/sirketlerden/defacto-belarusta-buyuyor/haber-418151>, Erişim Tarihi:14.03.2016.

DEMİRDİZEN, Derya (2013), “Türkiye’de Ev Hizmetlerinde Çalışan Göçmen Kadınlar”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, 38, 325-346.

DENİZ, A.-ÖZGÜR, E. M. (2013), “Antalya’daki Rus gelinler: Göçten Evliliğe, Evlilikten Göçe”, **Sosyoloji Dergisi**, III. 27, 151-175.

DENİZ, A.-ÖZGÜR, E.M.(2010), “Rusya’dan Türkiye’ye Ulusaşırı Göç: Antalya’daki Rus Göçmenler”, **Ege Coğrafya Dergisi**, 19, 13-30.

DEVLET, Nadir (1989), **Çağdaş Türk Dünyası**, Marmara Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul.

“Diplomalı Seks Köleleri”, **İnternet Haber**, 11.04.2008, <http://www.internethaber.com/diplomali-seks-koleleri-136482h.htm>, Erişim Tarihi:31.01.2016.

DUMAN, M.-SAMADOV, N. (2003), “Türkiye ile Rusya Federasyonu Arasındaki İktisadi ve Ticari İlişkilerin Yapısı Üzerine Bir İnceleme”, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 6, 25 -47.

ERDOĞDU, S.-TOKSÖZ, G. (2013), Kadınların Görünmeyen Emeğinin Görünen Yüzü Türkiye’de Ev İşçileri, **Çalışma Koşulları ve İstihdam Serisi**, 42, Ankara.

EROL, N.-HASSAN, A. (2013), “Türkiye’ye Gelen Turist Sayısı ile Elde Edilen Turizm Gelirlerinin Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Verilerine Göre Karşılaştırmalı Analizi”, **Journal of Tourism and Gastronomy Studies**, 1/2

Etiler, N.-Lordoğlu, K., “Göçmenlerin Sağlık Sorunları: Ev Hizmetlerinde Bir Alan Araştırması”, **Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu**, <http://www.sosyalhaklar.net/2010/bildiri/lordoglu.pdf>, Erişim Tarihi:12.02.2016.

“Fuhuş Yapan Kadınların Meslekleri Şaşırtıcı”, **Rize’nin Sesi**, 12 Aralık 2014, <http://www.rizeninsesi.net/2014/12/12/fuhus-yapan-kadınların-meslekleri-sasirtici/#ixzz3yojU9yPD>, Erişim Tarihi:31.01.2016.

GÖKALP A.-CİVAN O. E. (2011), “Göçmen İşçi Kavramı ve Göçmen İşçilerin İş Sağlığı ve Güvenliği”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, 1, 233-250.

GÜR, F.-RUTBİL E.vd. (2009), “2008 Faaliyet Raporu”, **Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı**, Ankara.

“Hızlı Gelişme Modeli”, **Diplomat Atlas**,
<http://www.diplomat.com.tr/atlas/sayilar/sayi8/sayfalar.asp?link=s8-9.htm>,
 Erişim Tarihi:09.10.2015.

İGOREVNA, L. O, “Günümüzde Belarus ve Türkiye Arasındaki Kültürel İşbirliği”, **Belarus-Türkiye: İşbirliği Yolları II. Uluslararası Bilimsel Konferansı**, Belarus Devlet Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Fakültesi, Minsk 25 Şubat 2011, 271-273.

“İhracat Sektörleri Açısından Beyaz Rusya 2008 Raporu”, **İTKİB Genel Sekreterliği AR-GE ve Mevzuat Şubesi**,
http://www.itkib.org.tr/ihracat/disticaretbilgileri/raporlar/dosyalar/beyaz_rusya_ulke_raporu_haziran.pdf, Erişim Tarihi:12.10.2015

“İncirliova’ya Belarusslu Gelin”, **Aydın Denge**,
<http://www.aydindenge.com.tr/magazin/04/07/2014/incirliovaya-belarusslu-gelin>,
 Erişim Tarihi:12.05.2016.

KAMALOV, İlyas (2009), **Altın Orda ve Rusya (Rusya Üzerindeki Türk-Tatar Etkisi)**, Ötüken Yayınları, İstanbul.

KAMALOV, İlyas (2007), **Avrasya Fatih Tatarlar “Tatar Diasporası”**, Kaknüs Yayınları, İstanbul.

KARADENİZ, Oğuz (2012), “Dünya’da ve Türkiye’de İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları ve Sosyal Koruma Yetersizliği”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, 3, 24-32.

Kemaloğlu, İ., “Ukrayna Krizinin Kârı:Belarus”,
<http://www.ilyaskemaloglu.com/guncel-detay.aspx?d=116>, Erişim
 Tarihi:12.10.2015.

KILIÇ, Kemal Hakkı (2011), “Başkanlığımızın Belarus Müslümanlarıyla İlişkisi”, **Avrupa Diyanet Dergisi**, 146, Haziran: 10-14.

KIRCI, Murat (2007), **Türkiye’deki Bavul Ticareti Gelişmeler ve Yeni Alternatifler**, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

KONSTANTİNOVİÇ, L. E., “Belarus Türkiye İlişkilerine Genel Bir Bakış”, **Belarus-Türkiye: İşbirliği Yolları II. Uluslararası Bilimsel Konferansı**, Belarus Devlet Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Fakültesi, Minsk 25 Şubat 2011, 193.

KURAT, Akdes Nimet (1987), **Başlangıçtan 1917’ye Kadar Rusya Tarihi**, TTK Yayınları, Ankara.

“Kuzeydeki Hısmılarımız: Ruslar”, **Univerus**, 02 Mart 2015, <http://www.univerus.net/tr/kuzeydeki-hisimlarimiz-ruslar/>, Erişim Tarihi:12.10.2015.

“Küresel Ekonomide Göçmen İşçiler Konusuna Genel Bir Bakış”, **Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi**, Uluslararası İşçi Konferansı 92. Oturum, 2004 Uluslararası İşçi Ofisi-Cenova Rapor 6: Bölüm 3, “Göçmen İşçilerin Çalışma Koşulları, (Çeviren: Hande Akıl), Ocak-Şubat-Mart 2005.

LİKHODEDOV, Viladimir (2010), **Belarus and The Muslim World**, Teknologia Publications, Minsk.

Lordoğlu, K., “Türkiye’deki Çalışma Hayatının Bir Parçası Olarak Yabancı Çalışanlar”, <http://www.calismatoplum.org/sayi14/lordoglu.pdf>, Erişim Tarihi:10.02.2016.

“Malatya İl Müftüsü H. Yusuf Gül Belarus Gezisinden Döndü”, **Malatya Müftülüğü**, <http://www.malatyamuftulugu.gov.tr/il-muftumuz-hyusuf-gul-belarustan-dondu>, Erişim Tarihi:12.05.2016.

“Milenyum Zirvesi’nde Liderler Geçidi”, **Ntvmsnbc**, 11 Eylül 2000, <http://arsiv.ntv.com.tr/news/28291.asp>, Erişim Tarihi:28.12.2015.

“Minsk Camii Erdoğan’sız açılmıyor”, **TürkRus**, <http://www.turkrus.com/246182-minsk-camii-erdogansiz-acilmiyor-xh.aspx>, Erişim Tarihi:01.09.2016.

MİŞKİNİENE, Galina, “Kültürler Arası Diyalog İdil Ural Bölgesinden Büyük Litvanya Knezliğine Belarus-Litvanya Tatarları”, **ORSAM Rapor No:147-The Black Sea International Rapor No:31**, Ankara Ocak 2013.

“Moldova ve Belarus’tan 500 Bin Turist Gelecek”, **Turizm Aktüel**, 03.06.2014, <http://turizmaktuel.com/haber/moldova-ve-belarus-tan-500-bin-turist-gelecek>, Erişim Tarihi:12.05.2016.

“Ormanlar ve Göller Ülkesi”, **TFF**, <http://www.tff.org/Resources/Tamsaha/TURKIYE-BELARUS-MAC KITABI/files/assets/basic-html/page18.html>, Erişim Tarihi:09.10.2015.

“Puşkin Okuyup İvedik Seyreden Çocuklar”, **Milliyet**, 14.02.2010, <http://www.milliyet.com.tr/puskin-okuyup-ivedik-seyredencocuklar/guncel/gundemdetay/14.02.2010/1198813/default.htm>, Erişim Tarihi:12.10.2015.

“Rus Gelinler-Türk Damatlar”, **Gazeteport**, <http://www.gazeteport.com/yazar/26/cenk-baslamis/1901/rus-gelinler-turkdamatlar>, Erişim Tarihi:12.10.2015.

“Rusya İle Bavul Ticareti 2014’te 4.2 Milyara İndi”, **Habertürk**,
<http://www.haberturk.com/ekonomi/ekonomi/haber/1062428-rusya-ile-bavul-ticareti-2014te-42-milyara-indi>, 06 Nisan 2015, Erişim Tarihi:12.10.2015.

Sargutan, A. E., “84 Ülke ve Türkiye’nin Karşılaştırmalı Sağlık Sistemleri”,
<http://www.sargutan.com/page17.html> , Erişim Tarihi:10.12.2015.

SEMAK, Elena, “Günümüz Şartlarında Türkiye- Belarus Ekonomik Münasebetlerinin Gelişimi”, **ORSAM Rapor No:128-The Black Sea International Rapor No: 24**, Ankara Eylül 2012.

ŞADURSKİY, Viktor, “Belarus Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti Arasında Diplomatik İlişkilerin Kurulmasının 20. Yılı Münasebetiyle Düzenlenen Türkiye-Belarus Yuvarlak Masa Toplantısının Tam Metni”, **ORSAM Tutanakları No:23-The Black Sea International Tutanakları No:6**, Ankara Mart 2012.

ŞADURSKİY, Viktor, “Belarus-Türkiye: Devletlerarası İşbirliğinin Pozitif Dinamikleri”, ORSAM Rapor No:129-The Black Sea International Rapor No:25, Ankara Eylül 2012.

Şahin, Ç., “Türkiye’de Göçmen İşçiler Sorunu”,<http://www.toprakisveren.org.tr/2015-104-cigdemshahin.pdf>, Erişim Tarihi:31.01.2016.

ŞAHİN, L.-ERDEM, Z. (2008), “Ev Hizmetlerinde Yabancı İşgücü İstihdamı”, **Kamu-İş Dergisi**, X, 2, 43-78.

“Tarifeli Sevmiyor Diye Jet Aldım Yine Olmadı”, **Milliyet**,
<http://www.milliyet.com.tr/tarifeli-sevmiyor-diye-jet-aldim-yine-olmadi/gundem/gundemdetay/23.07.2011/1417903/default.htm>, Erişim Tarihi:12.05.2016.

“Tatil İçin Geldiği Alanya’da Ramazan’dan Etkilenen Belaruslu Turist İslamiyet’i Seçti”, **Yeni Şafak**, <http://m.yenisafak.com/yere1/belaruslu-pina-hem-musluman-hem-de-gelin-oldu-70238>, Erişim Tarihi:12.05.2016.

TAYANÇ, Tunç (2011), **İnşaatçıların Coğrafyası Türk İnşaat Sektörünün Yurtdışı Müteahhitlik Hizmetleri Serüveni**, Tarih Vakfı, İstanbul.

ÇAVUŞOĞLU, Mevlüt (2014), 2015 Yılına Giderken Dış Politikamız, Dışişleri Bakanlığı’nın 2015 Mali Yılı Bütçe Tasarısının TBMM Genel Kurulu’na Sunulması Vesilesiyle Hazırlanan Kitapçık, **TCDB**, 14 Aralık 2014.

“Türk-Belarus İş Konseyi”, **DEİK**,
https://www.deik.org.tr/Konsey/55/T%C3%BCrkiye_Belarus.htm, Erişim Tarihi:08.12.2015.

“Türk-Belarus İş Konseyi Ortak Toplantısı ve İş Forumu”, **Samsun Ticaret ve Sanayi Odası**,

<http://www.samsunso.org.tr/duyuru/turk-belarus-.is-konseyi-ortak-toplantisi-ve-is-forumu-1172.htm>, Erişim Tarihi: 08.12.2015.

“Türk-Belarus İş Konseyi Ortak Toplantısı”, **DEİK**, <https://www.deik.org.tr>, Erişim Tarihi:05.01.2016.

“Türkiye-Belarus Siyasi İlişkileri”, **Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı**,

<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-belarus-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, Erişim Tarihi:20.09.2015.

“Türkiye-Belarus Yatırım Forumu”, **Türkiye Genç İş Adamları Konfederasyonu**, <http://www.tugik.org.tr>, İstanbul 03.11.2015, Erişim Tarihi:08.12.2015.

“Türkiye ile Rusya Arasında Bavul Ticareti Halen Canlı”, **Turkishny**, 14.01.2015, <http://www.turkishny.com/economy-news/7-economy-news/170744-turkiye-ile-rusya-arasinda-bavul-ticareti-halen-canli#.VhuF4vntmko>, Erişim Tarihi:12.10.2015.

“Türkiye’den Resmi Bir Heyet Belarus Nükleer Güç Santral Saha’sını Ziyaret Etti”, **Akkuyu Nükleer**,

<http://www.akkunpp.com/turkiyeden-resmi-bir-heyet-belarus-nukleer-guc-santral-sahasini-ziyaret-etti>, Erişim Tarihi:12.03.2016.

“Türkiye ve Belarus Turizm Alanında İşbirliği Protokolü İmzaladı”, **Turizmde Bu Sabah**,

<http://www.turizmdebusabah.com/haberler/turkiye-ve-belarus-turizm-alaninda-isbirligi-protokolü-imzaladi-66103.html> , Erişim Tarihi:08.12.2015.

“Türkiye ve Rusya Arasında Köprü Kuruluyor”, **Kentimsisli.com**,

<http://www.kentimsisli.com/haber/turkiye-ve-rusya-arasinda-kopru-kuruluyor-570.html>, 14 Ekim 2013,Erişim Tarihi:12.10.2015.

Hakan Aksay,“Türk-Rus Aşkları ve Evlilikleri; Nataşa Söyleminden Ortak Çocuklara”, **T24 İnternet Gazetesi**, 31.07.2014,

<http://t24.com.tr/haber/rus-kadininin-sirri-nerede,266078>, Erişim Tarihi:12.10.2015.

“Türk-Rus Çocukların Çifte Askerlik Sorunu Hala Çözüm Bekliyor”, **TurkRus.com**, 25.11.2014,

<http://www.turkrus.com/67324-turk-rus-cocuklarin-cifte-askerlik-sorunu-hala-cozum-bekliyor-xh.aspx>, Erişim Tarihi:12.10.2015.

“Türk-Rus Kültür Merkezi’nden Moskova’da “Benim Ailem” Festivali”, **HaberRus**, 16.05.2012,

<http://haberrus.com/video-gallery/2012/05/16/turk-rus-kulturmerkezinden-moskovada-benim-ailem-festivali.html>, Erişim Tarihi:12.10.2015.

Üstübici, A., “Türkiye’de Göçün Kadınsılaşması: Seks İşçileri ve Ev İçi Hizmetlilerin Güvenlik Sorunlarını İlişkilendirmek”,
http://www.umut.org.tr/UserFiles/Files/Document/document_AYSEN%20USTUBIC I.doc, Erişim Tarihi:31.01.2016.

VERNADSKY, George (2007), **Moğollar ve Ruslar**, Çev. Eşref Bengi Özbilen, Selenge Yayınları, İstanbul.

YALÇIN, Çiğdem (2015), “Türkiye’de Ev Hizmetlerinde Çalışan Göçmen Kadınlar ve Ekonomik Şiddet”, **Fe Dergi: Feminist Eleştiri**, 7, no.1, 50-60.

YAYLA, M.- KAYA, Y. T. vd. (2005) “Bankacılık Sektörüne Yabancı Girişi: Küresel Gelişmeler ve Türkiye”, **Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu**, Araştırma Dairesi Çalışma Raporları: 2005/6, Eylül 2005.

YEVGENİYE, R. (2011), “Türkiye’nin Belarus’ta Yatırım Projeleri”, **Belarus-Türkiye: İşbirliği Yolları II. Uluslararası Bilimsel Konferansı**, Belarus Devlet Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Fakültesi, Minsk 25 Şubat 2011, 246.

YILDIRIMALP, Sinem. (2014), “Türkiye’de Ev Hizmetinde Çalışanların Sorunları”,**Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 4 (1), 45-59.

YILDIZ, Ümit (2015), “Yabancılara Türkçe Öğretimi Bağlamında Program, Yöntem, Öğretim Materyali ve Değerlendirme Yöntemleri Sorunu: Belarus Örneği”, **International Journal of Language Academy**, Volume 3/1 Spring, 98-106.

YÜCEL H. Ş. (2011), “Belarus Müslümanları”, **Avrupa Diyanet Dergisi**, No.146, Haziran: 8-10.

ÖZGEÇMİŞ

Eren Can ASLAN dört çocuklu Aslan ailesinin en küçük ve tek erkek çocuğu olarak 08.09.1991 tarihinde İstanbul'da doğdu. İlköğrenimini İstanbul'da Taştepe İlköğretim Okulu'nda ve liseyi Kadriye Morođlu Lisesi'nde tamamladı. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde lisans eğitimi aldı. 08.09.2014'te Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Tarih Bölümü Genel Türk Tarihi Programı'na başladı. Orta derecede İngilizce bilmekte ve uluslararası strateji ile ilgilenmektedir.